



T.C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI**

HZ. PEYGAMBER'İN VEFATI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

EMİNE DEMİRCAN

BURSA 2019



T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

HZ. PEYGAMBER'İN VEFATI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Emine DEMİRCAN

Danışman:

Prof. Dr. Âdem APAK

BURSA-2019

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı'nda 701622003 numaralı Emine Demircan'ın hazırladığı "Hz. Peygamber'in Vefatı." konulu Yüksek lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 08.08/2019 günü 17:00 - 17:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (başarılı / başarısız) olduğuna (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye

Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı

Prof. Dr. Âdem APAK

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Ali İhsan Karataş
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Osman AYDINLI
Marmara Üniversitesi

08.08/2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Hz. Peygamber’in Vefatı” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

22/07/2019



Adı Soyadı : Emine Demircan
Öğrenci No : 701622003
Anabilim Dalı : İslam Tarihi
Programı : İslam Tarihi
Statüsü : Yüksek Lisans Doktora



**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU**

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

Tarih: 22/07/2019

Tez Başlığı / Konusu: **“Hz. Peygamber’in Vefatı ”**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 82 sayfalık kısmına ilişkin, 22/07/2019. tarihinde şahsım tarafından .Turnitin. adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

22/07/2019

Adı Soyadı:

Emine Demircan

Öğrenci

701622003

No:

Anabilim Dal

İslam Tarihi ve Sanatları

Programı:

İslam Tarihi

Statüsü:

Y. Lisans

Doktora

Danışman
Prof. Dr. Adem APAK

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Emine Demircan
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü Anabilim Dalı	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilim Dalı	: İslam Tarihi ve Sanatları
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: zkk'+; 2
Mezuniyet Tarihi	: 2019
Tez Danışman(lar)ı	: Prof. Dr. Âdem APAK

HZ. PEYGAMBER'İN VEFATI

Hz. Peygamber'in vefatı isimli çalışmamızda giriş bölümünde, araştırmanın konusu, metodu ve kaynaklarından sonra ölüm ve peygamber konusundan bahsedilerek tezin ana konusuyla ilişkisini inceledik. Ayrıca çalışmada hastalık süreci, bu dönemde yaşadıkları, hastalığıyla ilgili tanımlar, hastalığı sürecindeki bazı gelişmeler, vefat, teçhiz, tekfin ve defniyle ilgili rivayetler ele alınarak bu rivayetler değerlendirilmiştir..

Araştırmada konuyla ilgili bilgiler büyük ölçüde siyer, hadis ve tabakat eserlerinden elde edilmiştir. Bunun yanı sıra günümüz çalışmalarından da yararlanılmıştır.

Hz. Peygamber'in vefatı İslam Tarihi açısından önemli bir olaydır. Araştırmamızın neticesinde bu konuda birçok muhtelif rivayetin var olduğu tespit edilmiştir. Bu rivayetlerden her birinin dayanak noktası farklı olmakla beraber tek başına bu rivayetlerin tespitinin daha önemli olduğunu anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber'in vefatına sebep hastalığı konusunda mevcut rivayetlerden kesin kanaat oluşturmak mümkün değildir. . Ayrıca vefat tarihi, vefat yaşı, teçhiz, tekfin ve defniyle ilgili birçok farklı rivayet mevcut olup bunların ortaya çıkmasında ravilerin zaafı kadar onların siyasî tercihlerin de etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Peygamber, Muhammed, Vefat, Kabir, Kefen, Defin

ABSTRACT

Name and Surname	: Emine Demircan
University	: Bursa Uludag University
Institution	: Social Sciences Institution
Field	:İslamic History and Arts
Branch	:İslamic History
Degree Awarded Social Science Institution:	Master
Page Number	:zkk+; 2
Degree Date	: 2019
Supervisor (s) Master / PhD	: Prof. Dr. Âdem Apak

The Decease Of The Prophet

In the introductory chapter of this study entitled as The Death of the Holy Prophet Muhammad, ee mentioned the subject, method and sources of the research, and then examined the correlation between the concept of death and prophecy and the main subject. Additionally, we studied the disease process of the Prophet (pbuh), his experiences in this period, the diagnosis of the disease, some events in the disease process, his burial procedures and the narratives relating to these matters.

The information about the subject has been mostly obtained from the sourcebooks of Sirah, Hadith and Tabaqat. Also, the acedemic works have been utilized.

The death of Prophet (pbuh) is an important event in Islamic history. There are numerous narratives about this question. Although the mainstays of each narrative are varied, we consider that it's important to identify these narratives.

The extant narratives doesn't lead us to a final judgment. To circulate several texts narrating about the death question of Prophet (pbuh) caused from the weakness of narrators or their subjective political preferences

Keywords: Prophet Mohammad (pbuh), Death, Grave, Shroud, Burial

ÖNSÖZ

Hz. Muhammed (sas) insanlık tarihinin en önemli şahsiyetlerindedir. Onun tarihi açıdan önemi önemi Allah'ın seçtiği son elçi olmasının yanında insanlık tarihinde eşine rastlanmayacak şekilde büyük değişimler meydana getiren bir dini tebliğ etmesi ve vahiy merkezli bir medeniyet inşa etmesidir. Zira onun arkadaşları, daha vefatının üzerinden on yıl geçmeden dönemin iki büyük imparatorluğu olan Bizans Devleti'nin topraklarının önemli bir kısmına hâkim olmuşlar, Sasani Devleti'ni yıkmak üzere son hazırlıklarını gerçekleştirmişlerdi. Bu kadar etkili olan bir insanın hayatının her aşaması şüphesiz çok önemlidir ve incelenmeye değerdir. Nitekim yaşadığı dönemden itibaren Allah Elçisi'nin hayatıyla ilgili veriler toplandığı gibi vefatından sonra onun hayatının ve tecrübelerinin merkezde olduğu bir ilmî gelenek gelişmiş ve günümüze kadar hakkında binlerce eser ve makale yazılmıştır. Bu ilgi günümüzde de artarak devam etmektedir.

Hz. Peygamber yaşarken şekillendirdiği İslâm ümmetinin usve-i hasenesi (Ahzâb 33/21) olduğu gibi, vefatından sonra da bu özelliğini muhafaza etmiş, Müslümanların her anlamda referans kaynaklarından biri olmuştur. Onun hayatı örnek olduğu gibi vefatı da daha sonra birçok boyutuyla konuşulmuş, onun etrafında bir fıkıh literatürü de oluşmuştur. Hadis kitaplarının Cenâiz bölümlerinde vefatıyla ilgili yer alan hadisler buna örnek teşkil eder.

Allah Elçisi'nin (sas) vefatıyla ilgili kaynaklarımızda yüzlerce rivayet bulunmaktadır. Rivayetler arasında önemli farklılıkların bulunması, rivayet geleneğinin gereğidir. Bir taraftan ravilerin gelişmeleri hatırladıkları gibi nakletmeleri, diğer taraftan onların sorulan sorulara göre kısmî anlatımları nakledenlerin de etkisiyle farklılıklar barındırmaktadır. Bu durumu dikkate alarak Allah Elçisi'nin vefatını etraflı bir şekilde ve rivayetleri kritik ederek ele almanın uygun olduğunu düşündük. Bu çerçevede başta temel kaynaklar ve çağdaş çalışmalar olmak üzere bu konuda ulaşılabildiğimiz kaynaklara ulaşarak konuyu ele almaya çalıştık.

Atıf yapmamız gerektiğini düşündüğümüz yerlerde konuyla ilgili kitap ve makalelere işaret etmeye çalıştık. Ancak bu çalışmalardan doğrudan nakil yapmadıkça

Bibliyografya’da göstermedik. Kur’ân-ı Kerim’den yaptığımız nakillerde Diyanet İşleri Başkanlığı’nın web sitesindeki mealden yararlandık. (<http://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf>)

Çalışmada zikredilen kişilerin vefat tarihleri için Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi’nin (DİA), web sayfasından (<https://islamansiklopedisi.org.tr/>) yararlandık ve bu kaynağı her geçtiği yerde ayrıca göstermedik.

Hz. Peygamber’in vefatı konusunu çalışmaya alanın uzmanı olan Prof. Dr. Âdem Apak, Prof. Dr. Adnan Demircan, Prof. Dr. M. Hanefi Palabıyık, Prof. Dr. Nuh Arslantaş ve Prof. Dr. Şaban Öz Hocalarımın tavsiye ve yönlendirmeleriyle kararlaştırdık. Katkılarından ve yönlendirici tavsiyelerinden dolayı Hocalarıma teşekkür ediyorum.

Çalışmamız, Allah Elçisi’nin vefatını konu edinmekte olup vefatın hemen ardından başlayan ve sonraki dönemlerde devam eden etkileri konusu, hedeflediğimiz çerçeveyi aşacağından çalışmamıza dahil edilmemiştir. Öte yandan Hz. Peygamber’in Veda Haccı’nda başlanan ve sonraki gelişmelerle ilişkilendirilen, mezheplerin doğuşundan sonra siyasî mecrada tartışılan Gadîru Hum, Allah Elçisi’nin yerine veli ve vasî tayin edip etmediği gibi konular, çalışmanın esas olarak vefat olgusuna odaklanması sebebiyle ele alınmamıştır. Bununla birlikte hastalık sürecinde meydana gelen Kırtâs Olayı, rivayetler çerçevesinde ele alınarak sonradan şekillenen mezhebi bakış açısının dışında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızı ölüm olgusu ve peygamberlerin ölümü konusunu ele aldığımız giriş ve iki bölüm olarak planlanmıştır. Birinci bölümde Hz. Peygamber’in hastalığı sürecini ele aldık. Hastalığı ve seyri hususunda çelişkili ve kafa karıştırıcı rivayetler mevcut olup bunları ele almaya çalıştık. Öte yandan hastalık döneminde yaşanan önemli gelişmeler olup bunları da incelemeye gayret ettik. İkinci bölümde Hz. Peygamber’in vefatını ve Müslümanların bu önemli gelişmeye yönelik tepkilerini ele aldık. Bu bağlamda Hz. Ömer’in tepkisini ele alabiliriz. Ayrıca bu bölümde Hz. Peygamber’in teçhiz, tekfin ve defni konularını ele aldık.

Konunun ele alınmasının uygun olacağını söyleyerek beni cesaretlendirmesinden ve katkılarından dolayı muhterem Hocam Prof. Dr. Âdem Apak’a ve çalışmanın bu hale gelmesindeki katkılarından dolayı muhterem Hocam Prof. Dr. Şaban Öz’e teşekkürlerimi arz ederim.

Emine DEMİRCAN

Bursa-2019

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ.....	xii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu, Metodu ve Kaynakları.....	1
1.1. Konu.....	1
1.2. Metod	1
1.3. Literatür	1
2. Ölüm ve Peygamber.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

HASTALIK

1.1. HASTALIK BAŞLANGICI	7
1.1.1. Bakî Ehline Duası	8
1.1.2. Uhud Ehline Duası	10
1.1.3. Hastalığın Başlangıç Zamanı	11
1.2. HASTALIĞININ SÜRESİ.....	13
1.3. HZ. ÂİŞE’NİN EVİNDE KALMASI.....	14
1.4. HASTALIĞA DAYANMASI, ŞÜKRETMESİ VE DUALARI	16
1.5. HZ. PEYGAMBER’İN DÜNYA İLE AHİRET ARASINDA MUHAYYER BIRAKILMASI.....	19
1.6. HZ. PEYGAMBER’İN HASTALIĞIYLA İLGİLİ TANILAR.....	23
1.6.1. Zâtülcenb.....	23
1.6.2. Hâsıra	25
1.6.3. Zehirlenme İddiası	25
1.7. HZ. PEYGAMBER’İN HASTALIĞI SÜRECİNDEKİ BAZI GELİŞMELER	26
1.7.1. Tedaviye Yönelik Çalışmalar.....	27

1.7.2.	Misvakla Dişlerini Fırçalaması	27
1.7.3.	Eline Geçen Parayı Tasadduk Etmesi	28
1.7.4.	Peygamber'in Hastalığı Esnasındaki Tavsiyeleri	29
1.7.5.	Kırtâs Hadisesi	35
1.7.6.	Hız. Peygamber'in Hız. Fâtıma'ya Verdiği Sır	39
1.7.7.	Üsâme Ordusunun Gönderilmesi Meselesi	41
1.7.8.	Hız. Ebû Bekir'in Namaz İmamlığına Tayini	44
1.7.9.	Hız. Peygamber'in Hız. Ebû Bekir'in Arkasında Namaz Kılması	50

İKİNCİ BÖLÜM

VEFAT, TECHİZ, TEKFİN VE DEFİN

2.1.	VEFAT	52
2.1.1.	Vefat Anı	52
2.1.2.	Vefat Tarihi	57
2.1.3.	Vefat Sırasında Yaşı	59
2.1.4.	Vefat Ettiği Yıl Meydana Gelen Bazı Gelişmeler	63
2.2.	TECHİZ VE TEKFİN	64
2.2.1.	Cenazenin Yıkanması	64
2.2.2.	Cenazenin Kefenlenmesi	67
2.2.3.	Cenaze Namazı	71
2.3.	DEFİN	73
2.3.1.	Kabri	74
2.3.2.	Defni	76
2.3.3.	Defin Zamanı	80
2.4.	Hız. PEYGAMBER'İN HASTALIĞINA VE VEFATINA TEPKİLER	81
	SONUÇ	85
	BİBLİYOGRAFYA	87

KISALTMALAR

- (as) : aleyhisselam
(sas) : sallallahu aleyhi vesellem
b. : ibn
bk. : bakınız
bt. : bint
çev. : çeviren
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
h. : hicrî
Hz. : Hazreti
nşr. : neşreden
ö. : ölüm tarihi
s. : sayfa
ts. : tarihsiz
ty. : tarih yok
ve dğr. : ve diğerleri
yy. : yayınevi yok

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

’	ء
‘	ع
d	ض
g	غ
h	ح
ḥ	خ
k	ق
s	ث
ṣ	ص
ṭ	ط
z	ذ
ẓ	ض
ẓ	ظ

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu, Metodu ve Kaynakları

1.1.Konu

“Hz. Peygamber’in Vefatı” başlığını taşıyan araştırmamızın konusu dünya tarihinin en önemli ve etkili şahsiyetlerin başında gelen son peygamber Hz. Muhammed’in (sas) hastalığı ve vefatıdır. Hz. Peygamber’in hastalığının nasıl ortaya çıktığı ve nasıl seyrettiği, vefatı ve vefatıyla ilgili rivayetlerin kritik edilmesi ve bir taraftan sahih bir tasvir ortaya koymak, diğer taraftan bunun çözümlenmesi çalışmanın konusunun çerçevesini ortaya koyacaktır.

1.2.Metod

Araştırmada konumuzla ilgili literatür taraması yapılarak rivayetler tespit edilecek, ardından bu rivayetler kritik edilerek değerlendirilecektir. Bu çerçevede alan taraması, belgelerin toplanması, toplanan verilerin betimlenmesi, çözümlenme ve yorumlama yöntemlerine başvurulacaktır.

1.3.Literatür

Çalışmamızın temel kaynaklarını ilk dönem siyer ve tarih kaynakları ile hadis kaynakları oluşturmaktadır. Muahhar kitaplar büyük ölçüde ilk dönemde telif edilmiş eserlerdeki rivayetleri nakletmektedirler. Çalışmamızın ana malzemesi, h. III. asırda telif edilen eserlerden elde edilmiştir. Bu dönem, tedvin dönemiyle tasnif döneminin iç içe olduğu, ancak tedvin döneminin hızlı bir şekilde devam ettiği bir dönemdir. Alanımız açısından temel metinler bu dönemde şekillenmiştir.

Araştırma konumuz açısından siyer kaynaklarından İbn Hişâm’ın (ö. 218/833) *es-Sîretu'n-Nebeviyye* adlı eseri, Allah Elçisi’nin (sas) vefatı hakkına etraflıca bilgiler nakletmektedir. Bu eser esasen İbn İshâk’ın daha eski olan kitabının büyük ölçüde rivayetlerinin korunarak daha çok şahit olan şiiirlerinin değiştirilmiş halinden ibarettir. İbn Hişâm’ın kitabının şerhi olan *es-Suheyli’nin* (ö. 581/1185), *er-Ravdu'l-Unf fi*

Şerhi's-Sîreti'n-Nebeviyye adlı eseri, İbn Hişâm'ın rivayetlerini incelerken başvurduğumuz eserlerden biridir.

En önemli ve günümüze ulaşan ilk biyografik eser olan İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr* adlı eserinde konumuzla ilgili yoğun bilgi bulmak mümkündür.. İbn Sa'd, kendisine ulaşan rivayetleri ve rivayetler arasındaki farklılıkları kaydederek erken bir dönemde önemli bir kaynak oluşturmuştur. Hz. Peygamber'in (sas) hastalık döneminden başlayarak vefatına ve sonrasında teçhiz ve tekfinine kadar zengin bir rivayet koleksiyonunu muhafaza etmiştir.

Çalışmada siyer alanının diğer önemli bir kaynağı da İbn Sa'd'ın kitabından çokça yararlanmış olan ve naklettiği rivayetlerde büyük ölçüde ondan istifade eden el-Belâzûrî'nin (ö. 279/893), *Ensâbu'l-Eşrâf* adlı eserinden yararlandık.

Araştırmamızın diğer önemli kaynak grubunu hadis literatürü oluşturmaktadır. Başta Kütüb-i Sitte olmak üzere Hz. Peygamber'in vefatı hakkında birçok konuda bilgiye yer verilmiştir. Özellikle Allah Elçisi'nin (sas) vefatıyla ilgili fikhî sonuç doğuracak bilgilere dair birçok rivayete yer verilmiştir. Buhârî(ö. 256/870), Müslim(ö. 261/875), İbn Mâce(ö. 273/887), Ebû Dâvud(ö. 275/889), Tirmizî(ö. 279/892) ve Nesâî'nin(ö. 303/915) yanı sıra Mâlik b. Enes'in (ö. 179/795) *el-Muvaţta* adlı eseri de yararlandığımız kaynaklar arasında zikredilmelidir.

Temek kaynakların yanında araştırmalardan da yararlandık. Hüseyin Güneş'in "Hz. Muhammed'in (sav) Vefatı" adlı makalesi yararlandığımız çalışmalar arasındadır.¹ Yararlandığımız kaynaklar arasında Muhammed Hamidullah,² Hz. Peygamber'in vefatını kitabının bir bölümüne konu edinen Mehmet Salih Arı'yı³ zikretmek gerekir. Ayrıca Stephen J. Shoemaker'in *The Death of a Prophet*⁴ adlı eseri de incelenmiştir.

2. Ölüm ve Peygamber

*"Her can ölümü tadacaktır. Sonra bize döndürüleceksiniz."*⁵

¹ Hüseyin Güneş, "Hz. Muhammed'in Vefatı", *Siyer Araştırmaları Dergisi*, sayı: 5, 2019, s. 83-104.

² Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları, İstanbul 2004.

³ Mehmet Salih Arı, *Hz. Muhammed (sas)'in Son Günleri*, Bilge Adamlar, Van 2013.

⁴ Stephen J. Shoemaker, *The Death of a Prophet*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2012.

⁵ Ankebût 29/57.

Kuşkusuz, ölüm yaşam kadar gerçektir. İnsanoğlu gözlemleriyle ve yaşadığı deneyimlerle ölümü her an hissedebilmekte, ancak dünyaya olan meyli ve bağlılığı da güçlü bir şekilde devam etmektedir.

Yüce Allah insanoğluna gönderdiği peygamberlerini insanlar arasından seçmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur: “*Zaten kendilerine hidayet rehberi geldiğinde, insanların (buna) inanmalarını sırf, “Allah, peygamber olarak bir beşer mi gönderdi?” demeleri engellemiştir. Şunu söyle: Eğer yeryüzünde yerleşmiş gezip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten, peygamber olarak bir melek gönderirdik.*”⁶

Bütün peygamberler, beşerdirler ve beşer olma vasıfları itibariyle benzer özelliklere sahiptirler: “*(Resûlüm!) Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de hiç şüphesiz yemek yerler, çarşılarda dolaşırlardı.*”⁷

Allah Elçisi'nin (sas) beşer olduğunu vurgulaması Yüce Allah tarafından istenmektedir: “*De ki: ‘Ben yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana ilahınızın sadece bir ilah olduğu vahyolunuyor...*”⁸

Beşer vurgusu diğer peygamberler üzerinden de yapılmıştır: “*Peygamberleri de onlara dediler ki: (Evet) biz sizin gibi beşerden başkası değiliz. Fakat Allah nimetini kullarından dilediğine lütfeder. Allah'ın izni olmadan bizim size delil getirmemize imkân yoktur. Müminler ancak Allah'a dayansınlar.*”⁹

Peygamberler de diğer insanlar gibi Allah'ın âdetlerine [âdetullah] ve sünnetlerine [sünnetullah] bağlıdırlar. Bu sebeple peygamberlerin ölümleri mukadderdir. İlk peygamberden son peygambere kadar gelen binlerce peygamber, Yüce Allah'ın kendilerine takdir ettiği ömrü tamamlayarak vefat etmişlerdir. Bunun hiçbir istisnası yoktur. Hz. Peygamber'in beşer olduğuna dair Kur'ân vurgu yapmıştır. Dolayısıyla her insan gibi Hz peygamberde ölümlüdür. Kurutulmuş et yiyen bir anneden¹⁰ doğmuştur ve ölecektir. Hz. Peygamber'i yüce dostuna kavuşturan hastalığa yakalanması bu cihette pek doğaldır.

⁶ İsrâ 17/94-95.

⁷ Furkân 25/20.

⁸ Kehf 18/110.

⁹ İbrahim 14/11.

¹⁰İbn Mâce, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Ğazvînî (ö.273/887), *es-Sunen* (nşr. Şu'ayb el-'Arnavût, 'Âdil Murşid v.dğr.), I-V, 1430/2009, IV, 430.

Yüce Allah, muhtelif ayetlerde Hz. Peygamber'in ölümlü olduğunu Müslümanlara hatırlatmıştır. “*Şüphesiz sen öleceksin ve şüphesiz onlar da öleceklerdir.*”¹¹ esasen bu vurgular, Müslümanların Hz. Peygamber'in ölümsüz olduğuna ilişkin bir algıya sahip olmalarını tashihe yönelik değildir. Hedef Müslümanların dünyaya meyletmemeleri hususunda uyarılmaları ve Allah Elçisi'nin onları bu ilke çerçevesinde kulluk bilinciyle yetiştirmesidir.

Hz. Peygamber'e vefat edeceği hakkında bir bilgi verilip verilmediği hususunda rivayetlerden hareketle farklı cevaplar vermek mümkündür. Genel olarak onun bu konuda gaybî bir bilgiye ya da kesin bir bilgiye vâkıf olmadığını söylemek gerekir. Bununla birlikte ileride ele alacağımız üzere Allah Elçisi'nin Hz. Fâtîma'ya vefat edeceğine dair açıklamalar yaptığı şeklinde rivayetler mevcuttur. Bu rivayetlerin kritiği ileride yapılacaktır. Ancak aynı zamanda Allah Elçisi'nin feraseti ve güçlü hisleriyle zaten her zaman ölüme hazır bir mümin olarak ecelinin yaklaştığını hissetmesi kuvvetle muhtemeldir. Öte yandan ileride ele alacağımız üzere Hz. Ebû Bekir gibi bazı sahabîler de gerek vahiyden, gerekse gelişmelerden Hz. Peygamber'in ecelinin yakın olduğuna ilişkin tahmin yürütebildiklerini söylemek mümkündür.

Hz. Peygamber'in ecelinin gelmiş olduğu hususu, vefatından sonra olayları geriye doğru okumak suretiyle de gerçekleştirilmiş olabilir. Nitekim bu bağlantılara ilişkin bazı rivayetlere sahibiz. Örneğin Abdullah b. Abbas'ın annesi Ümmü'l-Fadl bt. el-Hâris'ten naklettiği bir rivayette Ümmü'l-Fadl'ın Allah Elçisi'nin (sas) akşam namazında Mürselât suresini okuduğu, ardından da onlara imamlık yapamadan vefat ettiğini anlatmaktadır.¹²

Kuşkusuz etkili olan her liderin vefatı, liderlik yaptığı insanlar arasında büyük etkilere sahip olur. Hele söz konusu olan, insanların emirleri için canlarını verdiği bir peygamber ise çok daha derin etkiler bırakması anlaşılabilir bir durumdur. Allah Elçisi'nin Müslümanlara liderlik yapması, vahyin devam etmesi, Müslümanların her türlü sorunlarıyla ilgilenmesi elbette onlar açısından çok önemli bir ayrıcalıktı. Onun vefatı, Müslümanları kendi sorunlarıyla başbaşa bıraktı. Bundan sonra attıkları adımları genellikle nassı yorumlayarak, içtihatla ve deneyimleriyle gerçekleştirmeleri

¹¹ Zümer 39/30.

¹²el-Buḥârî, Ebû 'Abdillâh Muḥammed b. İsmail b. İbrâhîm (ö.256/870), *Şaḥîḥu'l-Buḥârî = el-Câmi'u'l-Musnedu's-Şaḥîḥu'l-Muḥtaşar min 'Umûri Resûlillah ve Sunenihi ve 'Eyyâmihî* (nşr. Muḥammed Zuheyr b. Nâsır en-Nâsır), I-IX, 1422/2001, VI, 9.

gerekiyordu. Bir anlamda sorumluluk, Allah'ın Elçisi (sas) tarafından paylaşılmadan kendilerinin boynunda kalmıştır. Allah Elçisi'nin vefatı, başta siyasî kriz olmak üzere Müslümanların birçok sorunla karşı karşıya kalmalarına sebep olmuştur. Allah Elçisi'nin rahle-i tedrisinden geçmiş olan Müslümanların bu sorunları aşma hususunda başarılı olduklarını söylemek yanlış olmaz.

Hz. Peygamber hayattayken Müslümanların alevî hayatları dahil olmak üzere bütün işlerinde yönlendirici ve merkezî bir etkiye sahipti. Nitekim Abdullah b. Ömer, Allah Elçisi'nin (sas) hayatta olduğu dönemde haklarında vahiy nazil olabileceği korkusuyla kadınlara kötü muamelede bulunamadıklarını, onun vefatından sonra ise rahat davrandıklarını söyler.¹³ Elbette Allah Elçisi (sas) toplumu şekillendiren bir otoriteydi. Onun görevi vefatına kadar devam etmiş, din kemale erdikten¹⁴ sonra Yüce Allah, ömrünü tamamlamasını takdir etmiştir.

Allah Elçisi'nin (sas) vefat süreci, İslâm'ın Arabistan'a hâkim olması, Arapların itaat etmesi ve Müslüman olmaları, Peygamberimizin farz olarak yerine getirdiği tek haccını ifası sırasında yaptığı konuşmalar ve sonrasında Müslümanlara yönelik nasihatleriyle ilişkilendirilerek anlatılmıştır. Bu hususta kaynaklarda yer alan rivayetlerdeki bilgilerin bir kısmının Allah Elçisi'nin (sas) vefatından sonra düşünülerek onun vefatıyla ilişkilendirilmesi muhtemeldir. İnsanın geçmişte meydana gelen olaylarla ilgili bu türden kurgular yapması doğaldır. Örneğin Allah Elçisi'nin bir konuşmasında ölümden bahsetmesi, Müslümanlara yönelik nasihatleri, vefatından sonra yapacakları hususunda kendilerine uyarılarda bulunması bunlardandır. Aslında Hz. Peygamber'in işaret ettiğimiz konuşmaları yaptığında genellikle onun ölümüyle ilişkilendirilmemiştir. Ancak vefatından sonra insanların bazı anılarını hatırlamaları ve bağ kurmaları mümkündür.

Rivayetlerin bir kısmı Hz. Peygamber'in hastalık sürecinin ölümle sonuçlanacağına ilişkin bir bilgiye sahip olduğu imajını vermektedir. Bunun imkânını tartışmak, bu çalışmanın konusu değildir. Ancak Hz. Peygamber'in yaşadıkları, aldığı vahyi yorumlaması, gördüğü rüyaları kendisine bu konuda bir bilgi verilmemiş olsa bile bir hiss-i kable'l-vuku olarak değerlendirmek mümkündür. Rivayetlerin vefatı konusunda bilgiye sahip olduğu şeklinde okumanın kabullerimizle ilgili olması da

¹³İbn Mâce, *es-Sunen*, II, 554.

¹⁴Maide 5/3.

muhtemeldir. Bu çalışmada rivayetleri kabullerimiz üzerinden değerlendirmemeye, rivayetin muhtevasına odaklanmaya çalışacağız.

Ölümün, mukadder olduğu açık olmakla birlikte İslâm mmeti için önemli konumu tartışılmaz olan Allah Elçisi'nin vefatının kabullenilmesi kolay değildi. Bu sıkıntının atlatılmasında Allah Elçisi'nin (sas) yanında yetişen Hz. Ebû Bekir gibi insanların önemli rolleri olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

HASTALIK

H. Peygamber, hac görevini ifa ettikten sonra h. 10. yılın Zilhicce ayında Medine'ye döndü. Döndükten yaklaşık iki buçuk ay sonra vefatına sebep olan hastalığa yakalandı. H. Peygamber'in hastalığının seyriyle ilgili birçok rivayet mevcuttur. Onun hastalık sürecini de nasihat ve eğitim odaklı kullandığına dair rivayetler mevcuttur. Bir rivayete göre hastalığında şöyle dedi: "Benden sonra ümmetimden kimin başına bir musibet gelirse, benden dolayı başına gelen musibeti düşünerek kendi musibetine sabretsin. Çünkü ümmetimden hiç kimsenin başına benim başıma gelen musibetten daha şiddetlisi gelmez."¹⁵ Allah Elçisi'nin (sas), "Müslümanlar başlarına gelen musibetleri benim musibetimle hafifletsinler." dediği de nakledilir.¹⁶

Hastalığı o kadar şiddetliydi ki H. Âişe (ö. 58/678), Resûlullah'tan (sas) daha çok acı çeken kimseyi görmediğini ifade eder.¹⁷ Elbette H. Âişe'nin bu sözlerini Allah Elçisi'ne (sas) duyduğu sevginin bir tezahürü olarak değerlendirmek de mümkündür.

Allah Elçisi (sas), hastalığından şikâyetçi de değildi. Bilakis hastalığının kendisi için bir şükür sebebi olduğunu düşünüyordu. Hatta daha önce hasta olduğunda kendisi için afiyet duasında bulunurdu. Son hastalığına yakalandığında "Ey nefis, sana ne oldu ki sığımlacak her şeye sığınmıyorsun!" dediği nakledilir.¹⁸

Hastalığın nasıl başladığını ve seyrini ele alarak başlamanın daha uygun olacağını düşünüyoruz.

1.1. HASTALIK BAŞLANGICI

H. Peygamber'in hastalığıyla ilgili rivayetlerin önemli bir kısmı H. Âişe'den gelmiştir. Fakat H. Âişe'den gelen muhtelif rivayetlere baktığımızda hastalığının başladığı güne dair rivayetlerde farklılık olduğunu görürüz. Bunun rivayetlerden

¹⁵İbn Sa'd, Ebû 'Abdullâh Muḥammed b. Sa'd b. Menî' (ö.230/845), *Kitâbu't-Ṭabakâti'l-Kebîr* (nşr. 'Alî Muḥammed 'Omer), I-X, Kâhîre 1421/2001,II, 239, 311-314;el-Belâzurî, Aḥmed b. Yaḥyâ b. Câbir b. Dâvûd (ö.279/893), *Ensâbu'l-Eşrâf* (nşr. Muhammed Hamidullah), Mısır, I, 578.

¹⁶İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabakât*, II, 239.

¹⁷İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabakât*, II, 225; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 550.

¹⁸İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabakât*, II, 257.

kaynaklanmış olması muhtemeldir. Ancak hastalığının farklı yönlerinin anlatılmasından kaynaklanan farklılıkların ortaya çıkması da mümkündür.

1.1.1. Bakî Ehline Duası

Hz. Peygamber'in hastalığının başladığı günlerde Bakî Mezarlığı'na giderek orada medfun olan arkadaşları için dua ettiği rivayet edilir. Hz. Âişe'den nakledilen bir rivayete göre Resûlullah (sas) bir gece kalkarak elbiselerini giydi ve sonra çıkıp gitti. Hz. Âişe hizmetçisi Berîre'ye (ö. 60/680 [?]) onu takip etmesini söyledi. Bunun üzerine Berîre Hz. Peygamber'i takip etti. Resûlullah (sas) Bakî'e gidip bir süre orada durdu, sonra döndü. Berîre ondan önce eve döndü. Hz. Âişe'ye olanları anlattı. Hz. Âişe, sabah oluncaya kadar Hz. Peygamber'e bir şey söylemeyip sonra ona Berîre'yi kendisini takip etmesi için gönderdiğini anlattı. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Onlara dua etmem için Bakî ehline gönderildim." dedi.¹⁹Başka bir rivayete göre ise Hz. Âişe gece uyandığında Hz. Peygamber'i yatakta bulamamış ve onu bulmak için peşinden çıkmış. Onu Bakî'de bulmuş ve Bakî ehline şöyle dua ettiğini görmüş: "Ey Müminler yurdunun ehli! Sizlere selam olsun. Siz bizden önce gidenlersiniz, bizler de sizlere kavuşacağız. Allah'ım! Onların ecrinden bizi mahrum etme. Onlardan sonra bizi fitneye düşürme."²⁰

Başka bir rivayet de benzer bir muhtevaya sahiptir. Ancak bu rivayette ismi geçen kişi Resûlullah'ın (sas) mevlası Ebû Müveyhibe'dir. Buna göre Resûlullah (sas) gece yarısı "Ey Ebû Müveyhibe! Bakî ehline istiğfarda bulunmam emredildi. Benimle gel." dedi. Ebû Müveyhibe onunla birlikte çıktı. Bakî'a gelince uzun uzun Bakî ehline dua etti. Sonra şöyle dedi: "İnsanların bulunduğu durumun yanında, içinde bulunduğunuz durumla şad olun. Fitneler, başı sonuna karışacak şekilde gece karanlıkları gibi birbirini takip edecek. Sonu başından daha şer olacaktır."²¹ Rivayete göre Allah Resûlü (sas)

¹⁹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 181.

²⁰İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 181.

²¹ Hz. Peygamber'in gelecekte meydana gelen fitnelerle ilgili gaybî ihbarlarına ilişkin geniş bir literatür oluşmuştur. Fiten rivayetlerinin değerlendirilmesi hususunda bk. Mehmed Said Hatiboğlu, *Hz. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy (Gaybi Hadisler Meselesi)*, 6. Basım OTTO Yayınları, Ankara 2017; Mustafa Ertürk, *Metin Tenkidi (Gayb ve Fiten Hadisleri Örneği)*, 2. Basım, Fecr Yayınları, Ankara 2011; İlyas Çelebi, "İslâm Kaynaklarında Fiten, Melâhim ve Herc İnançları", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1993-1994, sayı: 11-12, s. 151-196; Harun Reşit Demirel, "Bazı Fiten, Melâhim ve Siyâsî Hadislerin Gaybî Haberler Açısından Değerlendirilmesi", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2000, cilt: III, sayı: 3, s. 101-121; Mehmet Paçacı, "Hadis'te Apokaliptizm veya Fiten Edebiyatı", *İslâmiyât*, 1998, cilt: I, sayı: 1, s. 35-53; Kamil Çakın, "Fiten Rivayetlerinin Tabiatı", *Türkiye'de Dinler Tarihi'nin Kurumsallaşması Sürecinde Prof. Dr. Abdurrahman Küçük*, 2016, s. 251-270.

şöyle devam etti: “Ey Ebû Müveyhibe! Dünya hazineleri ve ebedilik, sonra Cennet ile Rabbimle buluşma ve Cennet arasında muhayyer bırakıldım.” Ebû Müveyhibe ona, “Anam babam sana feda olsun! Dünya hazinelerini, ebediliği ve Cenneti tercih et.” dediğini bunun üzerine, “Ey Ebû Müveyhibe! Ben Rabbime kavuşmayı Cenneti seçtim.” şeklinde cevap verdiğini anlatır. Döndüğünde hastalığı başladı ve Allah onu (sas) aldı.²² Hz. Peygamber’in dünya ile ahiret arasında muhayyer bırakıldığına dair rivayetleri ileride ele alacağımız için burada rivayetin bütünlüğünü göstermek için zikretmekle yetiniyoruz.

Abdullah b. Amr b. el-Âs’ın (ö. 65/684-85) Ebû Müveyhibe’den naklettiği rivayette farklı ayrıntılar yer almaktadır. Ancak rivayetlerin özü aynıdır. Diyalogların naklinde farklılıklar olması sözlü kültürün ve mana ile rivayetin kaçınılmaz sonucudur. “Resûlullah (sas) beni geceleyin uyandırarak ‘Ey Ebû Müveyhibe! Bana Bakî’de medfun olanlara bağışlanmaları için dua etmem emredildi. Sen de benimle gel.’ dedi. Onunla birlikte gittim. Mezarlıkta onlara ‘Size selam olsun ey kabristanda bulunanlar! İnsanların içinde buldukları durumdan kurtulup vardığınız hal size mübarek olsun. Allah’ın sizi nelerden kurtardığını keşke bilseydiniz! Kapkaranlık gece parçaları gibi, sonra geleni önce geleninden daha da kötü olan birbiri ardından fitneler geldi.’ diyerek seslendi. Sonra da şunları söyledi: ‘Biliyor musun ey Ebû Müveyhibe? Ben dünya hazinelerinin anahtarına sahip olup orada ebedi kalmak ve sonra da cennete girmek ile Rabbim’e kavuşup cennete girmek arasında muhayyer bırakıldım. Ben Rabbim’e kavuşup cennete girmeyi tercih ettim.’ dedi. Akabinde Bakî’de medfun olanların bağışlanmaları için dua edip döndü. Sabah olunca da vefatına sebep olan hastalığına yakalandı.²³

Hz. Âişe’den nakledilen bir rivayette ise Hz. Peygamber’e refakat eden kişi mevlası Ebû Râfi’dir (ö. 40/660 [?]). Buna göre Resûlullah (sas) gece ortasında ansızın yatağından fırlayınca Hz. Âişe ona “Ey Allah’ın Resûlü! Anam babam sana feda olsun,

²²İbn Hişâm, Ebû Muhammed ‘Abdumelik b. Hişâm b. Eyyüb el-Ĥimyerî (ö.213/829), *es-Sîretu'n-Nebeviyye* (nşr. Muştafâ es-Sakĥâ v.dğr.), I-II, Mısır 1375/1955, II, 642;İbn Sa’d, *eĥ-Tabakât*, II, 182; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 544;el-Beyhakî, Ebû Bekir Aĥmed b. el-Ĥuseyn b. ‘Alî el-Ĥusrevcerdî el-Ĥurâsânî (ö.458/1066), *Delâ'ilu'n-Nubuvve ve Ma'rifetu Aĥvâli Şâĥibi's-Şerî'a*, I-VII, Beyrut 1405H, VII, 162; es-Suheylî Ebû'l-Kâsım ‘Abdurrahman b. ‘Abdullâh b. Aĥmed (ö.581/1185), *er-Ravdu'l-Unf fi Şerĥi's-Sîretu'n-Nebeviyye* (nşr. ‘Ömer ‘Abdusselâm es-Selâmî), I-VII, Beyrut 1421/2000, VII, 557-558.

²³İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 642; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 544; eĥ-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî (ö.310/923), *Târîĥu'r-Rusul ve'l-Mulûk, ve Sîlatu Târîĥ*, I-XI, Beyrût 1387/1967,III, 188;es-Suheylî, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 557.

nereye gidiyorsun?” diye sormuş. Ona, “Bakî ehline istiğfar etmem emredildi.” demiş. Beraberinde mevlası Ebû Râfî olduğu halde hemen çıktı. Ebû Râfî daha sonra Resûlullah’ın (sas) Bakî ehline uzun süre istiğfarda bulunduğunu anlatır. Ayrıca Ebû Râfî’ye “Ey Ebû Râfî! Dünya hazineleri, ebedilik ve Rabbime kavuşmak ile Cennet arasında tercih yapmakta serbest bırakıldım. Ben Rabbimle buluşmayı tercih ettim.” dediğini de ifade eder.²⁴ yukardaki rivayetlerde Ebû Müveyhibe ve Ebû Râfî isimlerinin karıştırıldığı, ayrıca Hz. Âişe’nin Allah Elçisi’nin takip ettiğine dair rivayetle diğer rivayetlerin aynı olaydan bahsettiği anlaşılmaktadır.

Bu rivayetler bize gösteriyor ki Hz. Peygamber hastalandığı gün Bakî Mezarlığı’na gitmekle beraber tek başına mı Hz. Âişe’nin göndermesiyle Berîre ile beraber mi yoksa Müveyhibe’yle beraber mi gittiği veya Ebû Rafî ile mi gittiği konusunda ihtilaf vardır.

Ayrıca Hz. Âişe kendi sırası olan gecelerin hepsinde Hz. Peygamber, gecenin sonunda Bakî’ye giderek “Ey Müminler yurdunun ehli! Sizlere selam olsun! Bize ve size vaat edilenler yakındır. İnşallah biz de size kavuşacağız. Allah’ım! Bakî’u’l-Garkad ehlini bağışla.”²⁵ Deddiğini anlatır.

Urve’nin Hz. Âişe’den naklettiği rivayete göre Resûlullah (sas) Bakî mezarlığına gitti. Hz. Âişe ‘Ey Allah’ın Resûlü, neredeydin?’ diye sordu o da “Bakî’de bulunanlar için dua edip bağışlanmalarını dilemem bana emredildi.” dedi. Ravi Hişâm Allah Elçisi’nin Bakî’den hasta olarak döndüğü bilgisinin kendisine ulaştığını belirtir.²⁶ Yine senetleri farklı olan Zühri rivayetinde onun mezarlık ziyaretinin dönüşünden sonra hasta olduğu ifade edilir.²⁷

1.1.2. Uhud Ehline Duası

Hız. Peygamber’in vefat edeceğini bildiğini ihsas ettircesine yaptığı ziyaretlerden birisi Uhud şehitleri olmuştur. Buna göre Resûlullah (sas), ölü ve dirilere veda ediyormuş gibi Uhud şehitlerine sekiz²⁸ yıl sonra gelip duada bulundu. Sonra minbere çıkıp şöyle dedi: “Aranızdan ayrılacağım! Sizin üzerinize tanıgım. Havuzu size buluşma

²⁴İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 181.

²⁵İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 181.

²⁶el-Belâzurî, *Ensâbu’l-Eşraf*, I, 543.

²⁷el-Belâzurî, *Ensâbu’l-Eşraf*, I, 543.

²⁸ Allah Elçisi’nin burada kıldığı namazın on yıl sonra olduğu da nakledilir (İbn Hızam, *Cevâmi’u’s-Sîre*, s. 209).

yeri olarak veriyorum. Ben şu makamımda şu anda ona bakıyorum. Sizin şirk koşmanızdan korkmuyorum. Fakat şu dünya için yarışacağımızdan korkuyorum.”²⁹ Hz. Peygamber’in söz konusu konuşmayı yapmış olsa bile bunun vefatıyla ilişkilendirilmesi vefatından sonra olmalıdır. Zira Hz. Peygamber zaman zaman ölümden, cennetten, cehennemden, arkadaşlarıyla cennette buluşmaktan bahsetmiş, ancak bunların hepsi ölümüne işaret olarak görülmemiştir.

Bakî ehline dua ile Uhud ehline duayı birleştiren rivayetler de vardır. Atâ b. Yesâr’ın (ö. 103/721) naklettiği rivayete göre Hz. Peygamber’e gelinerek ona, “Git Bakî ehline dua et.” dendi. Bunun üzerine Hz. Peygamber Bakî’ye giderek onlara dua etti. Sonra dönüp yattı. Ona tekrar, “Git Bakî ehline dua et.” denildi. Gidip onlara dua ederek, “Allah’ım Bakî ehlini bağışla.” dedi. Sonra gelip yattı. Tekrar ona, “Git ve şehitlere dua et.” denildi. Uhud’a gidip Uhud şehitlerine dua etti. Dönerken başı bağlı olarak döndü. Bu, Peygamber’in (sas) vefat ettiği hastalığının başlangıcıydı.³⁰ Bu rivayette meçhul bir dil kullanılarak diğer rivayetlerde olduğu gibi söz konusu talimatın ilahi yönlendirmeye yapıldığı ima edilmiştir.

1.1.3. Hastalığın Başlangıç Zamanı

Yukarıda zikrettiğimiz rivayetlerde Hz. Peygamber’in hastalığının başlangıcına ilişkin işaretler de vardı. Ayrıca hastalığın müminlerin annelerinden Hz. Meymûne’nin (ö. 51/671) evinde başladığı açıkça ifade edilir.³¹ Hz. Âişe’nin anlattığına göre Resûlullah (sas) Meymûne’nin evindeyken vefatına sebep olan hastalığı başlamıştı. Aynı gün çıkıp onun yanına gitti. Hz. Âişe başının ağrıdığını ifade etmek üzere, “Ah başım!” deyince Hz. Peygamber, “Senin benden önce ölmeni, namazını kıldırılmayı ve seni kabre defnetmeyi arzularım.” diyerek şakalaştı. Bunun üzerine Hz. Âişe Allah Elçisi’ne, “Benden başka bir kadın mı var? Öyle sanıyorum ki, gerçekten benim ölmemi istiyorsun. Eğer ben ölürsem, sen, o günün akşamı bir hanımla gerdeğe girersin.” dedi. Hz. Peygamber, “Asıl benim ah başım!” dedi. Sonra Meymûne’nin evine döndü ve hastalığı şiddetlendi.³²

²⁹İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 182.

³⁰İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 182

³¹İbn Hâzım, Ebû Muhammed ‘Alî b. Ahmed el-Endelusî (ö.456/1064), *Cevâmi‘u’s-Sîre*, I, Beyrut, s. 209.

³²İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 642-643; İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 183; İbn Mâce, *es-Sünen*, II, 449; İbn Cemmâ’a, Abdulaziz b. Muhammed b. İbrâhîm el-Kinânî el-Mısırî (ö.767/1366), *el-Muhtasarul-Kebîr fî Sîreti'r-Resûl* (nşr. Sâmî Mekki el-‘Ânî), I, ‘Ammân 1993, s. 143.

Resûlullah'ın (sas) Rubayha adında bir cariyesinin olduğu, onu Benî Kurayza ganimetleri arasından aldığı ve kendisine ait olan Nahlü's-Sadaka adındaki hurma bahçesine yerleştirdiği, bazen yanına gittiği anlatılır. Yine bir gün oraya giden Allah Elçisi (sas) oradan hasta olarak döndü. Meymûne'nin evine geldi. Daha sonra da Âişe'nin evinde kalarak orada vefat etti.³³ Bu rivayette sözü edilen cariye hakkında fazla bilgi yoktur. Hz. Peygamber'in evlendiği Hz. Reyhâne'den (ö. 10/632) söz edilirken Kurayzalı cariyesinin Rubayha olduğunun söylendiği ifade edilir.³⁴ Rubayha, ayrıca Hz. Peygamber'in azat ettiği cariyeleeri arasında zikredilir.³⁵ Ancak çok bilinen biri değildir. Reyhâne'yle karıştırılması muhtemel ise de o, Hz. Peygamber'in Veda Haccı'ndan dönüşünden sonra Medine'de vefat etmiştir.³⁶ Bu sebeple söz konusu bilgiye kuşkuyla bakmak gerekir. Bir görüşe göre hac dönüşünde yorgun düşmüş ve hastalanmıştır. Bir ay kadar hasta kaldıktan sonra iyileşmiş, ancak hicri 11. yılın Rebiülevvel ayına girmeden hastalığı tekrar nüksetmiştir.³⁷

Hz. Peygamber'in hastalığı Hz. Meymûne'nin evindeyken ağırlaştığı, bunun üzerine eşlerini çağırıp onlardan, Hz. Âişe'nin evinde hastalığını geçirebilmek için izin istediği anlatılır. Müminlerin annelerinin izin vermesi üzerine Hz. Peygamber Hz. Âişe'nin evine götürülmüştür. Hz. Âişe, bu olayı anlatırken Fadl b. Abbâs (ö. 13/634 [?]) ve başka birinden destek alıp adım adım yürüyerek götürüldüğünü söyler. O sırada bir bez parçasıyla başını sarmış vaziyette Hz. Âişe'nin evine girmiştir. Ravi, Hz. Âişe'den nakledilen bu bilgiyi Abdullah b. Abbâs'a anlattı. Bunun üzerine "Diğer adamın kim olduğunu biliyor musun?" diye sordu. Ravi, "Hayır!" deyince İbn Abbas "O Ali'ydi. Fakat Âişe, gücü yettiği halde onu hayırla anamıyor." dedi.³⁸ Abdullah b. Abbas, Hz. Ali ile Hz. Âişe arasında bir soğukluk olduğunu, bunun Hz. Âişe'nin anlatımına yansıdığını ifade etmektedir.

Hz. Peygamber'in Hz. Âişe'nin evine iki kişi tarafından götürüldüğü Hz. Âişe'den nakledilen başka rivayetlerde de anlatılmaktadır. Bir rivayette Hz. Âişe, Allah Elçisi'nin

³³el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 543.

³⁴el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 543.

³⁵el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 485.

³⁶ Hayati Yılmaz, "Reyhâne bint Şem'ûn", *DİA*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/reyhane-bint-semun> (13.07.2019).

³⁷Hüseyin Güneş, , "Hz. Muhammed'in Vefatı", *Siyer Araştırmaları Dergisi*, sayı: 5, Ocak-Haziran 2019, s. 101-102.

³⁸İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 649; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 205;el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 544; et-Taberî, *et-Târîh*, III, 188-189. Ayrıca bk. İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 193; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 558, 568.

kollarına girerek ona yardımcı olan iki kişinin “Abbas ve diğer bir kişi olduğunu” ifade etmektedir. Buna göre Ravi Ubeydullah b. Abdullah, Hz. Âişe'nin sözlerini Abdullah b. Abbas'a hatırlattığını, ona “Âişe'nin adını zikretmediği kişinin kim olduğunu biliyor musun?” diye sorduğunu, “Yok!” demesi üzerine “Ali b. Ebî Tâlib” olduğunu ifade ettiğini belirtir.³⁹ Bu rivayette Hz. Peygamber'in koluna giren kişilerden biri Hz. Abbas (ö. 32/653) olarak zikredilmektedir. Başka kaynaklarda Hz. Peygamber'e yardımcı olan iki kişinin Hz. Ali ile Hz. Abbas olduğu da nakledilir.⁴⁰

Başka bir rivayette Hz. Âişe, Hz. Peygamber'in dört kişi tarafından taşınarak evine getirildiğini anlatır. Hz. Peygamber ondan hanımlarını çağırmasını istemiş, geldiklerinde onlara “Evlerinizi dolaşmaya gücüm yetmiyor. İzin verin de Âişe'nin evinde kalayım!” dedi. Onlar da ‘Evet, olur ey Allah'ın Resûlü!’ dediler.⁴¹ Hz. Âişe'den nakledilen bir rivayette hastalığının Meymûne'nin evinde başladığı ve orada yedi gün kaldığı da rivayet edilir.⁴²

Hz. Peygamber'in hastalığı Müslümanları üzdüğü gibi eşlerini de üzmüştür. Bir gün Hz. Peygamber'in vefat ettiği hastalığı sırasında eşleri yanında toplanmışlardı. Eşi Safiyye, “Ey Allah'ın Elçisi! Keşke senin yerine ben hasta olaydım.” dedi. Bunun üzerine Resûlullah'ın (sas) eşleri birbirlerine göz kırpmaya başladılar. Resûlullah (sas) onların bu hareketini gördü. Onlara “Ağızlarınızı çalkalayın.” dedi. “Ey Allah'ın Resûlü neden?” dediler. Resûlullah (sas), “Arkadaşınız için kaş göz işareti yapmanızdan dolayı... Vallahi, o sözünde doğru söylüyor.” dedi.⁴³

1.2. HASTALIĞININ SÜRESİ

Hz. Peygamber'in hastalığının yaklaşık iki hafta sürdüğüne dair farklı nakillerle karşılaşırız. Bir rivayete göre Resûlullah'ın (sas) hastalığı Çarşamba günü başladı ve vefat edene dek tam on üç gün sürdü.⁴⁴ Hastalığının Perşembe günü başladığı ve on iki gün sürdüğü,⁴⁵ on dört gün sürdüğü de nakledilir.⁴⁶ Başka bir rivayete göre

³⁹el-Buḥârî, *es-Şaḥîḥ*, I, 134; VI, 11; VII, 127. Ayrıca bk. İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳât*, II, 204

⁴⁰İbn Ḥibbân, Ebû Hâtîm Muḥammed b. Ḥibbân b. 'Aḥmed el-Bustî (ö.354/965), *es-Sîretu'n-Nebeviyye ve 'Aḥbâru'l-Ḥulefâ'* (nşr. 'Azîz Bey v.dğr.), I-II, Beyrût 1417/1996, I, 398- 399.

⁴¹el-Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 562.

⁴²el-Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 546. Ayrıca bk. eṭ-Ṭaberî, *et-Târîḫ*, III, 195.

⁴³İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳât*, II, 272.

⁴⁴İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳât*, II, 183.

⁴⁵İbn Ḥazm, *Cevâmi 'u's-Sîre*, s. 211.

⁴⁶el-Ya'kûbî, Aḥmed b. İshâk b. Ca'fer b. Vehb b. Vâdiḫ (ö.292/905'den sonra), *et-Ta'riḫ*, I-II, I, 150; İbn Ḥazm, *Cevâmi 'u's-Sîre*, s. 211.

Resûlullah'ın ilk rahatsızlığı Safer ayının bitimine iki gece kala Çarşamba günü Meymûne'nin evinde başlamıştı.⁴⁷ Hastalığının Safer ayının son günlerinde Zeyneb bt. Cahş'ın (ö. 20/641) evinde başladığı ifade edilir.⁴⁸ Allah Elçisi'nin Meymûne'nin evinde hastalandığı rivayetinin yanı sıra onun Zeyneb bt. Cahş veya Reyhâne'nin evinde hastalandığının söylendiği, ancak Reyhâne'nin (ö. 10/632) evinde hastalandığına dair rivayetin zayıf olduğu, zira doğrusunun Reyhâne'nin Allah Elçisi hayattayken ondan önce vefat ettiği de ifade edilir.⁴⁹ Rivayetlerdeki bu farklılıklar ravilerin hatırlamalarıyla ilgili problemlerden kaynaklanmış olabilir. Sonuç olarak Allah Elçisi'nin Hz. Meymûne'nin evindeyken hastalandığı, hanımlarının rızasını alarak vefatına kadar Hz. Âişe'nin evinde kaldığı söylenebilir.

1.3. HZ. ÂİŞE'NİN EVİNDE KALMASI

Hz. Peygamber'in hastalığının son günlerini Hz. Âişe'nin evinde geçirdiğine dair rivayetlerde bazı ayrıntılara yer verilmektedir. Bir rivayete göre Resûlullah'ın (sas) hastalığı şiddetlenince Âişe'nin evinde kalmak için eşlerinden izin istediğini onlara söyleyenin Hz. Fâtıma (ö. 11/632) olduğu da ifade edilir. Hz. Fâtıma onlara, “Resûlullah'ın (sas) dolaşması ona ağır gelir.” deyince onlar da Hz. Âişe'nin evinde kalmasına izin verdiler. Böylece Meymûne'nin evinden Âişe'nin evine taşındı.⁵⁰

Başka bir rivayette ise Hz. Peygamber'in eşlerine haber göndererek onları yanında topladığı ve “Hastayım! Evlerinizi tek tek dolaşamam. İzin verirseniz Âişe'nin evinde kalacağım.” dediği, onların da izin verdiği belirtilir.⁵¹

Konudan söz edilen bir diğer rivayette ise durum daha farklı gelişmiştir: Resûlullah (sas) hastalığı ağırlaşınca “Yarın neredeyim?” diye sordu. Ona, “Yarın falan eşinin yanındasın.” dediler. Resûlullah (sas), “Ertesi gün neredeyim?” diye sordu. Onlar, “Ertesi gün falan eşinin yanındasın.” dediler. Eşleri onun Hz. Âişe'nin yanında kalmayı istediğini anladılar. Ona “Ey Allah'ın Resûlü! Hakkımızı bacımız Âişe'ye bağışladık.” dediler.⁵² Bazı eşleri “O Ebû Bekir'in kızının gününü soruyor.” dedi. Ona

⁴⁷İbn Hibbân, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, I, 398.

⁴⁸eṭ-Ṭaberî, *et-Târîḫ*, III, 187.

⁴⁹İbn Cemmâ'a, *el-Muḫtaşaru'l-Kebîr*, s. 142.

⁵⁰İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳât*, II, 205.

⁵¹İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳât*, II, 205.

⁵²İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳât*, II, 206.

izin verip “Serbestsin ey Allah’ın Resûlü, biz kardeşiz.” dediler. O da, “Serbest miyim?” dedi. Onlar da ‘Evet!’ dediler.⁵³

Hz. Peygamber’in eşlerinin Hz. Âişe’nin evinde kalmasına izin vermeleri üzerine Resûlullah Hz. Âişe’nin evine geçti. Hastalığı şiddetlenince bağları çözülmemiş yedi kırba su getirip üzerime dökün. Belki insanlarla tekrar buluşmaya çıkarım.” dediği söylenir.⁵⁴ Hz. Peygamber’in bu isteği üzerine onu Resûlullah’ın (sas) eşi Hafsa’nın getirdiği leğeneoturtular ve eli ile tamam diyene kadar ona kırbaların suyundan döktüler. Sonra insanların yanına çıkıp; onlara namaz kıldırıp hitap ettiği nakledilir.⁵⁵

Hz. Peygamber’in son günlerini Hz. Âişe’nin yanında geçirmesi, onun evinde kalması ve yanbaşında vefat etmesi pek tabii ki onun için bir övünç kaynağıydı. Nitekim Hz. Âişe’nin şöyle dediği rivayet edilir: “Resûlullah’ın (sas) benim evimde, benim günümde ve başı göğsümün üzerinde iken vefat etmesi Allah’ın benim üzerimdeki nimet ve rahmetindedir. Buna ne benden başka bir insan ne de bir kral sahip olmuştur.”⁵⁶ Bir diğer rivayette ise şöyle dediği nakledilir: “Resûlullah (sas) başı göğsümde iken benim günümde vefat etti. Kimseye zulmetmedim. Gençliğimden olsa gerek o kucağımda vefat etti. Ben de başını bir yastığın üzerine bıraktıktan sonra kalkıp kadınlarla birlikte göğsüme ve yüzüme vurarak dövündüm.”⁵⁷

Konuyla ilgili rivayetlerin çoğunluğu Hz. Âişe vasıtasıyla bize ulaşmıştır. Bu durumun iftihar sebebi olarak görülmesi anlatımlarda sübjektif kanaatlerin yer almasını yol açmış olmalıdır. Çünkü Hz. Peygamber’in (sas) hastalığı sırasında tavaf yaptığı bir elbiseyle eşlerinin evlerine taşındığı ve zamanını onlar arasında eşit paylaştığını belirten rivayetler de mevcuttur.⁵⁸ Hatta Hz. Peygamber gönüldeki sevgisini kasederek, “Allah’ım! Benim yapabileceğim bu. Sen malik olmadığımıza maliksin.” derdi.⁵⁹ Başka bir rivayette bu duruma vurgu yapılmaktadır: Allah’ın elçisi hasta olduğu için ancak dört kişinin birer tarafından tuttuğu bir elbise üzerinde taşınarak, günü gelen eşinin

⁵³el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 545.

⁵⁴İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 649 [çev. IV, 395]; İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 205; İbn Hibbân, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, I, 398, 399.

⁵⁵İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 205; el-Buhârî, *es-Sahîh*, VII, 127; eş-Taberî, *et-Târîh*, III, 194.

⁵⁶el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 562.

⁵⁷İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 655 [IV, 400]; İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 229; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 562; eş-Taberî, *et-Târîh*, III, 199; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 579-581.

⁵⁸İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 204.

⁵⁹İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 204.

evine götürülüyordu. Bu dört kişi, mevlaları Ebû Müveyhibe, Şukrân, Sevbân ve Ebû Râfi idi.⁶⁰

Hiz. ÂiŖe, daha önceleri âdeti olduğu üzere Resûlullah'ın (sas) kapısının önünden geçerken kendisine nasihat ya da dua ettiğini söylerdi. Bir gün kapısının önünden bir Ŗey söylemeden geçti. Aynı durum bir gün sonra tekrar etti. Bunun üzerine Hiz. ÂiŖe, “Ey câriye! Bana kapının önüne bir minder ser.” dedi. Kapının önüne bir minder serdi ve başını sararak, Allah Elçisi'nin geçmesini bekledi. Resûlullah (sas) gelip onu o halde görünce, “Neyin var?” dedi. Ona, “Başım ağrıyor.” dedim. Resûlullah (sas), “Asıl başı ağrıyan benim!” dedi. Sonra geçip gitti. Ancak Hiz. ÂiŖe'nin evine çarşafı taşıyarak getirilmesi üzün sürmedi. Sonra eşlerine haber göndererek yanında toplanmalarını istedi. Onlara, “Hastayım! Evlerinizi tek tek dolaşamam. İzin verirseniz ÂiŖe'nin evinde kalacağım.” dedi. Onlar da izin verdiler.⁶¹

Bazı rivayetlerde Hiz. Peygamber'in Hiz. ÂiŖe'nin evinde kalma iznini bizzat istediği ifade edilirken bu iznin doğrudan ÂiŖe tarafından istendiğine dair bir rivayet de vardır. Buna göre müminlerin anneleri bu talebi dikkate alarak izin verdiler.⁶² Ancak Allah Elçisi'nin hanımları arasındaki ilişkiyi dikkate aldığımızda izin talebinin doğrudan Allah Elçisi (sas) tarafından yapılmış olması daha isabetli görünmektedir.

1.4. HASTALIĞA DAYANMASI, ŖÜKRETMESİ VE DUALARI

Hiz. Peygamber'in hastalığıyla ilgili rivayetlerin çoğu onun beşeriyet vasfına vurgu yapmaktadır. Allah Elçisi'ne (sas), “Ey Allah'ın Resûlü! Ŗiddetli bir ağrı çekiyorsun.” denince şöyle cevap vermiştir: “Evet! Sizden birinin acı çektiği gibi acı çekiyorum!” dedi. “Bunun karşılığında iki ecrin vardır.” denince “Evet! Nefsimi yed-i kudretinde tutan Allah'a yemin olsun ki, yeryüzünde hiçbir Müslüman yoktur ki bir hastalıktan veya başka bir Ŗeyden eziyet görürse Allah bununla günahlarını ağaç yapraklarını döktüğu gibi dökmesin.” şeklinde cevap vermiştir.⁶³

Hiz. Peygamber'in hastalığı bazen Ŗiddetli ateş nöbetleri şeklinde meydana geliyordu. Öyle ki Hiz. ÂiŖe, “Resûlullah'ın ağrılarında daha Ŗiddetli, bir hastalık

⁶⁰el-Belâzurî, *Ensâbu'l-EŖrâf*, I, 545.

⁶¹İbn Sa'd, *eŖ-Ťabakât*, II, 205.

⁶²es-Suheyli, *er-Ravđu'l-Unf*, VII, 569.

⁶³İbn Sa'd, *eŖ-Ťabakât*, II, 184.

görmedim.”⁶⁴ diyerek ağrılarının şiddetini anlatır. Hz. Âişe, “Resûlullah’ın (sas) ölümünün şiddetinden sonra müminin çekeceği acılara gıptaıyla bakar oldum.” der.⁶⁵

Hz. Peygamber vefat ettiği hastalığı sırasında bir gün yatağında sağa sola dönmeye başladı. Hz. Âişe ona, “Ey Allah’ın Resûlü! Bizlerden biri bu derece ızdırıp çektiğinden şikâyet etseydi, mutlaka onu uyarırdın!” dedi. Resûlullah (sas) ona, “Salihlerin (veya müminlerin) hastalıkları şiddetli olur. Mümin bir kimsenin başına gelecek musibet ve sıkıntıdan ve daha büyüğü şikâyetlerden dolayı mutlaka Allah, o kulunun çektiği sıkıntıyla derecesini yükseltir ve bir hatasını affeder.” dedi.⁶⁶ Benzer bir rivayette Hz. Âişe Allah Elçisi’ne (sas) “Ey Allah’ın Resûlü! Hastalığından şikâyet ediyorsun. Eğer biz kadınlardan biri böyle yapsaydı ona şaşkınlıkla bakardın.” dedi. Resûlullah (sas), “Sen müminin günahlarına kefarete olsun diye hastalığın şiddetlendiğini bilmez misin?” diye cevap verdi.⁶⁷

Hz. Peygamber hastalığı sırasında meydana gelen ağrılarının benzerlerini geçmiş peygamberlerin de yaşadığını vurgulamıştır. Ebû Saîd el-Hudrî (ö. 74/693-94) Hz. Peygamber’in hastalık süreciyle ilgili şöyle bir anısını anlatır: Resûlullah’ın (sas) yanına vardık. Bir de ne görelim! Aşırı bir ateşi var. Birimiz elini dokundursa ateşin şiddetinden dayanamazdı. Allah’ı tesbih ve tenzih etmeye başladık. Hz. Peygamber bize, “Hiçbir kimsenin başına peygamberlerin başına gelen beladan daha şiddetli bela gelmez. Bizim imtihanımız şiddetli olduğu gibi ecrimiz de kat kat fazla olur. Allah’ın öyle peygamberi var ki öldüresiye dek ona bitler musallat olurdu. Allah’ın öyle peygamberi var ki bir abadan başka avretini örtecek bir giyeceği yoktu.” dedi.⁶⁸

Hz. Peygamber, maruz kaldığı hastalığa ve ağrılara rağmen insanları sabırlı olmaya ve aşırıktan kaçınmaya teşvik etmiştir. Rivayete göre hastalığı artınca Ümmü Seleme feryat etti. Bunun üzerine Resûlullah (sas) ona, “Yeter! Kâfirden başkası bağırılmaz.” dedi.⁶⁹

⁶⁴İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 184.

⁶⁵İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 186; ; el-Buḥârî, *es-Şâhiḥ*, VI, 12 [çev. IX, 4135]; et-Tirmizî, Ebû İsmâ Muḥammed b. İsmâ b. Sevre b. Mûsâ b. Daḥḥâk (ö.279/893), *es-Sünen*, I-V, Mısır 1395/1975, III, 300; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 552; en-Nesâ’î \Ebû Abdırrahmân Aḥmed b. Şu’ayb b. ‘Alî el-Ḥorâsânî (ö.303/916), *el-Muctebâ mine's-Sünen= es-Sünenü's-Şuğrâ- en-Nesâî* (nşr. ‘Abdulfettâḥ Ebû Ğudde), I-IX (Fihrist Cildiyle Birlikte), Halep 1406/1986, IV, 6.

⁶⁶İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 184.

⁶⁷İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 184.

⁶⁸İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 185.

⁶⁹İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 186.

Allah'ın Elçisi'nin hastalığı sırasında şifa bulması için kendisi için dua edip etmediğiyle ilgili muhtelif rivayetler mevcuttur. Hz. Âişe, Resûlullah'ın (sas) hastalandığında Mu'avvizeteyn'i⁷⁰ okuduğunu ve kendine üflediğini anlatır. Ayrıca Resûlullah'ın (sas) hastalığı şiddetlenince ona okuyup üflediğini ve şifa bulması ümidiyle elini vücuduna sürdüğünü söyler.⁷¹

Hz. Âişe'den nakledilen başka bir rivayete göre Resûlullah (sas) hastalığında şöyle demiştir: "Allah'ın adıyla, Rabbimizin izniyle yerlerimizin toprağıyla birbirimizin duasıyla [rukyesiyle] hastamız şifa bulsun."⁷² Başka rivayetlerde ise Hz. Peygamber'in iyileşmesi için dua etmediği, hatta ona dua eden Hz. Âişe'yi engellediği zikredilmektedir. Hz. Âişe biri hastalandığında Hz. Peygamber'in şöyle dua ettiğini anlatır: "Ey insanların Rabbi! Hastalığı gider, şifa ver. Sen şifa verensin. Senin şifandan başka bir şifa yoktur. Öyle bir şifa ver ki, hiç bir hastalık bırakmasın." Hz. Âişe Hz. Peygamber'den öğrendiği duayı o hastalığında okumak istedi ve elini tutup mesh ederek bu duaları okudu. Resûlullah (sas) ise elini çekerek şöyle dua etti: "Allah'ım! Beni bağışla ve dosta kavuştur."⁷³ Onun "Huld Cennetinin en yüksek yerini istiyorum." diyerek dua ettiği de nakledilir.⁷⁴ Benzer bir rivayette Hz. Âişe'nin elini tutması üzerine "Elini üzerimden çek! Bunlar daha önce bana fayda verirdi."⁷⁵ Dediği de rivayet edilir. Dolayısıyla Hz. Peygamber Allah'tan şifa istemek yerine merhamet diliyordu. Hz. Âişe'den nakledilen bir rivayete göre Hz. Peygamber vefat etmeden önce ona dayanmış haldeyken şöyle dediğini işittiğini nakleder: "Allah'ım! Beni bağışla, bana merhamet et, beni Dost'a kavuştur."⁷⁶

Hz. Âişe Hz. Peygamber'i göğsüne dayamış; ona şifa için dua ediyordu. Resûlullah (sas) ona, "Hayır! Allah'tan Cebrail, Mikâil ve İsrâfil'le birlikte Refik-i A'lâ el-Es'ad'ı diliyorum." dedi.⁷⁷

Hz. Peygamber bu durumdayken bile bağışlanması için dua etmekten kendini alıkoymuyordu. Bir gün Hz. Ömer, Resûlullah (sas) yüksek ateşler içindeyken ziyaret

⁷⁰ Mu'avvizeteyn, Felak ve Nas sureleridir.

⁷¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 187; el-Buĥârî, *es-Şahîh*, VI, 11; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 549.

⁷² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 189.

⁷³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 187.

⁷⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 187.

⁷⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 188.

⁷⁶ Mâlik b. Enes, Ebû 'Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-'Aşbahî el-Medenî (ö.179/796), *el-Muvatta'* (nşr. Muhammed Muştafâ el-'A'zamî), I-VIII, Ebû Dâbî 1425/2004, II, 335; el-Buĥârî, *es-Şahîh*, VI, 11.

⁷⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 203.

etti. Elini onun üzerine koyunca, ateşin şiddetinden hemen çekti. Hz. Ömer, “Ey Allah’ın Resûlü! Ne kadar da ateşin var!” deyince Hz. Peygamber, “Allah’a şükürler olsun, dün gece veya bu gece aralarında yedi uzun sure (Seb‘u’t-tivâl) de olmak üzere yetmiş sure okudum.” dedi. Hz. Ömer ona, “Ey Allah’ın Elçisi! Geçmiş ve gelecek tüm günahların bağışlanmış. Biraz da kendine rahatlık payı versen!” dedi. Resûlullah (sas) ona, “Şükreden kullardan olmayayım mı?” diye cevap verdi.⁷⁸

Ebû Saîd’den nakledildiğine göre Resûlullah (sas) hastalanınca Cebrail (as) ona şöyle dua etti: “Allah’ın adıyla sana eziyet eden her şeye karşı, kem gözden ve her kıskanca karşı seni rukyeliyorum. Allah sana şifa versin.”⁷⁹

1.5. HZ. PEYGAMBER’İN DÜNYA İLE AHİRET ARASINDA MUHAYYER BIRAKILMASI

Daha önce de başka vesilelerle zikrettiğimiz bazı rivayetlerde de görüldüğü üzere Hz. Peygamber’in dünya ile ahiret arasında tercihte bulunma hususunda muhayyer bırakıldığı, ancak kendisinin ahireti tercih ettiği ifade edilmektedir. Bu rivayetlerden hareketle Allah Elçisi’nin dünyayı istemiş olması durumunda ebedi bir şekilde dünyada kalacağı şeklinde bir anlayış gelişmiştir. Oysa Allah Elçisi’nin diğer insanlar gibi ölümlü olduğu Kur’ân-ı Kerim’de vurgulanmıştır. Bununla beraber ez-Zührî’den nakledilen bir rivayette bu durum Yüce Allah’ın peygamberini dünya hazinelerine sahip olup orada sonsuza dek kaldıktan sonra cennete girmek ile ölüp Rabbine kavuşarak cennete girmesi arasında muhayyer bıraktığı, onun ise Rabbine kavuşmayı tercih ederek ‘er-Refiku’l-A‘lâ er-Refiku’l-A‘lâ/Yüce Dosta!’⁸⁰ dediği rivayet edilir. Anlaşılan odur ki rivayetlerde ölümsüz olacağı ya da dünyada sonsuza dek kaldıktan sonra cennete girme hakkına sahip olabileceği şeklinde iki anlayış mevcuttur.

Bir rivayette Allah Elçisi’nin muhayyer bırakıldığı şeyin ümmetine müyesser olacak fetihleri görme ile çabucak Allah’a kavuşması hususunda muhayyer bırakıldığını ifade ettiği görülmektedir.⁸¹Bu rivayet Allah Elçisi’nin muhayyer bırakıldığı şeyin belirli bir süre olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle diğer rivayetlere göre dikkat çekmektedir.

⁷⁸Ibn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 185.

⁷⁹Ibn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 189.

⁸⁰el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 548.

⁸¹el-Beyhaqî, *Delâ'ilu'n-Nubuuvve*, VII, 163.

Bu konuda bize ulaşan rivayetlerin çoğunluğu Hz. Âişe vasıtasıyla ulaşmıştır. Çünkü Hz. Peygamber son anlarını Hz. Âişe'nin yanında geçirmiştir. Bir rivayette Hz. Âişe'nin Hz. Peygamber'in sağlığı yerindeyken “Hiçbir peygamber, cennetteki makamını görmeden kabzedilmez. Bundan sonra hayatı devam ettirilir veya öbür dünyaya gitme hususunda muhayyer bırakılır.” dediğini söyleyerek sözlerine şöyle devam eder: Allah Elçisi (sas) hastalandığı zaman onu, başı dizimin üstünde baygın vaziyette gördüm. Bir ara kendine geldi. Gözlerini evin tavanına dikerek, “Allah’ım! Refik-i A'la'ya!” dedi. Bu sözü işitince kendi kendime, “Demek ki bizimle olmayı tercih etmiyor.” dedim. Bunun, sıhhatli iken bize söylediği şu hadis olduğunu anladım: “Hiçbir peygamber cennetteki makamını görmeden kabzedilmez, sonra yaşamaya devam veya öbür dünyaya gitme hususunda muhayyer bırakılır.” Resûlullah'ın (sas) son sözü, “Allah’ım! Refik-i A'la'ya!” oldu.”⁸² Bir başka rivayette Hz. Âişe'nin Hz. Peygamber'in hastalığı sırasında şöyle dediğini söyler: “Allah’ın kendilerine nimetler verdiği nebilerle, sıddıklarla, şehitlerle, salihlerle beraber... Onlar ne güzel arkadaşlardır!”⁸³ dedi. Hz. Âişe, bu sözler üzerine Allah Elçisi'ne seçenek verildiğini zannettiğini ifade eder.⁸⁴ Devamla, kendi kendine “Vallahi bizi seçmeyecek!” dediğini ekler.⁸⁵

Hz. Peygamber'in dünya ile ahiret arasında muhayyer bırakıldığını onun sözlerinden anlayan sadece Hz. Âişe değildir. Bir rivayete göre Hz. Peygamber son anında “Allah’ım! Beni bağışla! Bana merhamet et ve dost ile beraber kıl!”⁸⁶ buyurdu. Hz. Âişe gibi Ümmü Seleme de “Resûlullah’a (sas) tercih verildi. Öyleyse bizi seçmeyecek!” dedi.⁸⁷

Bazı rivayetlerde Cebrail (as) tarafından Hz. Peygamber'e vefat edeceğinin bildirildiği açıkça ifade edilmektedir.⁸⁸ Daha önce anlattığımız Bakî'a medfun olanlara ve Uhud şehitlerine dua için yönlendirilmesi de bu konuda bir bilgiyle hareket ettiğini ima etmektedir.

⁸²İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 203; el-Buhârî, *es-Şahîh*, VI, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16; Muslim, Ebû'l-Hasan Muslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî (ö.261/875), *el-Musnedu's-Şahîhu'l-Muhtaşar bi Nakli'l-Adl 'ani'l-Adl ilâ Resûlillâh* (nşr. Muhammed Fuâd 'Abdulbâkî), I-V, Beyrût, İrfan Yayımcılık, İstanbul 1988, IV, 1894; et-Tirmizî, *es-Sunen*, V, 522; et-Taberî, *et-Târîh*, III, 196.

⁸³ Nisâ 4/69.

⁸⁴İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 202; el-Buhârî, *es-Şahîh*, VI, 10.

⁸⁵İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 202.

⁸⁶İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 203.

⁸⁷İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 203.

⁸⁸el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 562.

Bir gün insanlar mescitte otururken Resûlullah (sas), vefatına sebep olan hastalığı sırasında başına bir hırka sarmış olarak onların yanına geldi. Yürüyerek gelip minbere çıktı. Minberde durunca, “Nefsim yed-i kudretinde olan Allah’a yemin ederim ki, şu anda kendimi havuzun başında görüyorum. Bir kişiye dünya ve zineti sunuldu; ama o ahireti seçti.” dedi. Dinleyenler arasında onun bu sözünü Hz. Ebû Bekir’den başka anlayan olmadı. Hz. Ebû Bekir ağladı ve “Ey Allah’ın Resûlü! Anam babam sana feda olsun! Hatta hepimiz, babalarımız evlatlarımız, canlarımız ve mallarımız sana feda olsun!” dedi.⁸⁹ Ebû Saîd el-Hudrî ona “Dünya ile ahiret arasında muhayyer bırakılan bir kulun ahireti seçmesi seni neden ağlatıyor?” dedi. Resûlullah (sas) Ebû Bekir’e bakarak şöyle dedi: “Aranızdan arkadaşlığı ve ihsanıyla benim yanımda en değerli olanınız Ebû Kuhâfe’nin oğludur. Ebû Bekir’in kapısı dışında Mescid’e gelen bütün girişleri kapatın.” Sonra Resûlullah (sas), minberden indi ve bir daha minbere çıkmadı.⁹⁰

Hz. Abbâs’ın “Ben Resûlullah’ın aramızda ne kadar kalacağını en iyi bilenim.” dediği söylenir.⁹¹ Buna dayanak olarak da şu diyalog gösterilir: Ona, “Ey Allah’ın Resûlü! Kendine bir kürsü edinsen. Zira insanlar yoğun bir şekilde seninle görüşmeye gelip seni rahatsız ediyorlar” denildi. Resûlullah (sas), “Allah bana onlardan kurtulma rahatlığı verene dek onların arasında kalacağım. Kimileri gömleğimi çekiştirir ve tozları bana isabet eder.” dedi. Bunun üzerine İbn Abbas, “Resûlullah’ın (sas) aramızda az kalacağını anladık.” dedi.⁹²

Bir rivayete göre Hz. Peygamber, “Ey Allah’ım! Seni tesbih eder (eksik sıfatlardan uzak tutar) ve Sana hamd ve sena ederim! Beni bağışla.” şeklinde dua ederdi. Nasr suresi nazil olunca, “Allah’ım! Seni tesbih eder ve Sana hamd ve sena ederim. Beni bağışla! Şüphe yok ki, tövbeleri en çok kabul eden ve merhametli olan sensin.” diye dua etti.⁹³ Başka rivayetlerde de Allah Elçisi’nin Nasr suresinin nazil oluşundan sonra ecelinin yaklaştığının ve buna bağlı olarak istiğfar yapmakla emrolunduğunun ifade edildiği görülmektedir.⁹⁴ İbn Abbas, Nasr suresinin Allah Elçisi’nin ecelinin

⁸⁹İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 204.

⁹⁰İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 204; el-Buḥârî, *eş-Şaḥîḥ*, V, 4 [çev. VII, 3418]; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 547; es-Suheyli, *er-Ravḍu'l-Unf*, VII, 569.

⁹¹İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 173.

⁹²İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 173.

⁹³İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 172.

⁹⁴İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 172.

geldiğini bildirdiğini,⁹⁵ ayrıca Allah'tan bir davetçi ve dünyayla vedalaşma⁹⁶ olduğunu söylemiştir.

Hiz. Âişe'den nakledildiğine göre Resûlullah (sas) ömrünün son zamanlarında, "Sübhanallah ve bihamdih, estağfirullah ve etûbü ileyh" [Allah'ı her türlü noksanlardan uzak tutar, O'na kendi hamdi ile hamd ederim. Allah'tan bağışlanmamı diler ve O'na tövbe ederim] sözünü çokça tekrarlamaya başladı. Hiz. Âişe ona, "Ey Allah'ın Resûlü! 'Sübhanallah ve bihamdih' sözünü çoğalttığını görüyorum. Daha önce hiç böyle yapmazdın?" dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü ona, "Yüce Rabbim bana, ümmetimde bir alâmet göreceğimi haber vermişti ki, o alâmeti gördüğüm zaman, Kendisine çok çok tesbih ve hamd ile istiğfarda bulunmamı emretmişti. İşte, o alâmeti gördüm, "Allah'ın yardımı ve fetih gelince, insanların fevc fevc Allah'ın dinine girdiklerini"⁹⁷ gördüm." diye buyurdu.⁹⁸

Vâsile b. el-Eska'nın anlattığına göre Resûlullah (sas) yanlarına giderek, "Beni sizin en son vefat edeniniz olarak mı zannediyorsunuz? Bilmiş olun ki, ben sizin ilk vefat edeninizim. Sonra birbirinizi helak ederek bölük bölük arkamdan geleceksiniz." dedi.⁹⁹

Resûlullah'ın (sas) "Rüyamda bana, dünya anahtarlarının verildiğini gördüm. Sonra Peygamberiniz alınıp en iyi yere götürüldü. Sizi dünyada habîsin¹⁰⁰ kırmızısını, sarısını ve beyazını yer olarak bıraktım. Asılları bal, yağ ve un olmak üzere birdir. Ancak arzuların peşine düştünüz." dediği rivayet edilir.¹⁰¹

Nakledilen rivayetlerden Allah Elçisi'nin hastalığının başlangıç sürecinde vefatının yakın olduğunu ima etmesi, bir bilgiye dayanabileceği gibi, dönemin koşullarında basit hastalıkların ölümcül olduğunu sıklıkla yaşadıkları için ölümle daha sık yüzleştiklerini, Allah Elçisi'nin sözlerini bu tecrübenin yansıması olarak değerlendirmenin de mümkün olduğu ifade edilebilir.

⁹⁵el-Buhârî, *es-Şahîh*, IV, 204 [çev. VII, 3395].

⁹⁶İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 172.

⁹⁷ Nasr 110/1-3.

⁹⁸İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 173.

⁹⁹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 173.

¹⁰⁰ Bir çeşit helvadır.

¹⁰¹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 174.

1.6. HZ. PEYGAMBER'İN HASTALIĞIYLA İLGİLİ TANILAR

Hz. Peygamber'in hastalığının keyfiyetiyle ilgili kaynaklarımızda birbirinden farklı bilgilere rastlamaktayız. Allah Elçisi'nin hastalığının teşhisiyle ilgili bilgiler, büyük ölçüde dönemin tıbbî bilgilerine dayanmaktadır. Öte yandan Allah Elçisi'nin tıbbî hizmet aldığını ancak dönemin koşullarında iyi bir hizmet aldığının söylenemeyeceğini ifade etmek gerekir.

Kaynaklarımızda Allah Elçisi'nin (sas) hastalığıyla ilgili zâtülcenb, hâsıra ve vefatına sebep olan zehirlenmeden bahsedildiğini görüyoruz. Bunlara ilişkin rivayetleri değerlendirdiğimizde teşhis konusunun kesinlik ifade etmediği söylenmelidir.

1.6.1. Zâtülcenb

Rivayetlerde Hz. Peygamber'in hastalığının zâtülcenb¹⁰² olduğuna ilişkin zanların yanı sıra hastalığının zâtülcenb olmadığına dair bizzat kendisinin açıklaması olduğuna dair birçok rivayetle karşılaşırız.

Bize ulaşan rivayetlerden birisine göre Resûlullah (sas) hastalandı ve bayıldı. Uyandığında kadınlar ona ilaç damlatıyorlardı. Hz. Peygamber, “Ben oruçluyken bana, ilaç verdiniz. Belli ki Esmâ bt. Umeys size “Bunu yapın.” dedi. Zâtülcenb hastalığına yakalanacağımdan mı korktu? Allah bana, zâtülcenbi musallat etmez. Amcam Abbas hariç evde bulunanlardan ilaç kullanmayan kalmasın.” dedi. Bu talimat üzerine kadınlar birbirlerine ilaç damlatmaya başladılar.¹⁰³

Hz. Âişe rivayetinde şöyle demektedir: Resûlullah (sas) kolundan şikâyet ediyordu. Bir gün hastalık onu çok rahatsız etti ve bayıldı. Öyle ki, onun yatakta vefat ettiğini sandık ve ona ilaç damlattık. Uyanınca kendisine ilaç damlattığımızı anladı ve “Allah'ın bana zâtülcenbi musallat edeceğini mi zannediyorsunuz? Allah, zâtülcenbin beni tutmasına fırsat vermez. Evde ilaç damlatılmayan kalmasın! Amcam Abbas hariç.” dedi. Evde ilaç damlatmayan kimse kalmadı. Bu arada eşlerinden biri “Ben oruçluyum.” dedi. Ona, “Resûlullah (sas) ‘Evde ilaç damlatmayan kalmasın.’ dediği halde seni bırakacağımızı mı zannettin?” dediler. Ona oruçlu olduğu halde ilaç damlattık.¹⁰⁴ Bir rivayette oruçlu hanımının Meymûne olduğu nakledilir. Buna göre Allah Elçisi'ne ilacı

¹⁰² (İng. pleurisy, Osm. zâtülcenb) Göğüs sancısı, ateş, titreme, öksürük vb. belirtilerle ortaya çıkan akciğer zarı iltihabı.

¹⁰³İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 651; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 207. Ayrıca bk. eş-Taberî, *et-Târîh*, III, 195

¹⁰⁴İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 207. Ayrıca bk. es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 571.

veren Ümmü Seleme ve Esmâ bt. Umeys'ti. Resûlullah'ın (sas) emrinden dolayı, o gün Meymûne'ye oruçlu olduğu halde ilaç damlatıldı.¹⁰⁵ Allah Elçisi'nin oruçluymken ilaç içirttiği hanımının Sevde bt. Zem'a olduğu da rivayet edilmektedir.¹⁰⁶

Müminlerin annesi Ümmü Seleme'den nakledilen rivayette olay şöyle anlatılmaktadır: Resûlullah'ın (sas) hastalığı Meymûne'nin evinde başladı. Hastalığı hafiflediğinde çıkıp insanlara namaz kıldırırdı. Ağırlaştığında ise "İnsanlara söyleyin namazlarımı kılsınlar." dedi. Ona zâtülcenbin musallat olacağından korktuk. Bu nedenle hastalığı ağırlaşınca ona ilaç damlattık. Resûlullah (sas), ilacın sertliğini hissederek uyandı ve "Bana ne yaptınız?" dedi. Ona, "Sana ilaç damlattık." dedik. "Neyle?" dedi. "Hind udu, biraz vers (Yemen Safranı) ve birkaç damla zeytinyağıyla." dedik. "Size bunu kim emretti?" dedi. "Esmâ bt. Umeys!" dediler. Hz. Peygamber, "Bu Habeşistan'da öğrendiği bir tedavi şeklidir. (Abbas'ı kastederek) Peygamber'in (sas) amcası hariç evde ilaç damlatılmayan kimse kalmasın." dedi. Sonra "Benim için korktuğunuz şey neydi?" diye sordu. "Zâtülcenb!" dediler. Resûlullah (sas), "Allah onu bana musallat etmez." dedi.¹⁰⁷ Bu rivayetten Hz. Peygamber'in kendisine bu hastalığın yakıştırılmasına tepki gösterdiğini görüyoruz. Fakat sadece Hz. Abbası durumdan hariç tutması dikkate değerdir. Bunun sonradan bazı siyasi temayüllerle eklenmiş olması muhtemeldir.

Ümmü Bişr b. el-Berâ Hz. Peygamber'in (sas) hastalığı sırasında onu ziyaret etti. "Ey Allah'ın Resûlü! Sendeki bu ateşi başka kimsede görmedim." dedi. Resûlullah (sas) ona, "Bizim sevaplarımız katlandığı gibi başımıza gelen belalar da artırılır. İnsanlar ne diyor?" diye sordu. Ümmü Bişr, "Onda Zâtülcenb vardır, diyorlar." dedi. Resûlullah (sas), "Allah onu peygamberine musallat etmez. O, şeytanın vesveselerindedir. Lakin hastalığım, ben ve oğlunun yediği o yemektendir. Şah damarımın koptuğu an geldi." dedi.¹⁰⁸ Bu hanım sahabiye, Allah Elçisi'nin Hayber fethinden sonra Yahudi bir kadının ikram ettiği koyunun etinden Allah Elçisi'yle birlikte yiyerek zehirlenen ve şehit olan Bişr b. Bera'nın (ö. 7/628) annesidir. Allah Elçisi'nin zehirlenerek vefat ettiği iddiasını

¹⁰⁵İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 209; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 571.

¹⁰⁶İbn Hâzım, *Cevâmi'u's-Sîre*, s. 209.

¹⁰⁷İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 208; et-Taberî, *et-Târîh*, III, 195-196. Ayrıca bk. el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 545

¹⁰⁸İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 208; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 549.

ileride ele alacağız. Bazı rivayetlerde zehirlenme kısmı yoktur. Zâtülcenbin şeytandan olduğunu ve Allah'ın onu kendisine musallat etmeyeceğini ifade ettiği nakledilir.¹⁰⁹

1.6.2. Hâsıra

Allah Elçisi'nin zâtülcenb olamayacağına ilişkin yaygın kabul, aynı zamanda hastalığıyla ilgili başka teşhislerin gündeme gelmesine sebep olmuştur. Bu konuyla ilgili çok rastlanmayan bir iddiaya göre hastalığı hâsıra denen bir hastalıktır. Hz. Peygamber'in "Bana hâsıra isabet etti." dediği de ifade edilir.¹¹⁰ Bir hadiste hâsıranın böbrek damarı olduğu ve hareketlendiği zaman sahibine acı verdiğini, tedavisinin kaynatılmış su ve bal olduğunu söylediği ifade edilir.¹¹¹ Ancak Allah Elçisi'nin şiddetli ateş nöbetleri yaşadığının söylenmesi ve onu rahatlatmak üzere Medine'nin muhtelif kuyularından getirilen soğuk suyla yıkanması, bu hastalığın sözü edilen tedavisinden farklıdır.

1.6.3. Zehirlenme İddiası

Hz. Peygamber'in vefatının maruz kaldığı bir zehirlenmeden kaynaklandığına ilişkin rivayetler de mevcuttur. Zehirlenerek vefat iddiası sadece Hz. Peygamber için değil, Hz. Ebû Bekir için de ifade edilmektedir. İkisinin de Yahudiler tarafından zehirletildikleri iddia edilir.¹¹²

Hz. Peygamber'in zehirlenmesine sebep olduğu iddia edilen olay Hayber fethi sonrasında meydana gelmiştir. Rivayete göre bir Yahudi kadın Hz. Peygamber'e zehirli bir pişirilmiş koyun hediye etti. Resûlullah (sas) bir parça alıp ağzında çiğnedi, fakat yutmadan hemen çıkardı ve Ashâbına, "Ellerinizi çekin. Koyunun budu, etin zehirlenmiş olduğunu bana haber verdi." dedi. Sonra o Yahudi kadını getirtti.

¹⁰⁹eṭ-Ṭaberî, *et-Târîh*, III, 195.

¹¹⁰es-Suheyli, *er-Ravḍu'l-Uḥf*, VII, 572.

¹¹¹Ḥanbel b. İshak, Ebû 'Alî Ḥanbel b. İshâk b. Ḥanbel b. Hilâl b. Esed eş-Şeybânî (ö.273/887), *Cuz'u Ḥanbel* (nşr. Hişâm b. Muḥammed), I, Riyâd 1419/1998, s. 100; el-Ḥâris b. Ebî Usâme, Ebû Muḥammed el-Ḥâris b. Muḥammed et-Temîmî el-Bağdâdî (ö.282/895), *Musnedu'l-Ḥâris = Buğyetu'l-Bâhiş 'an Zevâidi Musnedi'l-Ḥâris* (nşr. Ḥuseyn Aḥmed Şâlih el-Bâkirî), I-II, Medîne 1413/1992, II, 595; eṭ-Ṭaberânî, Ebû'l-Kâsım Suleymân b. Aḥmed b. Eyyûb eş-Şâmî (ö.360/971), *el-Mu'cemu'l-Evsat* (nşr. Târik b. İvaḍullâh b. Muḥammed, 'Abdulmuḥsin b. İbrahim el-Ḥuseynî), I-X, Kâhire, I, 42; el-Ḥâkim, Ebû 'Abdullâh Muḥammed b. 'Abdillâh b. Muḥammed eḍ-Ḍabbî en-Nisâbûrî (ö.405/1015), *el-Mustedrek âle's-Şaḥihayn* (nşr. Muştâfâ 'Abdulḳâdir 'Atâ), I-IV, Beyrut 1411/1990, IV, 449; Ebû Nu'aym, Aḥmed b. 'Abdillâh b. Aḥmed el-İsbehânî (ö.430/1039), *eṭ-Ṭıbbu'n-Nebevî* (nşr. Mustafa Hızır Dönmez), I-II, 1427/2006, II, 431, 432, 666.

¹¹²İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳât*, II, 178.

Resûlullah (sas) “Bunu neden yaptın?” diye sordu. Kadın, “Eğer iddian gerçek ise Allah sana haber verecek, eğer peygamber değil yalancıysan insanları senden kurtarmak için yaptım!” dedi.¹¹³ Zehirli koyundan yiyen Bişr b. el-Berâ öldü.¹¹⁴

Zehirlenme meselesine Hz. Peygamber’in hastalığı sırasında değindiği ifade edilir. Allah Elçisi’nin “Ey Âişe! Hayber’de yediğim yemeğin elemi hep hissediyordum. İşte şimdi kalp damarımın kesildiğini hissettiğim anlar geldi.” dediği rivayet edilir.¹¹⁵

Yukarıda da değindiğimiz üzere Hz. Peygamber’in zehirlenerek öldüğüne dair iddia, hicretin 7. (628) yılında meydana gelen Hayber fethi akabinde meydana gelen olayla ilgilidir. Zehirin üç yıl sonra etkili olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Zira zehirin etkisi iki türlü gerçekleşebilir. Birincisi akut zehirlenmedir. Bu zehirlenme durumunda zehir verilen kişiye öldürücü doz verilir ve o kişi aldığı zehirin etkisiyle kısa sürede ölür. İkinci zehirlenme türünde ise kişiye düşük dozda zehir verilerek ölümü zamana yayılır. Bu zehirlenme durumunda zehirin belirli aralıklarla verilmesi gerekir. Hz. Peygamber’le ilgili olayda ise onun zehirlenmesinin sanıldığı gibi zamana yayılarak meydana gelmiş olması mümkün görünmemektedir.

Allah Elçisi’nin (sas) zehirletilerek vefat ettiği iddiası, daha sonra Hz. Ebû Bekir’in vefatıyla ilgili olarak da karşılaştığımız üzere şehit olarak öldüğü iddiasından ortaya çıkmıştır. İyi niyetle de çıkması muhtemel olan bu anlayış Allah Elçisi’nin de şehadet mertebesiyle vefat ettiğini savunmak amacıyla gelişmiş gibi görünmektedir.

1.7. HZ. PEYGAMBER’İN HASTALIĞI SÜRECİNDEKİ BAZI GELİŞMELER

Hz. Peygamber’in hastalığında gerek nasihatleri, gerek hutbe ve vasiyetleri önem arz etmektedir. Onun vefatından çok sonra özellikle Şii’lerin bu konuşmalardan siyasi sonuçlar çıkarmaya çalıştıkları görülmektedir. Burada söz konusu görüşleri tartışmak yerine kaynaklarımızda Hz. Peygamber’in hastalık sürecinde neler yaşandığına dair rivayetler üzerinde durmaya çalışacağız.

¹¹³İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 178.

¹¹⁴İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 179.

¹¹⁵el-Buhârî, *eş-Şahîh*, VI, 9.

1.7.1. Tedaviye Yönelik Çalışmalar

Allah Elçisi'nin (sas) tedavisiyle ilgili rivayetlerde zikredilen gelişmelerden biri zâtülcenb hastalığıyla ilgili olarak zikredilen ilaç verilmesi hususu olup yukarıda hastalıktan söz edilirken bundan bahsedilmişti.¹¹⁶

Allah Elçisi'nin zaman zaman ateşinin yükseldiği, bunun için de farklı kuyulardan getirilen yedi kırba su ile yıkanarak ateşinin düşürülmeye çalışıldığı anlatılır. Bu işlemin ateşini geçici olarak da olsa düşürdüğü anlaşılmaktadır.¹¹⁷

Hz. Peygamber'in hastalığının nöbetler halinde geldiği, bazen azaldığı, bazen de arttığı anlaşılmaktadır. Nitekim Allah Elçisi'nin vefatından önceki geceyi ağrılar içinde geçirdiği nakledilir. Buna göre Resûlullah (sas) Pazartesi gecesini ölümle mücadele ederek geçirdi. Hz. Âişe kandillerini yakan kadınlardan birine, "Tulumundan kandillerimize yağ damlat. Zira Resûlullah (sas) yeniden ölümle pençeleşiyor." diye haber gönderdi.¹¹⁸ Aynı günün sabah namazında ise Mescid'e çıkarak Hz. Ebû Bekir'in arkasında namaz kıldığı bilinmektedir.

1.7.2. Misvakla Dişlerini Fırçalaması

Allah Elçisi'nin (sas) vefatından önce yaptığı işlerden birisinin dişlerini taze bir misvakla fırçalamak olduğu rivayet edilir. Allah Elçisi vefat ettiği gün Mescid'ten dönünce odasına girdi. Bundan sonraki gelişmeleri Hz. Âişe şöyle anlatır: Kucağıma uzandı. Bu sırada Ebû Bekir ailesinden biri elinde yeşil bir misvakla içeri girdi. Resûlullah (sas) onun elindeki misvaka dikkatle baktı. Misvakı istediğini anladım. Ona, "Ey Allah'ın Resûlü! Sana misvakı vereyim mi?" dedim. "Evet!" dedi. Ben de misvakı alıp çiğneyerek yumuşattım; sonra ona verdim.¹¹⁹ Aynı olayın söz konusu edildiği başka bir rivayette şu ayrıntı da vardır: "Gördüğüm en güzel şekilde onu kullandı. Sonra da onu kaldırdı ve akabinde eli düştü. Ben de hastalandığı zamanlarda okuduğu, ancak bu hastalığında okuyamadığı duayı okumaya başladım. Gözlerini göğe dikip 'er-Refiku'l-A'lâ'ya/Yüce Dosta' dedi ve vefat etti. Dünyanın son gününde benimle onun

¹¹⁶ Bk. el-Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 546; el-Buḥârî, *eş-Şaḥîḥ*, VI, 14; VII, 127.

¹¹⁷ es-Suheyli, *er-Ravḍu'l-Unf*, VII, 569

¹¹⁸ İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳât*, II, 210.

¹¹⁹ İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳât*, II, 206.

tükürüğünü bir araya getiren Allah'a hamd olsun.”¹²⁰ Başka rivayetlerde misvakı getiren kişinin Hz. Âişe'nin ağabeyi Abdurrahman (ö. 53/673) olduğu anlaşılmaktadır.¹²¹

H. Âişe'den nakledilen, olaya değindiği başka bir rivayette şöyle demektir: “Resûlullah (sas) evimde göğsümle boğazım arasında vefat etti. Hastalandığında Cebrail ona dua ediyordu. Ben de ona dua etmeye başladım. Bakışlarını semaya kaldırıp “Refik-i A'lâ'yla beraber!” dedi. Bu arada Abdurrahman b. Ebî Bekir elinde taze bir misvakla içeri girdi. Resûlullah (sas) misvaka bakmaya başladı. Onu istediğini anladım. Misvakı alıp ucunu çiğnedim; sonra silkeleyip düzeltiltim ve ona verdim. O güne dek kullandığı en güzel şekilde misvakı kullandığını gördüm. Sonra tekrar kullanmak istedi. Elinden düştü veya eli düştü. Böylelikle Allah dünyadaki son anıyla ahiretteki ilk gününde benim tükürüğümle onun tükürüğünü birleştirdi.”¹²²

1.7.3. Eline Geçen Parayı Tasadduk Etmesi

Rivayete göre Resûlullah'ın (sas) eline dinarlar geçmişti. Altı dinar hariç hepsini dağıttı. Altı dinarı eşlerinden birine verdi. Altı dinarı ne yaptıklarını soruncaya kadar onu uyku tutmadı. “Onu falan hanımına verdin.” dediler. Resûlullah (sas), “Onları bana getirin.” dedi. Beş dinarını Ensârdan beş aileye dağıttı. Sonra “Bu kalanı harcayın.” dedi. “İşte şu anda rahatladım.” dedi ve uyudu.¹²³

Başka bir rivayete göre Resûlullah (sas), Hz. Âişe'nin göğsüne yaslı olduğu halde “O altınları ne yaptın?” dedi. Hz. Âişe, “Onlar yanımda.” dedi. Hz. Peygamber (sas), “Onları dağıt.” dedi. Sonra Hz. Âişe'nin kucığında bayıldı. Uyanınca, “Ey Âişe! O altınları dağıttın mı?” dedi. “Vallahi hayır, ey Allah'ın Resûlü!” diye cevap verdi. Resûlullah (sas) onları istedi. Avucuna alarak saydı; altı altındı. Sonra şöyle dedi: “Bu altınlar yanında bulunduğu halde Allah'la buluşursa, Muhammed Rabbi hakkında ne zannediyor?” dedi. Tümünü dağıttı ve o gün vefat etti.¹²⁴ Hz. Âişe'den nakledilen başka bir rivayette söz konusu paranın yedi ya da dokuz altın olduğu ifade edilmektedir.¹²⁵ Rakamlardaki bu farklılıklar, ravilerin nakil sürecinde hatırlamalarıyla ilişkili olmalıdır.

¹²⁰İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 654-655; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 233-234; eî-Taberî, *et-Târîh*, III, 199; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 579-581.

¹²¹İbn Sa'd, *eî-Tabakât*, II, 206, 207; el-Buḥârî, *eş-Şaḥîh*, VI, 10, 13, 81; İbn Hibbân, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, I, 400.

¹²²İbn Sa'd, *eî-Tabakât*, II, 229; el-Buḥârî, *eş-Şaḥîh*, VI, 13 [çev. IX, 4138, 4140].

¹²³İbn Sa'd, *eî-Tabakât*, II, 209.

¹²⁴İbn Sa'd, *eî-Tabakât*, II, 209.

¹²⁵İbn Sa'd, *eî-Tabakât*, II, 210.

Allah Elçisi'nin (sas) vefatından önceki bu tutumunu onun mal biriktirmeyle ilgili genel tutumuyla ilişkili olarak görmek ve değerlendirmek gerekir. Ebû Hüreyre'den nakledilen bir rivayete göre Resûlullah (sas), "Muhammed'in nefsi, yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, yanımda Uhud dağı kadar altın olsa, Allah'ın dini için bıraktığım hariç, -benden bunu sadaka olarak kabul edeni de bulsam- bir dinarının bile yanımda üç günden fazla kalmasını arzu etmezdim." demiştir.¹²⁶ Diğer bir rivayet ise bu tutumunu gösterir mahiyettedir: Resûlullah (sas) ikinci namazını kıldı ve acele olarak çıktı. Ona yetişen olmadı. Onun bu acele çıkışına insanlar şaşırды. Geri geldiğinde insanların şaşkınlığını yüzlerinden anladı ve onlara, "Evde altınım vardı. Onun evde gecelemesini arzu etmedim. Hemen dağıtılmasını istedim." dedi.¹²⁷

1.7.4. Peygamber'in Hastalığı Esnasındaki Tavsiyeleri

Resûlullah'ın (sas), hastalık sürecinde bazı konuşmalar yaptığına, insanlara ayrıca nasihatlerde bulunduğu dair birçok rivayete sahibiz. Hastalığında Allah'ın ona verdiği tebliğ görevinin bir gereği olarak tavsiyelerine devam etmiştir. Bu konuda birçok rivayet mevcuttur. Konuşmalarından birisinde Hz. Ebû Bekir'in Mescid-i Nebevî'ye açılan kapısı dışındaki kapıları kapattırдыğı, Hz. Ebû Bekir'le olan arkadaşlığına vurgu yaptığı anlatılır.¹²⁸ Resûlullah'ın (sas) son konuşması olduğu rivayet edilen¹²⁹ bu hitabesi üzerinde ileride Hz. Ebû Bekir'in namaz imamlığından bahsederken duracağız.

Resûlullah'ın (sas) hasta olduğu bir gün arkadaşları onu ziyarete geldiler. Onlara namaz kıldırdı. Kendisi oturarak, onlar ayakta kıldılar. Onlara oturmalarını işaret etti. Namazı bitirince, "İmam kendisine tabi olunmak içindir. Tekbir getirirse siz de getirin, rükûa giderse siz de gidin, secde ederse siz de secde edin, oturursa siz de oturun. İmamın yaptığı yapın." dedi¹³⁰ İbn Abbas'tan nakledilen bir rivayette insanlar Ebû Bekir'in arkasında namaz kılarırken Resûlullah (sas) perdeyi aralayarak "Peygamberlik müjdelerinden hiçbir şey kalmamıştır. Sadece Müslüman'ın gördüğü veya ona görülen sadık rüya kalmıştır. Rükûda ve sücutta Kur'ân okumaktan nehyedildiğimi bilin. Rükûa

¹²⁶İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 209.

¹²⁷İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 210.

¹²⁸ Buḥârî, I, 100; V, 4; es-Suheyli, *er-Ravḍu'l-Unf*, VII, 569.

¹²⁹İbn Hibbân, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, I, 399.

¹³⁰İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 190.

gelince, rükûda Allah'ı tazim edin. Secdede ise dua etmeye gayret edin. Umulur ki duanıza icabet edilir.”¹³¹ dediği de rivayet edilir.

Yine bir gün Resûlullah (sas) bir süre baygın kaldığı sonra ayıldığında şöyle dediği söylenir: “Ellerinizin altında olanlar hakkında Allah'ı unutmayın. Onları giydirin, karınlarını doyurun ve onlara yumuşak söz söyleyin.”¹³²

Vefatına yakın bir gün Hz. Peygamber'e gelinerek ona, “İşte Ensâr, erkek ve kadınları gelip mescitte toplanmış, senin için ağlıyorlar.” dendi. Resûlullah (sas), “Onları ağlatan şey nedir?” diye sordu. Ona, “Senin öleceğinden korkuyorlar.” dediler. Resûlullah (sas) evden çıktı. Etrafına sardığı çarşafı omuzlarına atmış, başını bir örtüyle bağlamış olarak gelip minbere oturdu. Resûlullah (sas) Allah'a hamd ve senadan sonra dedi ki: “Ey insanlar topluluğu! İnsanlar, çoğalır; Ensâr ise yemekteki tuz misali azalır. Onlara yönetici olanlar onların iyilik yapanlarının iyiliğini takdir etsin. Yanlış yapanlarının ise yanlışlarını hoş görsün.”¹³³ Bu konuşmanın onun son konuşması olduğu söylenir. Başka bir rivayette aynı olay bazı küçük farklılıklarla anlatılmaktadır. Buna göre Ensâr ve Uhud ashabı için istiğfarda bulunduktan sonra şöyle demiştir: ‘Ey muhacirler topluluğu! Ensâr hakkında hayrı tavsiye edin. İnsanlar çoğalıyorlar; ama Ensâr buldukları hal üzeredirler, artmıyorlar. Onlar kendilerine sığındığım barınağımdır. İyilik yapanlarına iyi davranın, kötülük yapanlarını bağışlayın.’¹³⁴ Başka bir hadiste ise “Sığındığım sırdaşlarımdır.” demiştir.¹³⁵

Allah'ın elçisi sadece kendini Ensâra borçlu hissettiği için böyle davranmıyor, onları seviyordu. Bunu hastalığı sırasında dile getirmiştir. Resûlullah (sas) başını bağlamış olarak evden çıkmıştı. Ensâr çoluk çocuğuyla ve hizmetçileriyle onu karşıladılar. Onlara, “Nefsimi yed-i kudretinde tutan Allah'a yemin olsun ki, sizi seviyorum. Ensâr üzerlerine düşeni gereği gibi yerine getirdi. Sizin yapmanız gerekenler kaldı. Onların iyilik edenlerine iyilikte bulunun, yanlış yapanlarını da bağışlayın.”¹³⁶ dedi. Bir diğer rivayet, yine Ensâra olan sevgisini gösterir niteliktedir. Buna göre “Ensâr benim mirasım veya köyümdür.”¹³⁷ dediği belirtilir.

¹³¹İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 192.

¹³²İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 222.

¹³³İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 221.

¹³⁴ez-Zühri, Ebû Bekr Muhammed b. Müslim b. Ubeydillâh İbn Şihâb (ö. 124/742), *el-Megâzi'n-Nebeviyye*, Dârü'l-Fikr, Dımaşk 1401/1981, s. 131; İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 650.

¹³⁵İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 220; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 570.

¹³⁶İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 221.

¹³⁷İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 221.

Yukarıda değindiğimiz konuşma küçük farklılıklarla başka rivayetlerde de anlatılır: Hz. Peygamber bir gün başına beyaz bir sarık sarmış, entarisinin bir tarafını omzuna atmış bir şekilde minbere çıktı. İnsanlar da etrafında toplandılar. Resûlullah (sas) şehadet getirdikten sonra şöyle buyurdu: “Ey insanlar! Ensâr benim sırdaşlarım, yemek yediğim karnım, yürüdüğüm ayaklarımdır. Beni korudular. Onlardan iyilik yapanın iyiliğini kabul edin, yanlış yapanı affedin.”¹³⁸ Aynı zamanda Ensâra zaman zaman tavsiyelerde de bulunmuştur: Bunlardan birtanesi ise şöyledir: “Ey Ensâr topluluğu! Benden sonra kayırmalar göreceksiniz.” Ensâr, “Ey Allah’ın Elçisi! Bize ne tavsiye edersiniz.” dediler. Resûlullah (sas), “Allah ve Resûlüyle buluşuncaya kadar sabretmenizi tavsiye ediyorum.” dedi.¹³⁹

Ensâra iyi davranılmasına ilişkin ifadeler, Allah Elçisi’nin (sas) yakından tanıdığı arkadaşlarının iktidarı ellerine alacakları yönündeki tahmininden kaynaklanmış olabileceği gibi, ilk dönem siyasî gelişmelerinin yansıması olarak bazı küçük müdahalelere maruz kalmış da olabilir.

Rivayetlere göre Resûlullah’ın (sas) vefatı esnasında tüm vasiyeti namaz ve ellerinin altındaki kölelerdi. Bu sırada hastalığı artmış, konuşmakta zorlanıyor, hırıltılı bir şekilde konuşabiliyordu.¹⁴⁰ Bir rivayete göre Allah Elçisi, vefatından üç gün önce “Sakın ha! Allah’a hüsn-ü zanda bulunmadan ölmeyin.” demiştir.¹⁴¹

Hz. Peygamber, tevhit inancının zarar görmesini engellemeye matuf tedbirler alır, insanları uyarırdı. Bu hassasiyetini hastalık sürecinde de sürdürdü. Resûlullah’ın (sas) eşleri onun yanında Habeşistan’da Mâriye denilen bir kiliseden bahsettiler. Onun güzelliğinden ve kilisede bulunan tasvirlerden bahsettiler. Bunlar Habeşistan’a giden Ümmü Seleme ve Ümmü Habîbe’ydi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), “Onlar öyle bir kavim ki, aralarında salih biri vefat ettiğinde onun mezarına mescid inşa ederler, sonra o tasvirleri yaparlar. Bunlar Allah katında mahlûkatın en kötüleridir.” dedi.¹⁴² Hz. Peygamber’in mezarların mabet haline getirilmemesi yönündeki uyarısını vefatından kısa süre önce yaptığı nakledilir: Vefatından beş gün önce şöyle dediği nakledilir: “Bilmiş olunuz ki, sizden öncekiler peygamberlerinin ve içlerindeki salihlerin mezarlarını mescitler edindiler. Sakın ha mezarlıkları mescitler edinmeyin. Size bunu

¹³⁸İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 220.

¹³⁹İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 222.

¹⁴⁰İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 222; İbn Mâce, *es-Sunen*, II, 547.

¹⁴¹İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 223.

¹⁴²İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 211.

yasaklıyorum.”¹⁴³ Hatta onun son anlarında “Allah Yahudileri kahretsin! Peygamberlerinin mezarlarını mescit edindiler.” dediği rivayet edilir.¹⁴⁴ Bir diğer rivayette Resûlullah’ın (sas) son sözü, “Allah Yahudi ve Hıristiyanları kahretsin! Kendi peygamberlerinin mezarlarını mescit edindiler. Arap yarımadasında iki din bir arada kalmayın.” şeklinde oldu.¹⁴⁵ Başka bir rivayette sözün, “Arap yarımadasında iki din bir arada kalmayın.” kısmı rivayet edilmektedir.¹⁴⁶ Hz. Âişe bu konuyla ilgili “Eğer bu endişe olmasaydı Resûlullah’ın kabri görülecek şekilde bırakılacaktı, fakat onun da mescide çevrilmesinden korkuldu.” demiştir.¹⁴⁷ Bir diğer rivayette ise “Allah, peygamberlerinin mezarlarını mezar edinen kavimle savaşsın!” diyerek ümmetini bundan sakındırdığı ifade edilmektedir.¹⁴⁸

Yukarıdaki rivayetler, Hz. Peygamber’in Hz. Âişe’nin bundan sonra vefatına kadar yaşadığı eve defnedilmesini daha anlamlı hale getirmektedir. Mezarın özel bir alanda olması, insanların ziyaret sırasında olumsuz tavırlara girmelerine engel olmuştur.

Hz. Peygamber’in bir vasiyet bırakıp bırakmadığı konusunda farklı rivayetler bulunmakla birlikte özellikle siyasi mirası meselesi sonraki dönemlerde polemik konusu olmuştur. Dikkatimizi çeken husus ise Hz. Âişe’den nakledilen rivayetlerde özellikle herhangi bir vasiyeti olmadığı vurgulanmıştır. Hz. Âişe’den nakledilen bu rivayet dikkate değerdir: Resûlullah (sas) vefat ettiği hastalığı sırasında “Ey insanlar! Bir tek şeyi bile bana bağlamayın. Ben Allah’ın helal kıldığını helal, haram kıldığını haram kıldım.” dediği zikredilir.¹⁴⁹ Başka bir rivayete göre Resûlullah (sas) vefat ettiği hastalığı sırasında şöyle dedi: “Ey insanlar! Vallahi, bana karşı bir şey bulamazsınız. Ben Allah’ın helal kıldığından başka bir şeyi helal kılmam ve Allah’ın haram kıldığından dışında bir şeyi haram kılmam. Ey Resûlullah’ın kızı Fâtıma! Ey Peygamber’in (sas) halası Safiyye! Allah’ın indinde bulunanlar için amel edin. Allah’a karşı size hiçbir şeyle faydam olmaz.”¹⁵⁰ Benzer diğer bir rivayette ise Resûlullah’ın (sas), “Ey Abdümenâfoğulları! Ben sizi Allah’ın hiç bir hükmünden kurtaramam. Ey Abbas b. Abdülmuttalib! Ben seni Allah’ın hiç bir hükmünden kurtaramam. Muhammed kızı

¹⁴³İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 211-212.

¹⁴⁴İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 211; el-Buhârî, *es-Şahîh*, VI, 11.

¹⁴⁵İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 212, 223.

¹⁴⁶es-Suheyli, *er-Ravdu’l-Unf*, VII, 600.

¹⁴⁷el-Buhârî, *es-Şahîh*, VI, 11.

¹⁴⁸es-Suheyli, *er-Ravdu’l-Unf*, VII, 600.

¹⁴⁹İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 224.

¹⁵⁰İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 191, 224; es-Suheyli, *er-Ravdu’l-Unf*, VII, 576-577.

Fâtıma! Ben seni Allah'ın hiç bir hükmünden kurtaramam. Benden dilediğinizi sorun.” dediği nakledilmektedir.¹⁵¹ Hz. Peygamber, akrabalık bağının Allah nezdinde onları ayrıcalıklı kılmadığını vurgulamıştır. Talha b. Musarrif, Abdullah b. Ebû Evfâ'ya “Resûlullah (sas) vasiyetinin uygulanmasını Müslümanlara tavsiye etmedi mi?” diye sorduğunu onun “Allah'ın kitabını vasiyet etti.” şeklinde cevap verdiğini anlatır.¹⁵²

Sonraki dönemlerde karşılaştığımız siyasî tartışma sürecinde Hüzeyl b. Şürahbîl, “Ebû Bekir mi Resûlullah'ın (sas) vasisine tasallut edecek? Ebû Bekir, Hz. Peygamber'den bir vasiyetin olmasını ve onu kendi burnuna bir hızma yapmayı arzu eden biridir.” dedi.¹⁵³ Başka bir rivayette de Allah Elçisi'nin herhangi bir kimse için vasiyette bulunup bulunmadığı sorusu, Allah Elçisi'nin Allah'ın kitabıyla amel edilmesini vasiyet ettiği şeklinde cevaplandırılmıştır.¹⁵⁴

Hz. Âişe'den gelen bir rivayete göre “Resûlullah (sas) ne bir dinar, ne bir dirhem, ne bir koyun, ne bir deve, ne de bir vasiyet bıraktı.”¹⁵⁵ Hz. Âişe'ye “Resûlullah (sas) vasiyet bıraktı mı?” diye soruldu. Hz. Âişe, “Nasıl vasiyet etsin? Bevletmek için leğen istedi. O sırada kucağıma yıkıldı. Onun öldüğünü hissetmedim. Benim göğsüm ile boğazım arasında vefat etti.” diyerek¹⁵⁶ yerine halef bırakmak için herhangi bir kimse için vasiyette bulunmadığını ifade eder. Bir başka rivayette ise aynı soru Hz. Ali özelinde sorulmuştur. Müminlerin annesi Âişe'ye, “Resûlullah (sas) Ali'ye hilafeti vasiyet etti mi?” diye soruldu. Hz. Âişe'nin cevabı ise aynı olmuştur.¹⁵⁷ Hz. Âişe'nin Hz. Peygamber'in hastalığı sırasında çok ağır durumda olduğu dolayısıyla bir vasiyette bulunmasının mümkün olmamasını söylediğini görüyoruz. Fakat dikkat edilmesi gereken nokta burada kastedilenin hilafet konusunda vasiyeti olup olmamasıyla ilgili olduğudur.

Hz. Peygamber vefat ettikten sonra ashab onun tavsiyelerine uymuştur. Bir gün Mus'ab b. ez-Zübeyr Ensâr'ın temsilcisini alıp ona kötülük yapacaktı. Enes ona, “Allah aşkına ve Resûlullah'ın onlar hakkındaki vasiyeti adına yapma!” dedi. Mus'ab, “Onlar hakkında ne tavsiye etti?” dedi. Enes ona, “Resûlullah (sas), onların iyilik yapanının iyiliğinin kabul edilmesini ve hata yapanlarının hatalarının affedilmesini tavsiye etti.”

¹⁵¹İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 224.

¹⁵²¹⁵²İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 228; el-Buhârî, *eş-Şahîh*, VI, 15 [çev. IX, 4144].

¹⁵³İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 228.

¹⁵⁴el-Buhârî, *eş-Şahîh*, VI, 14.

¹⁵⁵İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 228.

¹⁵⁶İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 228.

¹⁵⁷İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 228; el-Buhârî, *eş-Şahîh*, VI, 14.

dedi. Bunun üzerine Mus'ab yatağın üzerinde kıvrıldı, yüzünü sergiye koydu ve “Resûlullah'ın (sas) emri baş göz üstüne onu bırakın.”¹⁵⁸ dedi.

Hz. Abbas'ın oğlu Fadl Resûlullah'ın (sas) hastalığı sırasında yanına gitti. Allah Elçisi (sas) mescide gitmek için kendisine yardımcı olmasını istedi. Allah Elçisi, Mescid-i Nebevî'de yaptığı konuşmada, Allah'a hamd ve senalar ettikten sonra şöyle dedi: “Ecelim yaklaşmış ve içinizde bende hakkı olanlar olmuştur. Şüphesiz ben de bir beşerim. Her kimin şerefine bir kötülüğüm olmuşsa işte şerefim hakkını alsın. Kimin de canına eziyet etmişsem, işte canım buyursun, hakkını alsın. Kimin malından bir şey almışsam buyursun işte malım hakkını alsın. Bilmiş olun ki, sizin içinizde evla olanınız bende hakkı olup alan veya hakkını helal edendir. Böylece haklarınızı helal etmiş olarak Rabbime kavuşmuş olurum. Kimse demesin ki, ben Resûlullah'ın kızmasından veya kininden korkarım. Bunlar benim huylarımdan ve ahlakımdan değildir. Kime nefsi bir şeye galebe gelmişse benden yardım istesin ona dua edeyim.” Bunun üzerine bir adam ayağa kalkarak, “Biri gelip senden bir şeyler istedi. Bana emrettin, ben de ona üç dirhem verdim.” dedi. Resûlullah (sas) “Evet doğru söyledin.” dedi. Sonra, “Ey Fadl! Ona hakkını ver.” dedi. Sonra başka bir adam kalkarak “Ey Allah'ın Resûlü! Ben cimri, korkak ve uykucu biriyim. Benim için Allah'a dua et. Benden cimriliği, korkaklığı ve uykuyu kaldırsın.” dedi. Resûlullah (sas) ona dua etti. Sonra bir kadın ayağa kalkarak, “Bende şunlar şunlar var. Allah'a dua et de benden bunları gidersin.” dedi. Resûlullah (sas) ona, “Âişe'nin evine git!” dedi. Resûlullah (sas) Âişe'nin evine dönünce ona dua etti. Âişe dedi ki. Kadın çokça secde etmeye başladı. Hz. Peygamber, “Secdeni uzat. Çünkü kulun Allah'a yakın olduğu an secdede olduğu andır.” dedi. Âişe, “Vallahi, o kadın benden ayrılmadan Resûlullah'ın (sas) duasının etkisini onda fark ettim.” dedi.¹⁵⁹ Benzer bir olaya işaret eden bir rivayete göre Resûlullah (sas) Pazartesi günü başı sarılı olarak sabah namazına çıktı, Ebû Bekir insanlara namaz kıldırıyordu. Resûlullah (sas) çıkınca insanlar yol açtılar, Ebû Bekir insanların bunu Resûlullah (sas) için yaptıklarını anladı; namaz kıldığı yerden çekildi. Resûlullah (sas) onu sırtından iterek, “İnsanlara namaz kıldır.” dedi. Resûlullah (sas) Ebû Bekir'in sağında oturarak namaz kıldı. Namaz bitince insanlara dönüp sesini yükselterek konuştu. Sesi mescitten dışarı çıktı, şöyle diyordu: “Ey insanlar, cehennem kızdırıldı, fitneler karanık gece parçaları gibi geldi.

¹⁵⁸İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 222.

¹⁵⁹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 223.

Vallahi, beni hiçbir şeyle tutamazsınız. Ben ancak Kur'ân'ın helal ettiğini helal ettim, ancak Kur'ân'ın haram ettiğini haram ettim.”¹⁶⁰

Hiz. Peygamber'in yaptığı nasihatlerin bir kısmı ailesiyle ilgilidir. Ebû Saîd el-Hudrî Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini rivayet etti: “Şüphesiz yakında çağrılacak ve çağrıya icabet edeceğim. Size iki şey bıraktım: Allah'ın kitabı ve sünnetim. Allah'ın kitabı, Allah'ın gökyüzünden yeryüzüne uzanan ipidir. Ailem ise benim ailemdir. Bana Habîr ve Latîf olan Rabbim haber verdi ki, ikisi havuza varıncaya kadar birbirlerinden ayrılmayacaklardır. Benden sonra onlara nasıl davranacağınıza dikkat edin.”¹⁶¹ Bu ve benzeri hadislerde Hiz. Peygamber, ailesinin haklarını gözetmeleri hususunda Müslümanları uyarırken sonraları söz konusu rivayetler, özellikle Ali-Fâtıma evladının siyasî haklarının verilmesi hususunda kullanılmaya çalışılmıştır.

Müslümanların Medine'de Yahudilerle ilişkileri zaman zaman gerginliklerle ve çatışmalarla geçmiştir. Allah Elçisi'nin vefatından önce Yahudilerle ilgili uyarılarda bulunduğu nakledilir. Üsâme b. Zeyd, hastalığı sırasında Resûlullah'ı (sas) yanına ziyarete gittik. Uyanıktı ve yüzünü Aden malı bir abayla örtmüştü. Yüzünü açıp “Allah Yahudilere lanet etsin! Kuyruk yağını kendilerine haram kılıyorlar ve satıp bedelini yiyorlar.” dedi.¹⁶²

Hiz. Peygamber'in teçhiz ve tekfiniyle ilgili bazı vasiyetlerde bulunduğu ilişkin rivayetler daha sonra ilgili bölümde ele alınacaktır.

1.7.5. Kırtâs Hadisesi

Hiz. Peygamber'in vefat etmeden önce siyasî mirası hususunda vasiyet bırakıp bırakmadığı, bırakmadıysa da neden bırakmadığı hep tartışılmalıdır. Ayrıca eğer böyle bir olay yaşandıysa herhangi birinin mi bu duruma engel olduğu yoksa Hiz. Peygamber'in kendi insiyatifiyle mi vazgeçtiğine dair bilgiler bu bölümde yer alacaktır.

Resûlullah (sas) vefatından kısa süre önce yanında bazı erkekler vardı. Bunlardan biri de Hiz. Ömer idi. Resûlullah (sas), “Gelin, size bir şey yazayım da bundan sonra dalalete düşmeyin!” buyurdular. Hiz. Ömer, “Resûlullah'a (sas) ıstırap galebe çalmış olmalı. Yanımızda Kur'ân var, Allah'ın kitabı sizlere yeterlidir.” dedi. Oradakiler

¹⁶⁰İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 653-654 [çev. IV, 399]; et-Taberî, *et-Târîh*, III, 198-199; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 576-577. Ayrıca bk. İbn Cemâ'a, *el-Muhtaşaru'l-Kebîr*, s. 14.

¹⁶¹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 174.

¹⁶²İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 212.

aralarında ihtilafa düştü. Kimisi “Yaklaşın, Resûlullah (sas) size vasiyet yazsın!” diyor, kimi de Hz. Ömer’in sözünü tekrar ediyordu. Gürültü ve ihtilaf artınca, “Yanımdan kalkın, yanımda münakaşa caiz değildir!” buyurdu. Bunun üzerine İbn Abbas, “En büyük musibet, Resûlullah'la (sas) onun vasiyeti arasına girip engel olmaktır!” diyerek çıktı.¹⁶³ Bir başka rivayette ise Hz. Peygamber’in isteği üzerine Hz. Ömer’in Resûlullah (sas) Rumların falan falan şehirlerini fethetmeden ölmeyecektir. Ölse de biz İsrailoğullarının Musa’yı bekledikleri gibi onu bekleyeceğiz.” dediği, Resûlullah’ın (sas) eşi Zeyneb’in ise “Resûlullah’ın (sas) size vasiyette bulunduğunu duymuyor musunuz?” diyerek onları uyardığı ifade edilir. Bunun üzerine Resûlullah (sas) “Yanımdan kalkın!” dedi. Onlar, Resûlullah’ın (sas) yanından uzaklaşınca Resûlullah (sas) olduğu yerde vefat etti.¹⁶⁴ Söz konusu tartışmanın Allah Elçisi’nin vefatından hemen önce olduğu hususu doğru olmamalıdır. Zira Allah Elçisi’nin (sas) vefatından bahseden diğer rivayetler bu tartışmaya yer vermemektedir. Nitekim muahhar bazı kaynaklardan söz konusu hadisenin Hz. Peygamber’in vefatından dört gün önce, Perşembe günü meydana geldiği ifade edilmektedir.¹⁶⁵ Muhtemelen bu rivayette Hz. Peygamber’in bu gelişmeden kısa bir süre sonra vefat ettiğine işaret edilmek istenmektedir.

Hz. Ömer’in kadınların, “Resûlullah’ın (sas) isteğini yerine getirin.” demeleri üzerine onlara, “Susun! Sizler öyle kimselersiniz ki, Resûlullah (sas) hastalanınca gözyaşınız kuruyuncaya kadar ağlarsınız. Sağlığına kavuşunca da boğazını sıkarsınız.” dediği ifade edilir.¹⁶⁶

İbn Abbas’dan nakledilen rivayette ise hadise şöyle anlatılmaktadır: Hani o perşembe günü, o perşembe günü ne acı gündü! O gün Resûlullah'ın ağrısı artmıştı. “Haydi, bana yazacak birşey getirin, size bir belge yazayım da, ondan sonra yolunuzu hiç şaşırmasınız!” buyurdu. Bunun üzerine orada bulunanlar ihtilâf ettiler. Hâlbuki hiçbir peygamberin yanında ihtilâf yakışmazdı. Bazı kimseler, “Peygamber’in hâli nedir? Sayıkladı mı? Kendisinden bu yazı yazmak isteğini iyice sorup anlayın.” dediler. Bunun üzerine isteğini tekrar ettirmeye giriştiler. Bu sefer Hz. Peygamber, “Beni bırakın! Benim bulunduğum durum, sizin beni davet ettiğiniz (yazma gibi) şeylerden

¹⁶³İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 213, 214; el-Buḥârî, *eş-Şaḥîh*, I, 34; IV, 99; VI, 9 [çev. IX, 4128-4129], 10, 11, 12, 13, 14, 15; IX, 111 [çev. XVI, 7236-7237]; Muslim, *eş-Şaḥîh*, III, 1259 [çev. V, 189-190].

¹⁶⁴İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 215.

¹⁶⁵İbn Hâzım, *Cevâmi‘u’s-Sîre*, s. 209.

¹⁶⁶İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 214.

daha hayırlıdır.” buyurdu ve onlara üç şey vasiyet etti: “Bütün müşrikleri Arab yarımadasından çıkarın! Elçilere, hey'etlere benim izin verip hediyeler ikram etmekte olduğum gibi, siz de gelmelerine izin verip hediyeler ikram etmek suretiyle hürmet gösterin.” buyurdu. İbn Abbas üçüncü vasiyette sükût etti veya “Üçüncüsünü unuttum.” dedi.¹⁶⁷ Bununla birlikte bu hadiseyle ilgili çoğu rivayette kâğıt ve hokka istediği ve fakat tartışma sebebiyle verilmediği zikredilmektedir. Bazı rivayetlerde istedikleri verilmemesine rağmen Allah Elçisi (sas) vasiyette bulunmuştur. Fakat genel kanı Hz. Peygamber'in evde tartışmalar çıkması üzerine vasiyet yazdırmaktan vazgeçtiği yönündedir.¹⁶⁸ Öte yandan bazı rivayetlerde Hz. Ömer'in Hz. Peygamber'in isteğine itiraz ettiğine yer verilmemektedir. Bir rivayete göre İbn Abbas o günden bahsederken şunları söylemiştir: “Perşembe günü, Perşembe gününün ne olduğunu bilir misin? Resûlullah'ın (sas) hastalığı şiddetlendi.” İbn Abbas uzun bir süre ağladıktan sonra sözlerine şöyle devam etti. “Hastalığı şiddetlenince ‘Bana kalem ve ince kemik getirin de size bir şey yazayım ki benden sonra sapıtmayasınız.’ dedi. Bunun üzerine oradakiler ‘Acaba [aramızdan] ayrılıyor mu?’ dediler. Aralarında konuşup ve sözü uzattılar. Bu durum Resûlullah'ı (sas) üzdü ve rahatsız etti. Onlara ‘Benden uzaklaşın!’ dedi ve bir şey yazdırmadı.”¹⁶⁹ Câbir de olayı benzer bir şekilde anlatır.¹⁷⁰

Hz. Ali'den nakledilen rivayette ise Hz. Peygamber'in bir takım konularda vasiyette bulunduğu nakledilmiştir: Resûlullah'ın (sas) hastalığı ağırlaşınca, “Ey Ali! Bana üzerine yazılacak bir deri getir. Ümmetimin benden sonra sapmayacağı şeyleri yazayım.” dedi. Vefat edip ona yetişemeyeceğimden korkarak ona, “Yazdıracaklarının bir bölümünü ezberlerim.” dedim. Resûlullah'ın (sas) başı kolumun üzerindeydi. Namaz, zekât ve köleler hakkında vasiyetlerde bulundu. Bu haldeyken ruhunu teslim etti. Ruhunu teslim ederken tavsiyelerinden biri de “Kim şahadet getirirse¹⁷¹ ateş ona haram olur.” dedi.¹⁷² Oysa rivayetlerin çoğu Allah Elçisi'nin Hz. Âişe'nin evinde ve onun kolları arasında ruhunu teslim ettiğini anlatmaktadır. Bu rivayetin, Kırtâs

¹⁶⁷İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 213; el-Buhârî, *es-Şahîh*, IV, 99 [çev. VI, 2956]; VI, 9 (hadis no: 4431) [çev. IX, 4127-4128]; et-Taberî, *et-Târîh*, III, 192-193.

¹⁶⁸İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 213.

¹⁶⁹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 213, 214; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 562.

¹⁷⁰İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 214; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 562.

¹⁷¹ Yani sözlü olarak “Eşhedu en lâ ilâhe ilallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhü ve Resûlüh, derse”.

¹⁷²İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 214.

hadisesini Hz. Ali'nin velayet hakkının vasiyet edilmesinin engellendiği iddiasına karşı farklı anlatımların bir araya getirilmek suretiyle meydana gelmiş olması muhtemeldir.

Konunun sonraki dönemlerde Hz. Peygamber sonrası siyasî gelişmeler çerçevesinde ele alınması ve ön kabulle bazı değerlendirme ve yorumlar yapılması, Kırtâs hadisesini siyasî bir gelişmeye dönüştürmüştür. Örneğin Şia'nın naklettiği bir rivayete göre Hz. Ömer'in şöyle dediği nakledilmektedir: Rasullullah hastalığında Ali'nin adını açıklamak istedi. İslam'a olan şefkatim ve bağlılığımdan dolayı ben engel oldum. Kâbe'nin Rabbine and olsun ki, Kureyş onun etrafında asla bir araya gelmezdi. Şayet Rasulullah onu iş başına getirseydi bütün Araplar onun aleyhine hükmederdi. Rasulullah bu işten haberdar olduğumu bildiğinden bundan vazgeçti.¹⁷³ Fakat rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla bu hadisenin gerçekleşip gerçekleşmediği, gerçekleşmişse Hz. Ömer'in tepki gösterip göstermediği ihtilaf konusudur.

Öte yandan muahhar kaynaklarda Hz. Peygamber'in Hz. Âişe'ye başkasının liderlik hususunda ona rakip olmaması için Hz. Ebû Bekir hakkında bir mektup yazma isteğinden söz ettiği, ancak bunun gerçekleşmediği ileri sürülmektedir.¹⁷⁴ Bu yorumun da mezhebi tercih sonucunda geliştiğini söylemek yanlış değildir.

Bazı rivayetler esasında, Hz. Peygamber'in hastalığı sırasında Müslümanların vefat etmesi durumunda kendisinden sonra ne olacağı hususunu düşünenlerin olduğunu göstermektedir. Bir rivayete göre Hz. Ali, vefatına sebep olan hastalığında Resûlullah'ın (sas) yanından çıktı. İnsanlar ona, "Ey Ebû Hasan! Resûlullah'ın sağlık durumu nasıl?" diye sordular. Hz. Ali, "Allah'a şükür, iyiye gidiyor," dedi. Hz. Abbas onun elinden tutarak "Görmüyor musun üç gün sonra sen asanın kulu olacaksın! Ben Resûlullah'ın bu hastalığında vefat edeceğini düşünüyorum. Ölümüne yaklaştıklarında Abdülmuttaliboğullarının simalarını bilirim. Resûlullah'a (sas) git ve ona bu işin kime bırakacağını sor. Bize tevdi edilecekse bilelim, başkasına verilecekse onu bize tavsiye etsin," dedi. Bunun üzerine Hz. Ali, "Vallahi bu görevi Resûlullah'tan (sas) talep etsek de bizi bundan men etse diğer insanlar asla bize bir şey vermezler. Bu yüzden Resûlullah'tan asla böyle bir talepte bulunmayacağım," dedi.¹⁷⁵

¹⁷³el-Meclisî, Muhammed Bakır b. Muhammed Taki b. Maksud Ali, *Bihâru'l-Envâri'l-Câmia li-Dureri Ahbâri'l-Eimmeti'l-Athâr*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî 1403/1983, XXXVIII, 157.

¹⁷⁴İbn Hâzım, *Cevâmi'u's-Sîre*, s. 210.

¹⁷⁵et-Taberî, *et-Târîh*, III, 193-194.

Kırtas hadisesini incelerken şunlar göz önünde bulundurulmalıdır: Hz. Peygamber'in hastalığı yaklaşık on üç gün sürmüştür. Buhârî ve Müslim'de anlatıldığı gibi yazı malzemesi Perşembe günü istenmiştir fakat Hz. Peygamber en az üç gün daha yaşamıştır. Ayrıca Hz. Peygamber'in hastalığında akli noksanlık gösterdiğini belirten bir rivayet yoktur. Orada bir çok sahabi bulunmasına rağmen Abdullah b. Abbas'tan başka tartışmalara sebep olacak bir rivayeti olmaması dikkate değerdir.¹⁷⁶

Sonuç olarak Kırtâs olayına dair rivayetlerin, Hz. Peygamber'in hastalık sürecinden itibaren başlayan onun liderlik makamına gelecek kişinin kim olacağı hususundaki beklenti ve hatta tartışmaların bir yansıması olarak geriye dönük mahiyette siyasî bir okumaya tabi tutulduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu rivayetler, siyasî beklentilerden bağımsız olarak düşünüldüğünde farklı şekillerde anlamlandırılabilir, ancak tarihsel birikimimiz ve Hz. Peygamber'in vefatının akabinde meydana gelen hadiseler, doğal olarak olayı siyasî gelişmelere bağlamakta ve Şîa'nın iddialarıyla birlikte okunmasına sebep olmaktadır.

1.7.6. Hz. Peygamber'in Hz. Fâtıma'ya Verdiği Sır

Hz. Fâtıma ile Hz. Peygamber'in birbirlerine karşı çok muhabbetleri vardı. Resûlullah (sas) vefat hastalığı sırasında durumu ağırlaşınca acılar çekiyordu. Hz. Fâtıma, “Vah babamın acısı!” dediğinde Resûlullah (sas) ona, “Bu günden sonra baban sıkıntı görmeyecek.” demiştir. Resûlullah (sas) vefat edince Hz. Fâtıma üzüntüsünü şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Ey babam! Kendisini çağıran Rabbe giden babam...

Ey babam! Yeri Firdevs cenneti olan babam...

Ey babam! Cibril'e havale ettiğimiz babam...

Ey babam! Rabbine kendisinden daha yakın kimse bulunmayan babam...”

Üzüntüsünün bir ifadesi olarak Resûlullah (sas) defnedildiğinde Hz. Fâtıma, “Ey Enes! Resûlullah'ın üzerine toprak atmaya gönlünüz razı oldu mu?” dedi.¹⁷⁷

Başka rivayetlerde Hz. Peygamber'in hastalığı sırasında vefat edeceğini ona söylediği nakledilir: Hz. Âişe Hz. Peygamber'le Hz. Fâtıma arasında geçen diyalogu

¹⁷⁶Mehmet Salih Arı, , “Sünnî ve Şîi Kaynaklarına Göre Hz. Ömer ve Kırtâs Olayı”, *Uluslararası Hz. Ömer Sempozyumu*, 2018, cilt: II, s. 330.

¹⁷⁷İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 270; el-Buhârî, *es-Şahîh*, VI, 9,10,11,12,13,14,15; İbn Mâce, *es-Sünen*, II, 552. Ayrıca bk. en-Nesâ'î, *es-Sünenü's-Şuğrâ*, IV, 12.

şöyle anlatır: “Resûlullah’ın (sas) kızı Fâtıma geldi. O, Resûlullah (sas) gibi yürüyordu. Resûlullah (sas) ‘Merhaba kızım, hoş geldin.’ dedi. Onu sağına veya soluna oturttu. Sonra ona gizlice bir şey söyledi. Bunun üzerine Fâtıma ağladı. Ardından ona tekrar gizlice bir şey daha söyledi. Bu defa güldü. Ben bu günkü gibi, üzüntüye o kadar yakın olan bir mutluluk görmedim. Resûlullah’ın (sas) ne söylediğini ona sordum. O da ‘Resûlullah’ın (sas) sırrını açıklayacak değilim.’ dedi. Resûlullah (sas) vefat ettiği zaman ona yine sordum. Fâtıma dedi ki: “Bana babam gizlice şöyle dedi: ‘Cebrail bana Kur’ân’ı her yıl bir defa arz ediyordu. Fakat bu yıl iki defa arz etti.¹⁷⁸ Ben bunun ecelimin geldiğine delalet ettiğini düşünüyorum. Sen de ailemden bana ilk kavuşan olacaksın. Ben senin için iyi bir öncüyüm.’ Bunun için ağladım. Sonra da şöyle dedi: ‘Sen bu ümmetin kadınlarının/veya müminlerin eşlerinin seyyidesi olmaya razı olmaz mısın?’ Bunun üzerine güldüm.”¹⁷⁹ Fakat başka bir rivayette gülme sebebinin - yukarıdaki rivayetin sonundaki kısma benzer şekilde- Hz. Meryem’den sonra cennet ehli kadınların seyyidesi olduğunu belirtmesi olduğu söylenir.¹⁸⁰ Buradan hareketle Hz. Peygamber’in Hz. Fâtıma’ya bir bilgi vermekten ziyade Hz. Fâtıma’ya moral vermeye çalıştığını söylemek mümkündür.

Hz. Peygamber’in vefatına ilişkin açık ifadeler kullandığına dair rivayetler de vardır. Bir rivayete göre Nasr suresi nazil olduktan sonra Resûlullah (sas) vefatına sebep olan hastalığı sırasında kızı Fâtıma’yı yanına çağırarak kulağına bir şeyler fısıldadı. Bunun üzerine Hz. Fâtıma ağlamaya başladı. Sonra onu tekrar yanına çağırıp kulağına bir şeyler söyledi. Bu sefer güldü. Hz. Âişe dedi ki: “Fâtıma’ya bunu sorduğumda, ‘Resûlullah (sas) bana, bu hastalığında vefat edeceğini haber verdi. Bu nedenle ağladım. Sonra bana, ailesinden kendisine ilk kavuşan olacağımı söyleyince güldüm.’ dedi.”¹⁸¹

Yukarıdaki rivayetleri değerlendirdiğimizde Hz. Peygamber’in vefatına ilişkin açık bir bilgi paylaşmaktan ziyade hastalığı sebebiyle büyük üzüntü duyan kızına ölümün mukadder olduğunu, vefat etmesi halinde üzülmemesi yönünde tavsiye anlamına gelecek sözler söylediğini ifade etmek yanlış olmaz.

¹⁷⁸el-Buḥârî, *eş-Şaḥîḥ*, IV, 203 [çev. VII, 3393-3394]; VI, 186.

¹⁷⁹İbn Sa’d, *eş-Ṭabaḳât*, II, 217; el-Buḥârî, *eş-Şaḥîḥ*, IV, 203 [çev. VII, 3393-3394]; el-Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 552. Ayrıca bk. el-Beyhaḳî, *Delâ'ilu'n-Nubuuvve*, VII, 164-165, 166.

¹⁸⁰İbn Sa’d, *eş-Ṭabaḳât*, II, 218.

¹⁸¹İbn Sa’d, *eş-Ṭabaḳât*, II, 173, 217; el-Buḥârî, *eş-Şaḥîḥ*, IV, 203; el-Beyhaḳî, *Delâ'ilu'n-Nubuuvve*, VII, 164, 167.

1.7.7. Üsâme Ordusunun Gönderilmesi Meselesi

Resûlullah (sas), vefatından önce Üsâme b. Zeyd'i daha önce babasının şehit olduğu bölgeye göndermek üzere bir askerî sefer hazırlığı emri verdi. Üsâme b. Zeyd b. Hârîse'nin el-Belkâ taraflarında es-Serâ olarak bilinen Übnâlîlar¹⁸² üzerine yaptığı seriyye¹⁸³ Hz. Peygamberin hastalandığı döneme denk gelmiştir.¹⁸⁴ Onun gönderildiği yer, babasının şehit olduğu bölgeydi.¹⁸⁵ Üsâme'nin ordusunda Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer gibi kişiler de vardı. Bu sırada Üsâme on yedi¹⁸⁶ veya on sekiz¹⁸⁷ yaşındaydı. Özellikle onun komutan olarak seçilmesinde Müslümanların güçlerinin devam ettiği mesajı vardı.

Resûlullah'ın (sas) hicretin 11. yılı Safer ayının bitimine dört gece kala Pazartesi günü insanlara, Rumlara karşı savaşmaya hazırlanmalarını emretti. Ertesi gün Üsâme b. Zeyd'i yanına çağırarak, "Babanın öldürüldüğü yere git. Atlarla onları ez geç. Seni bu ordunun başına komutan olarak atadım. Übnâlîlara sabah vaktinde saldır. Allah onlara karşı sana zafer verirse onlara fazla eziyet etme. Yanına kılavuzlar al. Önüne gözcüleri sal." dedi. Çarşamba günü Resûlullah'ın (sas) hastalığı humma ve baş ağrısı olarak başladı. Perşembe günü sabahladığında kendi eliyle Üsâme'ye bir sancak bağladı. Sonra ona şöyle dedi: "Allah'ın adıyla Allah yolunda gazaya çık. Allah'ı inkâr edenlerle savaş." Üsâme, sancağı alarak Büreyde b. Husayb el-Eslemî'ye verdi ve el-Curf denilen yerde karargâh kurdu. Bu gazve çağrısına Ensâr ve Muhacirlerin ileri gelenleri dâhil katılmayan kalmadı. Bunlar arasında Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh ve Sa'd b. Ebî Vakkâs gibi kimseler vardı. Bazı insanlar ileri geri konuşup "İlk Muhacirlerin başına bu çocuk komutan olarak atanıyor!" dediler. Hz. Peygamber konuşulanları duyunca kızdı. Başını bağlayıp sırtına kadifeden bir giysi alarak minbere çıktı. Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra şöyle dedi: "Ey insanlar! Bana Üsâme'yi komutan olarak tayinimle ilgili bazılarınızın sözleri ulaştı. Üsâme'nin komutan olarak atanması hakkında dedikodu yaptığınız gibi daha önce babasının komutanlığı için dedikodu yapmıştınız. Vallahi o komutanlığa layık bir insandı ve oğlu

¹⁸² Übnâ, Şam bölgesinde el-Belkâ'ya yakın bir yer adıdır.

¹⁸³İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 170.

¹⁸⁴İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 641-642; et-Taberî, *et-Târîh*, III, 184; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 508.

¹⁸⁵ Mehmet Salih Arı, "Üsâme b. Zeyd", *DİA*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/usame-b-zeyd> (12.07.2019).

¹⁸⁶el-Ya'kûbî, Ahmed b. İshâk b. Ca'fer b. Vehb b. Vâdîh (ö.292/905'den sonra), *et-Ta'rih*, I-II, ts, I, 150.

¹⁸⁷es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 508.

da ondan sonra emirlik için layık bir insandır. Onlar en sevdiğim insanlardır ve her hayra layıktırlar. Ona hayır tavsiyesinde bulunun. O aranızdaki en hayırlı insanlardandır.”¹⁸⁸ Sonra inip evine girdi.¹⁸⁹ Cumartesi günü Rebiülevvel ayının 10. günüydü. Üsâme’yle çıkacak olan Müslümanlar gelip Hz. Peygamber’le vedalaşıp tekrar el-Curf’taki karargâha geri döndüler. Bu arada Resûlullah’ın (sas) hastalığı ağırlaştı. Buna rağmen Üsâme’nin görevine gönderilmesini istiyordu. Pazar günü olunca Hz. Peygamber’in (sas) hastalığı şiddetlendi. Üsâme, Resûlullah’ın (sas) yanına geldi. Resûlullah (sas) baygındı. Kendisine ilaç verdikleri gündü. Üsâme eğilip Hz. Peygamber’i öptü. Resûlullah (sas) konuşamıyordu. Ellerini semaya kaldırıp Üsâme’nin başına koydu. Üsâme Resûlullah’ın (sas) kendisine dua ettiğini anladığını söyler.¹⁹⁰ Başka bir rivayette “Ellerini göğse kaldırıyor, sonra bana doğru döndürüyordu. Bana dua ettiğini anladım.” dediği belirtilmektedir.¹⁹¹ Ayrıca Üsâme’nin komutan olarak tayin edilmesine itiraz edenlerin münafıklar olduğu açıklamasının yer aldığı rivayetler vardır.¹⁹² Münafıkların bu sırada bazı konuşmalar yapmış olmaları muhtemel olmakla birlikte Ashâb’ın ileri gelenlerinden bazı kişilerin de Müslümanların içinden geçtikleri şartları düşünerek söz konusu görevlendirme için muhalif görüş beyan etmiş olmalarında bir gariplik yoktur.

Üsâme Pazartesi günü Resûlullah’ın (sas) yanına gitti. Resûlullah (sas) ona, “Allah’ın bereketiyle yola koyul.” dedi. Üsâme, onunla vedalaşıp karargâha geri dönüp hareket emrini verdi. Hareket etmek üzereyken annesi Ümmü Eymen’in elçisi gelerek Resûlullah’ın ağırlaştığını söyleyerek onu çağırdı. Üsâme beraberinde Ömer ve Ebû Ubeyde olduğu halde Resûlullah’ın (sas) yanına vardılar. Resûlullah (sas) Rebiülevvel ayının 12. gecesini Pazartesi günü güneş batmaya doğru vefat etti.¹⁹³

Resûlullah (sas), vefat ettiği zaman Üsâme Curf’taydı. Hz. Ebû Bekir’e mektup yazarak “Olayların en büyüğü meydana geldi. Arapların dinden döneceğini düşünüyorum. Resûlullah’ın (sas) en iyi arkadaşları ve en iyi silah kullananlar

¹⁸⁸ Hz. Peygamber insanları Üsâme hakkında hayır düşünme hususunda uyarmıştır (İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 219).

¹⁸⁹ Hz. Peygamber bir ara kendinde bir rahatlık hissetti ve başı bağlı olarak dışarı çıkarak üç defa, “Ey insanlar! Üsâme’nin ordusunu gönderin.” dedi. Sonra Resûlullah (sas) içeri girdi. Hastalığı arttı ve vefat etti (İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 218).

¹⁹⁰ İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 651; İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 170-171, 219; el-Buhârî, *es-Sahîh*, VI, 16; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 570, 573.

¹⁹¹ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 218.

¹⁹² et-Taberî, *et-Târîh*, III, 186.

¹⁹³ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 171.

benimledir. Eğer uygun görürsen yerimizde kalalım.” dedi. Hz. Ebû Bekir, ona bir mektup yazarak şöyle dedi: “Görevime, Resûlullah'ın (sas) emrettiği bir seferle başlamakdan daha iyi bir şey olamaz. Beni bir kuşun alıp götürmesi bundan daha sevimlidir. Fakat uygun görürsen Ömer b. el-Hattâb'a kalması için izin ver.” O da Hz. Ömer'e izin vererek gideceği yere hareket etti.¹⁹⁴

Resûlullah vefat edince Curf'ta karargâhda bulunan askerler Medine'ye geri döndüler. Büreyde b. Husayb (ö. 63/682-83 [?]), Üsâme'nin sancağıyla Resûlullah'ın (sas) kapısına gelip sancağı kapının önüne dikti. Hz. Ebû Bekir'e biat edilince, Büreyde b. Husayb'a sancağı alıp Üsâme'nin yoluna devam etmesini emretti. Büreyde karargâha gitti. Araplar irtidat edince Hz. Ebû Bekir'le Üsâme'yi göndermeme hususunda konuşuldu; ama kabul etmedi. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer'i Medine'de bırakması için Üsâme'yle konuştu. Üsâme, Ebû Bekir talebini kabul etti.¹⁹⁵

Üsâme'nin görevlendirilmek istendiği sırada Yemen'de Esved el-Ansî ve Yemâme'de Müseylime el-Kezzâb, peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkmışlardı.¹⁹⁶ Daha sonra Tuleyha b. Huveylid'in de benzer bir iddiayla ortaya çıktığı bilinmektedir. Buna rağmen Hz. Ebû Bekir, Allah Elçisi'nin icraatlarını devam ettireceğini göstermek üzere onu Allah Elçisi'nin atadığı yere göndermiştir.¹⁹⁷ Böylece Hz. Peygamber vefat ettikten sonra yarım kalan sefer gerçekleşmiştir. Ridde hadiseleri sebebiyle insanlar bunun doğru olmayacağını söylediyse de o “Ebû Bekir'in nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, aslanların bu köyde beni yiyeceğini bilsem bile, Resûlullah'ın (sas), gönderilmesini emrettiği bu orduyu göndereceğim.”¹⁹⁸ dedi.

Üsâme'nin Hz. Ebû Bekir'in emriyle Hz. Peygamber'in vefatından sonra çıktığı seferin yaklaşık olarak Rebiülevvel ayının sonunda başladığı ve Suriye topraklarına kadar ilerleyip, sonra geri döndüğü, onun bu seferinin gidiş ve dönüş olarak kırk gün sürdüğü belirtilmektedir.¹⁹⁹

¹⁹⁴Halife b. Hayyât (240/854-55), *Târih*, çev. Abdulhalik Bakır, [y.y., t.y), s. 100 [çev. s. 126]; el-Ya'kûbî, *et-Târih*, I, 155.

¹⁹⁵İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 171.

¹⁹⁶e-Taberî, *et-Târih*, III, 186.

¹⁹⁷Bk. e-Taberî, *et-Târih*, III, 184-185.

¹⁹⁸Halife b. Hayyât, *et-Târih*, s. 100-101 [çev. s. 126].

¹⁹⁹Halife b. Hayyât, *et-Târih*, s. 101 [çev. s. 126-127].

1.7.8. Hz. Ebû Bekir'in Namaz İmamlığına Tayini

Hz. Peygamber, namazlara imamlık yapamayacak kadar ağırlaşınca Hz. Ebû Bekir'in namaz kıldırması emrini verdi. Bu konu sonradan özellikle bazı Ehl-i Sünnet âlimleri tarafından siyasî süreçle bağlantılı olarak Allah Elçisi'nin (sas) Hz. Ebû Bekir'i halefi olarak bıraktığı şeklinde yorumlanmıştır. İbnü'z-Zübeyr el-Hanzelî Hasan'a, "Resûlullah (sas) Ebû Bekir'in halife olmasını istedi mi?" diye sordu. Hasan "Arkadaşının bu konuda şüphesi mi var? Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, başkasının değil de, sadece onun insanlara namaz kıldırmasını emretmesiyle onun halife olmasını istemiştir. Ayrıca o halifelğe atlamayacak kadar da Allah'tan korkan biridir." dediği rivayet edilir.²⁰⁰ Yine Hasan el-Basrî'den gelen başka bir rivayette Resûlullah (sas) hastayken Hz. Ebû Bekir'e namaz kıldırmasını emretti. Hasan şöyle demektedir: "Allah'a yemin ederim ki böyle yapmakla kendisinden sonra kimin onların lideri olacağını onlara bildirmek istemiştir."²⁰¹ Bazı rivayetlere göre Hz. Ömer'in ve Hz. Ali'nin de görüşü bu yöndedir. Hz. Ali'nin şöyle dediği rivayet edilir: "Resûlullah (sas) hastalandı. Beni gördüğü halde Ebû Bekir'e namaz kıldırmasını emretti. Vefat ettiği zaman da insanlar dünyaları için, Resûlullah'ın (sas) ahiretleri için seçtiği adamı seçtiler. Ebû Bekir'i başa getirdiler. Vallahi o da buna ehildi. Resûlullah'ın (sas) onu yerleştirdiği makamdan hangi şey onu geri çekebilir?"²⁰² Kuşkusuz Hz. Ali'nin Hâşimoğullarına danışılmadan halife seçilmesinden dolayı rahatsızlık duyduğu bilindiği halde onu Hz. Ebû Bekir taraftarı gibi göstermek, sonradan kurgulanmış bir şeydir.

Resûlullah (sas) vefat ettiğinde Ensâr, "Bizden bir emir, sizden bir emir olsun." dedi. Hz. Ömer onlara, "Ey Ensâr topluluğu! Siz Resûlullah'ın (sas) Ebû Bekir'e insanlara namaz kıldırmasını emrettiğini bilmiyor musunuz?" diye sordu. Ensâr, "Evet!" dediler. "Öyleyse hanginiz Ebû Bekir'in önüne geçmeye razı olur?" dedi. "Ebû Bekir'in önüne geçmekten Allah'a sığınırız." dediler.²⁰³ Namaz imamlığı meselesinin Hz. Ömer tarafından Sakîfe toplantısında gündeme getirildiği bilinmekle birlikte bunun doğrudan bir atama olarak anlaşıldığını söylemek mümkün değildir.

²⁰⁰el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 561.

²⁰¹el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 560.

²⁰²el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 560.

²⁰³İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 198.

Elimizde mevcut bulunan rivayetlerin hemen hepsi Hz. Ebû Bekir'in namaz imamlığına tayin edildiğini göstermektedir. Bir rivayete göre Resûlullah'ın (sas) hastayken namazında Ebû Bekir'e dayanarak insanlara imamlık yapıyordu.²⁰⁴ Bu rivayete göre Hz. Peygamber, muhtemelen Hz. Ebû Bekir'i görevlendirmeden önce namaz kıldırırken ondan yardım almıştır. Anlaşıldığı kadarıyla Allah Elçisi (sas) ilk zamanlarda imamlığa devam etmiş, ancak daha sonra namazı kıldırılmayacak kadar ağırlaşınca Hz. Ebû Bekir'i imam olarak görevlendirmiştir.

Bir rivayette göre Resûlullah (sas) hastalığı döneminde kendisini iyi hissettiği zaman, çıkıp insanlara namaz kıldırırdı. Kendisini iyi hissetmediği zaman “Ebû Bekir'e söyleyin insanlara namaz kıldırın!” derdi. Bir keresinde müezzin insanlara namaz kılmalarını emretmek üzere Resûlullah'ın (sas) yanından ayrıldı. Ebû Bekir orada değildi. Ömer insanlara namaz kıldırırdı. Tekbir getirince Resûlullah (sas) “Hayır, hayır! İbn Ebû Kuhâfe nerede?” diye sordu. Bunun üzerine saflar dağıldı ve Ömer çekildi. Fazla beklemeden, o sırada es-Sunh'ta²⁰⁵ olan Hz. Ebû Bekir geldi. Gelir gelmez, öne geçip insanlara namaz kıldırırdı.²⁰⁶ Başka bir rivayette Resûlullah (sas) on üç gün hasta kaldığı ve bir hafiflik hissedince namazı kıldırıldığı, ağırlaşınca Hz. Ebû Bekir'in namazı kıldırıldığı zikredilmektedir.²⁰⁷

Hz. Peygamber, hastalığının ilerlemesi ve namaz kıldırılmayacak şekilde şiddetlenmesi üzerine Hz. Ebû Bekir'i namaz kıldırılmak üzere görevlendirdi. Allah Elçisi'nin en yakınlarından biri ve Hz. Âişe'nin babası olan Hz. Ebû Bekir, Allah Elçisi'ni çok severdi. Aralarındaki muhabbet karşılıklıydı. Allah Elçisi'nin (sas), “İnsanlardan bir dost edinseydim, Ebû Bekir'i dost edinirdim. Ancak Allah bizi katında buluşturuncaya kadar aramızda arkadaşlık ve iman kardeşliği vardır.” dediği rivayet edilir.²⁰⁸

Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekirle dostluğundan bahseden diğer bir rivayet ise Ka'b b. Mâlik'ten nakledilmektedir. Hz. Peygamber'le en son karşılaşmasının vefatından beş gün önce olduğunu söyler. Allah Elçisi'nin (sas) ellerini hareket ettirerek şöyle dediğini anlatır: “Benden önce gelmiş hiçbir peygamber yoktur ki kendi ümmetinden bir dostu olmasın. Bilmiş olun ki benim dostum da Ebû Bekir'dir. Allah,

²⁰⁴İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 190.

²⁰⁵ es-Sunh, Medine yakınındaki bir yer adıdır.

²⁰⁶İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 197; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 554.

²⁰⁷ el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 558.

²⁰⁸et-Taberî, *et-Târîh*, III, 191. Ayrıca bk. et-Tirmizî, *es-Sunen*, V, 606.

İbrahim'i dost edindiği gibi beni de dost edinmiştir.”²⁰⁹ Bu rivayetten anlaşılıyor ki Hz. Peygamber'in namaz imamlığına onu tayin etmesinde onu çok sevmesinin etkisi vardır. Fakat bazı rivayetlerde Hz. Âişe'nin buna karşı çıktığı belirtilmektedir. Buna göre Resûlullah (sas) vefatına sebep olan hastalığında “Bana Ebû Bekir'i çağırın.” dedi. Hz. Âişe ona, “Babamı ağlama tutar. İstersen Ömer b. Hattâb'ı çağıralım.” dedi. Hz. Peygamber, “Bana Ebû Bekir'i çağırın.” dedi. Hz. Âişe ona, “Ebû Bekir yufka yüreklidir. Dilersen Ömer b. Hattâb'ı çağıralım.” dedi. Resûlullah (sas) “Sizler Yusuf'un kadın arkadaşlarısınız! Bana Ebû Bekir'i ve Ebû Bekir'in görevine göz diken veya temenni eden olmasın diye yazı yazması için oğlunu çağırın.” dedi ve ardından “Allah da bunu kabul etmez, müminler de! Allah da bunu kabul etmez, müminler de!” dedi.²¹⁰

Başka bir rivayete göre Resûlullah (sas), “Bana Ebû Bekir'i çağırın.” dedi. Ona Hz. Ömer'i çağırdılar. Bu arada bayıldı. Sonra ayılınca, “Bana Ebû Bekir'i çağırın.” dedi. Ona Hz. Ömer'i çağırınca Resûlullah (sas) “Sizler Yusuf'un kadın arkadaşlarısınız!” dedi. Sonradan Hz. Âişe'ye “Emrettiği gibi neden Hz. Peygamber'e babamı çağırmadın?” diye sordular. “İnsanların babamın sesini duyduklarında “Hz. Peygamber'e ne kötü haleftir!” diyeceklerini düşündüm. Bunu Ömer için söylemeleri babam için söylemelerinden daha iyiydi.” dedi.²¹¹ Hz. Âişe'nin bu gelişmeyle ilgili olarak takındığı tutuma dair şöyle bir açıklama yaptığı da nakledilir: “Allah'a yemin ederim ki ben bunu, insanların Resûlullah'ın (sas) yerine geçip namaz kıldırarak birini sevmeyeceklerinden ve onu uğursuz sayacaklarından korktuğum için Ebû Bekir'i bundan uzaklaştırmak istedim.”²¹²

Hz. Âişe'nin namaz imamlığına tayin konusuna karşı çıkmasının altındaki sebep Hz. Peygamber'in bu görevlendirmesinin halife olarak onun tayininde etkili rol oynayabileceğini düşünmesi olabilir. Nitekim bir rivayette “Vallahi, bunu babamın (halifelikten) muaf tutulmasını istediğim için söyledim.” dediği anlatılır.²¹³ Hz. Peygamber'den sonra onun yerine yönetime geçecek kişinin büyük bir yükün altına

²⁰⁹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 198.

²¹⁰İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 192, 199. Ayrıca bk. el-Buḥârî, *es-Sahîh*, I, 133 [çev. II, 696], 136 [çev. II, 706], 137 [çev. II, 709]; el-Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 559; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 574-575; et-Ṭaberî, *et-Târîh*, III, 197.

²¹¹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 199.

²¹² ez-Zührî, *Meğâzî*, s. 132; İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, II, 652 [çev. IV, 397-398]; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 192.

²¹³İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 194.

gireceğini Hz. Âişe de bilmektedir ve babasının yaşının ileri olması, ayrıca duygusallığından dolayı başlarda bu durumu istememiş olabilir.

Başka bir rivayette bu işe müdahil olan kişinin Hz. Hafsa olduğu nakledilmektedir. İbn Abbas'tan nakledilen bu rivayet şöyledir: Hz. Peygamber, “Ebû Bekir’e söyleyin geçip insanlara namaz kıldırsın.” dedi. Hz. Ebû Bekir, Resûlullah’ın (sas) makamında durunca onu şiddetli bir ağlayış tuttu, az kalsın namazı bozacaktı. Arkasında duranlar da Hz. Peygamber’i görmeyince ağlamaya başladılar. Namaz vakti gelince müezzin gelerek “Resûlullah’a (sas) söyleyin, insanların önüne geçip namaz kıldıracak birine emretsin. Çünkü Ebû Bekir, insanlar onun arkasında olduğu halde ağlamaktan perişan oldu.” dedi. Resûlullah’ın (sas) eşi Hafsa, “Ömer’e söyleyin Allah, Resûlü’ne sıhhat verene dek insanlara namaz kıldırsın.” dedi. Müezzin Hz. Ömer’e giderek ona durumu bildirdi. Hz. Ömer insanlara namaz kıldırdı. Resûlullah (sas) onun tekbirini duyunca “Bu tekbirini duyduğum kimdir?” diye sordu. Hanımları ona, “Ömer b. e-Hattâb’dır.” dediler ve ona müezzinin geldiğini, “Resûlullah’a (sas) söyleyin, insanların önüne geçip namaz kıldıracak birine emretsin. Çünkü Ebû Bekir, ağlamaktan perişan oldu.” dediğini, bunun üzerine Hafsa’nın, “Ömer’e söyleyin, o namazı kıldırsın.” dediğini anlattılar. Bunun üzerine Resûlullah (sas), “Sizler Yusuf’un kadın arkadaşlarısınız! Ebû Bekir’e söyleyin insanlara namaz kıldırsın!” dedi.²¹⁴

Hz. Âişe’den nakledilen başka bir rivayette ise Hz. Hafsa’dan Resûlullah’a (sas) “Ebû Bekir senin makamında durursa ağlamaktan insanlara sesini duyuramaz. Ömer’e emret de o namazı kıldırsın!” demesini rica ettiği, onun da bunu söylediği, bunun üzerine Hz. Peygamber’in “Siz Yusuf’un arkadaşları gibisiniz. Ebû Bekir’e emrimi bildirin, namazı kıldırsın!” dediği anlatılır. Bunun üzerine zor durumda kalan Hz. Hafsa Hz. Âişe’ye “Ben senden bir hayır görmedim.” diyerek sitem etti.²¹⁵

Başka bir rivayette Hz. Ebû Bekir’in Hz. Âişe’ye haber göndererek yaşlı ve Resûlullah’ın (sas) makamında namaz kılamayacak kadar zayıf olduğunu bildirdiği nakledilir.²¹⁶ Bir rivayette Hz. Âişe’nin Hz. Peygamber’le görüşmesi sırasında ona şöyle

²¹⁴İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 195; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 553-554; el-Buhârî, *eş-Şahîh*, I, 144 [çev. II, 736].

²¹⁵el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 556-557; el-Buhârî, *eş-Şahîh*, I, 136 [çev. II, 707]; el-Buhârî, *eş-Şahîh*, I, 144 [çev. II, 739].

²¹⁶el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 553-554.

dediği anlatılır: “Bu konuda belki söz söyleyen veya temennide bulunan çok olur. Ama Allah ve müminler Ebû Bekir’den başkasını kabul etmezler.”²¹⁷

Hiz. Peygamber’in vefat edeceği hastalığı sırasında Abdullah b. Zem‘a b. el-Esved’e “İnsanlara haber ver namazlarını kılsınlar.” dedi. Abdullah Hiz. Ömer’i görünce ve Hiz. Ebû Bekir de orada olmayınca ona, “Ey Ömer! İnsanlara namazı kıldır.” dedi. Ömer mihrapta durdu. Sesi tok biriydi. Tekbir getirince Resûlullah (sas) onun sesini duydu. Hücreden başını çıkararak insanların onu göreceği şekilde “Hayır, hayır, hayır! Onlara İbn Ebû Kuhâfe namazı kıldırsın.” dedi. Resûlullah (sas) bunu kızarak söylemişti. Bunun üzerine Hiz. Ömer imamlığı bıraktı. Daha sonra Hiz. Ömer Abdullah b. Zem‘a’ya, “Yeğenim, Resûlullah (sas) sana, bana namaz kıldırmamı söylemeni emretti mi?” diye sordu. “Hayır! Fakat seni görünce başkasını aramadım.” dedi. Hiz. Ömer, “Sen bana söyleyince ben, Resûlullah’ın (sas) sana, bana söylemen için emir verdiğini zannettim. Yoksa öne geçip insanlara namaz kıldırmazdım.” dedi. Abdullah “Ebû Bekir’i görmeyince bu işte senden daha evla kimsenin olmadığını düşündüm.” dedi.²¹⁸

Bir başka rivayete göre Hiz. Peygamber, Hiz. Âişe’nin evine girince ağırları daha da arttı ve “Üzerime yedi kırba su dökün! Kırbaların ağızları açılmamış olsun! İnsanların huzuruna çıkmak istiyorum.” dedi. Resûlullah’ı Hiz. Hafsa’ya ait bir leğene oturtular. Bu kırbalardaki suyu üzerine döktüler. Sonra da “Benim için bir kaba su koyun!” dedi. Dediğini gibi yaptılar. Tuvaletini yapmak amacıyla gitti. Ardından bayıldı. Kendine gelince “İnsanlar namaz kıldılar mı?” diye sordu. “Hayır, ey Allah’ın Elçisi! Seni bekliyorlar!” dediler. İnsanlar Resûlullah’ın gelip kendilerine yatsı namazında imamlık yapması için bekliyorlardı. Bunun üzerine Resûlullah, “Ebû Bekir’e söyleyin de namazı kıldırsın!” dedi. Hiz. Âişe, “Ey Allah’ın Elçisi! Ebû Bekir yufka yüreklidir. Senin yerinde mihrapta durursa ağlar.” dedi. Resûlullah, “Ebû Bekir’e söyleyin de namazı kıldırsın!” dedi. Sonra bu haberi Hiz. Ebû Bekir’e gönderdi. Haberi getiren elçi, Hiz. Ebû Bekir’e “Resûlullah insanlara senin namaz kıldırmanı istiyor.” dedi. Bunun üzerine Hiz. Ebû Bekir, “Ey Ömer! İnsanlara namaz kıldır!” dedi. Hiz.

²¹⁷İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 194.

²¹⁸İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 195-196; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Esrâf*, I, 554-555; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 574-575; İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 652 [çev. IV, 398].

Ömer, “Sen benden daha layıksın! Çünkü Resûlullah elçiyi senin için gönderdi.” dedi. Resûlullah’ın hasta olduğu bu günlerde insanlara Ebû Bekir namaz kıldırdı.²¹⁹

Buraya kadar kaydettiğimiz ve bazı küçük farklılıklar taşıyan rivayetler, Hz. Peygamber’in Hz. Ebû Bekir’i Müslümanlara imamlık yapmak üzere görevlendirdiğini, Hz. Âişe’nin Hz. Peygamber’den sonra imamlık yapacak kişiden insanların hoşlanmayacağını ve duygusal biri olduğunu düşündüğü için babası yerine Hz. Ömer’in namaz kıldırmasını istediğini, Hz. Ömer’in namaz kıldırmasına ise Hz. Peygamber’in kızdığını göstermektedir. Bu olayın daha sonra hilafete görevlendirmeye ilişkilendirilmesi, bazı ekleme ve yorumların anlatımlara katılmasını kaçınılmaz kılmıştır. Nitekim bir rivayette şu kayda rastlıyoruz: “Eğer Resûlullah (sas) Ebû Bekir’i kendi yerine halife tayin etmeseydi kimse ona itaat etmezdi.”²²⁰

Hz. Peygamber’in Hz. Ebû Bekir’i tayin etmede Müslümanların ileri gelenlerinden olması, onun yakın arkadaşı ve nübüvvetin başlangıcından itibaren birlikte olmaları gibi birçok etken öne çıkmaktadır. Bunda yaş etkeni dikkate alınmış olabilir. Hz. Peygamber’in imam tayin etmede öncelikli olarak yaşı en büyük olan kimseyi tercih ettiğini gösteren bir rivayete göre Mâlik b. el-Huveyris şöyle demiştir: Bir grup genç Hz. Peygamber’in yanına giderek yanında yirmi gece kadar ikamet ettik. Peygamber merhametli idi. Bize “Memleketinize dönerseniz ve onlara öğretirseniz onlara emredin de namaz vakti geldiğinde içinizden biri size ezan okusun, en yaşlınız da size imamlık yapsın.” dedi.²²¹

Hz. Ebû Bekir’in kaç vakit namaz kıldırdığı konusunda da çeşitli rivayetler vardır. Vâkıdî, Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebî Sebre’ye “Ebû Bekir insanlara kaç vakit namaz kıldırdı?” diye sordu. “On yedi vakit namaz kıldırdı.” dedi.²²² İkrime’den nakledilen rivayette ise Hz. Ebû Bekir’in insanlara üç vakit namaz kıldırdığı belirtilmektedir.²²³ Başka bir rivayette ise insanlara üç vakit namaz kıldırdığı ifade edilmektedir.²²⁴ Hz. Ali’den nakledilen bir rivayete göre ise Hz. Ebû Bekir Resûlullah’ın (sas) vefatına kadar dokuz gün Müslümanlara namaz kıldırdı.²²⁵

²¹⁹İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 193; İbn Hıbbân, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, I, 398, 399; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 569.

²²⁰İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 195.

²²¹el-Buhârî, *es-Şahîh*, I, 138 [çev. II, 713].

²²²İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 198; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 556; et-Taberî, *et-Târîh*, III, 197.

²²³İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 198. el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 555.

²²⁴el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 556.

²²⁵el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 555.

Sonuç olarak Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir'i namaz imamlığına tayini açık olmakla birlikte bunu halifelige atama için bir tercih olarak değerlendirmek doğru değildir. Anlaşıldığı kadarıyla ilk dönem Müslümanları da bunu halifelige atama olarak düşünmemişlerdir. Eğer böyle olsaydı Ensâr'ın Sakîfetü Benî Sâide'de toplanmaması gerekirdi. Ayrıca Hz. Ömer'in suikasta uğradığında yerine birisini tayin etmeleri talep edildiğinde Hz. Ebû Bekir'i kastederek kendisinden hayırlı olan birisinin halefini tayin ettiğini, Hz. Peygamber'i kastederek ondan hayırlı birisinin ise halef tayin etmediğini söylemesi,²²⁶ Hz. Ebû Bekir'in imametinin hilafet tayini olarak anlaşılmadığını göstermektedir.

1.7.9. Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir'in Arkasında Namaz Kılması

Hz. Peygamber, vefatından önce Hz. Ebû Bekir'in arkasında namaz kılmıştır. Bu konuda muhtelif rivayetler mevcuttur. Bir kısım rivayetler Hz. Peygamber'in vefat ettiği gün namaz kılmayıp sadece cemaate baktığını diğerleri ise Hz. Ebû Bekir'in arkasında namaz kıldığını bildirmektedir.

Resûlullah (sas) namaz kılmak için Mescid'e çıkınca Hz. Ebû Bekir cemaatte hareketlenmeler hissetti ve bunu Hz. Peygamber'den başkasına yapılmayacağını anladı. Hz. Ebû Bekir namazında sağa sola bakmazdı. Hemen geri çekildi. Hz. Peygamber (sas) onu ileriye, yerine itti ve Hz. Ebû Bekir'in yanına oturdu. Hz. Ebû Bekir ayaktaydı.²²⁷ Resûlullah (sas) Hz. Ebû Bekir'in yan tarafında oturup namazını kıldı. Hz. Ebû Bekir namazını tamamladı. Ebû Bekir namazını tamamlayınca Resûlullah (sas) eksik kalan namazını tamamladı.²²⁸

Başka rivayete göre Hz. Ebû Bekir, öğlen namazında Resûlullah'a uymak suretiyle namaz kıldırıyor, insanlar da Ebû Bekir'in namazına uymak suretiyle namaz kılıyorlardı.²²⁹ Ancak bunun Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir'e tabi olduğu namazdan farklı bir namaz olması muhtemeldir. Nitekim bu namazın öğle namazı olduğu anlaşılmaktadır.

²²⁶İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 653 [çev. IV, 399]; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 576-577.

²²⁷İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 653-654 [çev. IV, 399]; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 191; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 556; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 577.

²²⁸İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 194, 197.

²²⁹el-Buhârî, *eş-Şahîh*, I, 133 [çev. II, 696], 137 [çev. II, 710], 144 [çev. II, 736]; eţ-Taberî, *et-Târîh*, III, 196-197; İbn Hıbbân, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, I, 399.

Bir rivayette Hz. Peygamber'in, vefat ettiği gün Mescid-i Nebevî'ye çıkarak o sırada sabah namazını kıldıran Hz. Ebû Bekir'in arkasında sabah namazının ikinci rekatını kıldığı Hz. Peygamber'in Mescid'e geldiğini hisseden Ebû Bekir'in geri çekilmek istediği, ancak Hz. Peygamber'in imam olarak namaza devam etmesi için işaret ettiği ve o gün vefat ettiği rivayet edilir.²³⁰

Rivayetleri karşılaştırdığımızda görüyoruz ki Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir'in yanına kadar gelip gelmediği konusu ihtilafıdır. O gün vefat ettiği düşünüldüğünde ağır rahatsızlık geçiren Allah'ın Elçisi'nin Hz. Ebû Bekir'in yanına kadar gelmiş olmayabileceği muhtemeldir. Bununla birlikte Vâkıdî'nin arkadaşlarının Resûlullah'ın (sas) Hz. Ebû Bekir'in arkasında namaz kıldığı görüşünün daha sahih olduğunu söylediklerini ifade eder.²³¹ Ayrıca başka bir rivayette de "Ümmetinden biri ona imamlık yapmadan hiçbir peygamberin ruhu kabzedilmez."²³² dediği rivayet edilmektedir. Ancak Hz. Ebû Bekir'in imamlığı meselesi daha sonra hilafetle ilişkilendirildiği için bu husustaki rivayetlere ihtiyat kaydıyla bakmak gerekir.

²³⁰İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 652-653 [çev. IV, 398]; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 191, 192; el-Buhârî, *eş-Şahîh*, I, 136 [çev. II, 707-708], 137 [çev. II, 708]; VI, 12 [çev. IX, 4137]; en-Nesâ'î, *es-Sunenu's-Suğrâ*, IV, 7; eţ-Taberî, *et-Târîh*, III, 198; İbn Hıbbân, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, I, 397, 398.

²³¹İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 197.

²³²İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 196; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 567-568.

İKİNCİ BÖLÜM

VEFAT, TECHİZ, TEKFİN VE DEFİN

2.1.VEFAT

2.1.1. Vefat Anı

Allah Elçisi'nin vefatı Müslümanlar için büyük bir olaydı. Tam bir şaşkınlık yaşıyorlardı. Hz. Ebû Bekir'e biat edildikten sonra Resûlullah'ın (sas) tekfini ve defniyle ilgilenildi. Bazılarına göre bu, Resûlullah'ın vefatının ertesi günü olan salı günü oldu. Bazılarına göre ise vefatından üç gün sonra techiz ve defin işi gerçekleşti.²³³ Ancak üzerinde duracağımız üzere Hz. Peygamber'in cenazesinin üç gün bekletildiği hususu doğru değildir.

Abdullah b. Mesûd'un bir rivayeti, Allah Elçisi'nin (sas) vefatının bilindiğini ve onun tarafından kendileriyle konuşulduğunu ihtiva etmektedir. Ancak sonraki gelişmeler kanaatimizce bu rivayeti doğrulamamaktadır. Abdullah b. Mesûd'a nispet edilen rivayet şöyledir: Peygamberimiz, vefatından bir ay önce bize vefat edeceğini bildirdi. Ayrılık vakti yaklaşınca bizi Hz. Âişe'nin evinde topladı. Bize baktı ve dikkat çerkesine bakışını sürdürdü. Gözleri yaşardı ve “Hoş geldiniz. Allah size rahmet etsin! Allah sizi himayesinde tutsun. Allah sizi korusun. Allah sizi yüceltsin. Allah size ihsanda bulunsun. Allah sizi muvaffak etsin. Allah size yardım etsin ve sizi zafere kavuştursun. Allah sizi selamete kavuştursun. Allah sizi esirgesin. Allah sizi makbul eylesin. Allah veliniz olsun. Allah vekiliniz olsun. Sizi O'na emanet ediyorum. Size müjdecî ve uyarıcı olarak geldim. Kulları ve beldeleri hakkında Allah'a karşı ululuk taslamayın ve haddi aşmayın. O bana ve size şöyle buyurdu: *‘İşte ahiret yurdu. Biz onu yeryüzünde büyüklük taslamayan ve bozgunculuk çıkarmayanlara has kılarız. Sonuç, Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır.*’²³⁴ *‘Kıyamet günü Allah'a karşı yalan söyleyenleri görürsün, yüzleri kapkara kesilmiştir. Büyüklük taslayanlar için cehennemde bir yer mi yok!?’*²³⁵ dedi. “Ecelin ne zaman?” diye sorduk. “Ayrılık vakti

²³³et-Taberî, *et-Târîh*, III, 211.

²³⁴Kasas 28/83.

²³⁵Zümer 39/60.

yaklaştı. Allah'a ve Sidretü'l-Müntehâ'ya dönüş yakındır," dedi. "Ey Allah'ın peygamberi! Seni kim yıkasın?" dedik. "En yakın akrabalarım," dedi. "Seni neyle kefenleyelim?" diye sorduk. "Dilerseniz üzerimdeki elbiselerimle ya da beyaz Mısır kumaşı veya Yemen kumaşıyla," dedi. "Ey Allah'ın Elçisi! Kim namazını kıldırısın?" dedik. "Sabırlı olun, Allah sizi bağışlasın ve Peygamberiniz için sizi mükâfatlandırısın," diye buyurdu. Bunun üzerine ağladık. Resûlullah'ın da gözyaşları döküldü ve şöyle devam etti: "Beni yıkayıp kefenledikten sonra bu evimde yatağım üzerinde, kabrimin kenarında bırakın. Bir müddet beni yalnız bırakın. Zira ilk namazımı dostum ve sohbet arkadaşım Cebrail kılacak. Sonra sırasıyla Mikail, İsrail ve meleklerden büyük bir toplulukla ölüm meleği kılacaktır. Sonra gruplar hâlinde siz girin ve bana salat ve selam getirin. Bir tezkiye bir gürültü ve bir sayhayla bana eziyet etmeyin. Akabinde ehl-i beytim namazımı kılsınlar. Sonra kadınları kılsın. Ardından onların kadınları kılsın. Sonra da siz kılın. Benden size selamımı alın. Sizi şahit tutuyorum, bugünden kıyamet gününe kadar kim bana dinim için biat etse ona selam ediyorum." Ona "Ey Allah'ın Elçisi! Seni kim kabrine indirsin?" dedik. "Yakınlarım ve sizi gördükleri hâlde sizin görmediğiniz çok sayıdaki melekler." dedi.²³⁶

Hız. Peygamber'in (sas) vefatıyla ilgili kurgusal anlatım, daha eski kaynaklarda da karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, Allah Elçisi'nin Müslümanlar nezdindeki konumu ve onların gösterdikleri ilgiyi ortaya koymaktadır. Başka bir rivayette Resûlullah'ın (sas) vefatına üç gün kala Cebrail (as) Allah Elçisi'ne (sas) gelerek, "Ey Ahmed! Allah beni sana ikram olsun diye, seni üstün kılmak için, sana özel olmak üzere gönderdi. Senden daha iyi bildiği şeyleri soruyor. "Kendini nasıl hissediyorsun?" diyor. Resûlullah (sas) ona, "Ey Cebrail! Kendimi gamlı ve sıkıntı içinde görüyorum." dedi. İkinci gün olunca Cebrail tekrar Hız. Peygamber'e inerek, "Ey Ahmed! Allah beni sana ikram olsun diye, seni üstün kılmak için, sana özel olmak üzere gönderdi. Senden daha iyi bildiği şeyleri soruyor. "Kendini nasıl hissediyorsun?" diyor." dedi. Resûlullah (sas) ona, "Ey Cebrail! Kendimi gamlı hissediyorum Ey Cebrail! Kendimi sıkıntı içinde görüyorum." dedi. Üçüncü gün olunca Cebrail, yanında ölüm meleği ve -hiçbir zaman semaya çıkmayan ve yerin 70.000 meleğin üzerinde, her bir meleğin de 70.000 meleğin üzerinde olduğu gündün beri yeryüzüne inmeyen- İsmail adında havada yaşayan bir meleklerle beraber, Hız. Peygamber'e indi. Onlardan önce Cebrail içeri girip şöyle dedi: "Allah beni sana ikram

²³⁶et-Taberî, *et-Târîh*, III, 191-192.

olsun diye, seni üstün kılmak için, sana özel olmak üzere gönderdi. Senden daha iyi bildiği şeyleri sana soruyor. ‘Kendini nasıl hissediyorsun?’ diyor.” Resûlullah (sas) ona, “Ey Cebrail! Kendimi gamlı hissediyorum Ey Cebrail! Kendimi sıkıntı içinde görüyorum.” dedi. Sonra ölüm meleği içeriye girmek için izin istedi. Cebrail, “Ey Ahmed! İşte ölüm meleği! Senden izin istiyor. Ne senden önce, ne senden sonra hiçbir insandan izin istememiştir.” dedi. Resûlullah (sas), “Ona izin ver!” dedi. Ölüm meleği içeri girdi. Resûlullah’ın (sas) önünde durarak ona, “Ey Allah’ın Elçisi! Ey Ahmed! Allah beni emredeceğin her şeyde sana itaat etmemi emrederek gönderdi. Eğer bana ruhunu almamı emredersen alırım, eğer almamamı emredersen bırakırım.” dedi. Resûlullah (sas) ona, “Ey ölüm meleği! Yapar mısın?” dedi. Ölüm meleği, “Bununla emrolundum. Emredeceğin her şeyde sana itaat etmekle emrolundum.” dedi. Cebrail (as), “Ey Ahmed! Allah seni arzuluyor.” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “Ey ölüm meleği! Emrolunduğun görevi yerine getir.” dedi. Cebrail, “Sana selam olsun ey Allah’ın Resûlü! Bu, yeryüzünde en son bastığın yer olacaktır. Sen benim dünyadaki gayemdin.” dedi. Resûlullah (sas) hemen vefat etti. Teselli eden gelmişti. Sesi duyuyorlardı; ama şahsı göremiyorlardı. Şöyle diyordu: “Ey ev halkı! es-Selâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh. *“Her nefis mutlaka ölümü tadacaktır. Yaptıklarınızın mükâfatını kıyamet gününde alacaksınız.”*²³⁷ Her musibete karşı Allah yardımcı olarak yeter. Geçen her şeye karşı Allah kâfidir. Allah’a güvenin, ondan ümitvar olun. Musibettede sevaptan mahrum olandır. Vesselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh.”²³⁸

Bir rivayette Cebrail’in (as) ayeti söyledikten sonra şöyle dediği de rivayet edilir: “Allah katında her vefat eden için bir halefin umulduğunu, her musibete bir ecir verildiğini, her gidene bir karşılık verildiğini bilmiyor musunuz? Allah’a güvenin, ona dua edin, işiniz ve musibetiniz hakkındaki bakışınız iyi olsun. Asıl mahrum sevaptan yoksun olandır.”²³⁹ Başka bir rivayette ise vefatı yaklaşınca çizgili bir örtüyü çekip ve yüzünü kapattığı sıkıldığında da onu yüzünden çekip “Allah Yahudi ve Hıristiyanlara lanet etsin! Kendi peygamberlerinin kabirlerini mescit edindiler.” dediği rivayet

²³⁷ Âli İmrân 3/185.

²³⁸İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 225-226; İbn Cemmâ’a, *el-Muhtaşaru’l-Kebîr*, s. 145.

²³⁹el-Belâzurî, *Ensâbu’l-Eşrâf*, I, 564. Ayrıca bk. Ebû Nu’aym, Ebû Nu’aym Ahmed b. ‘Abdillâh b. Ahmed el-İsbehânî (ö.430/1039), *Delâ’ilu’n-Nubuvve* (nşr. Muhammed Ravâs Kâ’acî, ‘Abdubberr ‘Abbas), I-II, Beyrut 1406/1986, I, 565.

edilir.²⁴⁰ Hz. Ali, Hz. Peygamber'in yanına gelenin Hızır olduğunu söylediği rivayet edilir.²⁴¹ Resûlullah'ın (sas) vefatı üzerine iki omuzu arasındaki peygamberlik mührünün kaldırıldığı, böylece insanların da onun ölümünü kesin olarak bildiği rivayet edilmektedir.²⁴²

Yukarıdaki anlatımların kurgusal bir yapıya sahip olduğu, rivayetin muhtevassından anlaşılmaktadır. Bu kadar uzun bir rivayetin ravilerin muhayyilesinden bağımsız şekillenmesi mümkün değildir. Öte yandan Hz. Âişe'den nakledilen rivayetlerde Allah Elçisi'nin (sas) vefatının bu şekilde törensel bir boyuta sahip olmadığı görülür.

Hz. Peygamber'in vefat etmeden önce bir bardak su istediği, suyu yüzüne sürüp "Allah'ım! Ölüm sıkıntılara karşı bana, yardımcı ol." dediği rivayet edilir.²⁴³

Hz. Ebû Bekir es-Sunh'taki evinden atıyla gelerek Mescid'e girdi. Âişe'nin yanına gelinceye kadar kimseyle konuşmadı.²⁴⁴ Hz. Ebû Bekir eve girince üzerindeki örtüyü kaldırdı ve "Lâ havle velâ kuvvete illa billah" dedi. Ardından, "Vallahi Resûlullah (sas) vefat etti." dedi. Sonra onun başı ucuna geçti ve "Vah peygamberim!" dedi. Sonra eğilerek Peygamber'in (sas) yüzünü öptü ve "Vah dostum!" dedi. Sonra tekrar eğildi; alnını öptü ve "Vah seçkin dostum!" dedi. Sonra alnını öptü ve yüzünü örtüp çıktı.²⁴⁵ Bazı rivayetlere göre iki gözünün arasından öptü.²⁴⁶ Hz. Ebû Bekir'in "Ölü iken de diri iken de güzelsin." dediği rivayet edilir.²⁴⁷ Yine Hz. Peygamber'in "Babam, anam Sana feda olsun! Vallahi Allah Senin üzerinde iki ölüm birleştirmeyecektir. Sana takdir edilip yazılmış olan bu ölüm geçidini ise geçirmiş bulunuyorsun!"²⁴⁸

Hz. Âişe Allah Elçisi'nin (sas) vefat sürecini şöyle anlatır: Bir gün onun yüzünün kızardığını ve alnının terlediğini gördük. Ondan önce ölen birini görmemiştik. Sonra bana "Beni oturt!" dedi. Onu kendime yasladım ve ellerimi de üzerine bıraktım. Başını çevirdi, elim üzerinden düştü. Göğsümün veya boynumun üzerine ağzından soğuk bir

²⁴⁰İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 226.

²⁴¹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 227.

²⁴²İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 237.

²⁴³İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 225; et-Tirmizî, *es-Sunen*, III, 299; et-Taberî, *et-Târîh*, III, 197; İbn Cemmâ'a, *el-Muhtaşaru'l-Kebîr*, s. 143-144.

²⁴⁴İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 232.

²⁴⁵İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 231-232.

²⁴⁶İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 232.

²⁴⁷İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 232.

²⁴⁸el-Buhârî, *es-Şahîh*, VI, 13 [çev. IX, 4141-4142].

damla düştü. Oradan da yatağın üzerine düştü. Onu bir örtü ile örttük.²⁴⁹ Ömer geldi. İzin istedi. Muğire b. Şu‘be de onunla beraberdi. Örtünüp onlara izin verdim. Ömer ‘Ey Allah’ın Resûlü!’ diye seslendi. Ben ‘Bir saatten beri baygındır.’ dedim. Yüzünü açtı ve ‘Ah baygınlık! Resûlullah’ın baygınlığı ne kadar da çetindir.’ dedi. Sonra da üzerini örttü. Muğire konuşmadı. Kapının eşiğine yettiğinde ‘Ey Ömer, Resûlullah (sas) vefat etmiştir!’ dedi. Ömer de ‘Yalan söylüyorsun, Resûlullah (sas) ölmedi. Münafıklarla savaşmakla emredilmeden de ölmez! Aslında sen içine fitne girmiş birisin!’ dedi. Sonra Ebû Bekir geldi. ‘Resûlullah’a ne oldu?’ dedi. Ben de ‘Bir saatten beri baygındır!’ dedim. Yüzünü açtı. Ağzını gözlerinin arasına koydu. Ellerini şakaklarının üzerine bıraktı. Sonra da ‘Ah peygamberim! Ah dostum! Ah sevgilim! Allah ve Resûlü doğru söylemiştir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “*Sen öleceksin, onlar da öleceklerdir.*”²⁵⁰ “*Biz senden önce de hiçbir beşere ölümsüzlük vermedik. Şimdi sen ölürsen onlar ebedi mi kalacaklar?*”²⁵¹ “*Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim gerisin geriye dönerse, Allah’a hiçbir zarar veremez. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.*”²⁵² Ömer, ‘Ey Ebû Bekir! Bu Allah’ın kitabında mı yer alıyor?’ dedi. Ebû Bekir ‘Evet’ dedi. Sonra Ömer ‘Bu Resûlullah’ın mağaradaki arkadaşı, ikinin ikincisidir. Ona biat ediniz!’ dedi. O zaman ona biat ettiler.”²⁵³ Tamamını burada verdiğimiz rivayetin süreci özetlediğini ifade etmek mümkündür. Sözü edilen gelişmelerinhepsinin peşpeşe meydana geldiğini düşünmek yanlış olur.

Resûlullah (sas) vefat ettiğinde Abbas b. Abdülmuttalib çıkıp, “Resûlullah’ın (sas) vefatı ile ilgili herhangi birinizde Hz. Peygamber’den bir ahit varsa bize, onu söylesin.” dedi. “Hayır!” dediler. “Ey Ömer! Bu hususta sende bir şey var mı?” diye sordu. Ömer, “Hayır!” dedi. Abbas şöyle dedi: Öyle ise şahit olun. Resûlullah’ın (sas) vefatından sonra yalancından başka hiç bir kimse kalkıp Allah’ın peygamberine bir ahit iddia edemez. Ondan başka İlah olmayana and olsun ki, Resûlullah (sas) ölümü tatmıştır.” dedi.²⁵⁴

²⁴⁹ Bk. İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 228.

²⁵⁰ Zümer 39/30.

²⁵¹ Enbiya 21/34.

²⁵² Al-i İmrân 3/144.

²⁵³ İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 233; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 562.

²⁵⁴ İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 237.

Allah Elçisi'nin Hz. Âişe'nin kucağında vefat ettiğine dair birçok rivayet mevcuttur. Vefatının bu şekilde meydana gelmiş olması normaldir. Zira Hz. Âişe'nin evinde kalmaktadır. Ancak bazı rivayetler farklı bir kahramana işaret etmektedir. Hz. Ali'ye nispet edilen bir rivayette Hz. Ali şöyle demektedir: Resûlullah (sas) hastalığında, “Kardeşim! Bana dua et.” dedi. Ona dua ettim. Resûlullah (sas) ona, “Bana yaklaş!” dedi. Ona yaklaştım. Bana yaslandı. O şekilde bana yaslanmış olarak benimle konuştu. Hatta Resûlullah'ın (sas) tükürüğü bana değıyordu. Sonra Hz. Peygamber'e ölüm geldi. Kucağında ağırlaştı. Hemen, “Ey Abbas! Helak oldum bana, yetiş!” diye seslendim. Abbas geldi. İkisinin çabası Hz. Peygamber'i (sas) yatağa uzatmak oldu.²⁵⁵ Başka rivayetlerde Resûlullah'ın (sas) başı Ali'nin kucağındaiken vefat ettiği iddia edilmektedir.²⁵⁶

İbn Abbas'a, “Resûlullah (sas) vefat ederken başının herhangi bir kimsenin kucağında olduğunu gördün mü?” diye sorulduğu, İbn Abbas'ın “Resûlullah (sas), başı Ali'nin göğsüne yaslanmış olarak vefat etti.” dediği nakledilmektedir. Rivayetin devamında İbn Abbas'a, “Urve bana, Âişe'in “Resûlullah (sas) başı göğsümle boğazım arasında vefat etti.” dediği sorulunca onun, “Bunu mantıklı buluyor musun? Vallahi Resûlullah (sas) Ali'nin göğsüne yaslanarak öldü. Onu yıkayan Ali ve kardeşim Fadl b. Abbas'dır. Babam ise katılmayı redddedip “Resûlullah (sas) bize, örtünün gerisinde durmamızı emrederdi” dedi. Bu nedenle perdenin yanındaydı.²⁵⁷ Ancak bunun meydana gelmiş olması zor görünmektedir. Zira Hz. Peygamber Hz. Âişe'nin evindeiken Hz. Ali'nin orada öne çıkması mümkün değildir.

2.1.2. Vefat Tarihi

Hz. Peygamber'in hastalığının başlangıcı, süresi ve vefat zamanıyla ilgili kaynaklarda farklı rivayetler yer almaktadır. Bunları şöyle sıralamak mümkündür.

- 1) Bir rivayete göre hicretin 11. yılı Safer ayının bitimine bir gün kala Perşembe günü Resûlullah'ın (sas) hastalığı başladı ve Rebiülevvel ayının 12. günü Pazartesi vefat etti.²⁵⁸

²⁵⁵İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 230.

²⁵⁶İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 230.

²⁵⁷İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 230.

²⁵⁸İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 237.

- 2) Başka bir rivayete göre hicretin 11. yılı Safer ayının bitimine on bir gün kala Perşembe günü Resûlullah'ın (sas) hastalığı başladı. Hastalığı on üç gece sürdü ve hicri 11. yılda Rebiülevvel ayının 2. günü Pazartesi vefat etti.²⁵⁹ Ya'kûbî, Allah Elçisi'nin Rebiülevvel ayının 2. günü vefat ettiğini, bu ayın Acem aylarından Azâr'a denk geldiğini, Akreb kavuşumunda olduğunu ifade eder.²⁶⁰
- 3) Bazı rivayetlerde Resûlullah (sas) Rebiülevvel ayının 12. günü²⁶¹ Pazartesi²⁶² günü güneş batarken²⁶³ veya güneş [batmaya] meylettiği zaman²⁶⁴ vefat etti.
- 4) Vâkıdî'ye göre Resûlullah (sas) Safer ayının bitmesine iki gece kala hastalandı. Hicretin 11. yılının Rebiülevvel ayının on ikisi olan Pazartesi günü vefat etti.²⁶⁵ İbn Habîb'in naklettiğine göre Allah, Resûlü'nün ruhunu 63 yaşında iken Rebiülevvel ayının ikisinde Pazartesi günü kabzetti.²⁶⁶
- 5) Hz. Peygamber Hicretin 11. yılı Rebiülevvel ayının onikisinden sonra Pazartesi günü vefat etti. Bazı görüşlere göre ise mezkûr ayın ikinci gecesinden sonra vefat etti ve Çarşamba gecesi defnedildi.²⁶⁷
- 6) Hz. Peygamber'in (sas) Rebiülevvel'in on beşinde Pazartesi günü vefat ettiği de nakledilir.²⁶⁸
- 7) Bir rivayete göre Resûlullah (sas) şehitlerin kabrine gitmek üzere çıktı. Sonra da hastalandığından dolayı başını sarmış vaziyette döndü. Bu hastalığı vefat ettiği Rebiülevvel ayının ortasındaki Pazartesi gününe kadar devam etti. Çarşamba günü de defnedildi.²⁶⁹

Zührî, Resûlullah'ın (sas) Pazartesi güneş batmak üzere iken vefat ettiğini insanların Ensâr'ın gençleriyle meşgul olduklarını ve karanlık çökene dek defnedilemediğini, akrabalarından başkası onunla meşgul olmadığını, Benî Ganm kendi evlerindeyken Resûlullah'ın (sas) kabrini kazanların kürek seslerini duyduklarını

²⁵⁹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 237; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 568; et-Taberî, *et-Târîh*, III, 199-200.

²⁶⁰el-Ya'kûbî, *et-Ta'rih* I, 150.

²⁶¹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 238.

²⁶²İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 238.

²⁶³İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 238.

²⁶⁴İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 272-274; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 569.

²⁶⁵el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 568. Ayrıca bk. İbn Hâzım, *Cevâmi'u's-Sîre*, s. 211.

²⁶⁶İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Umeyye el-Bağdâdî (ö.245/860), *el-Muhabber* (nşr. Ilse Lichtenstadter), I, Beyrût, s. 12.

²⁶⁷Halîfe b. Hayyât, *et-Târîh*, s. 94 [çev. s. 120].

²⁶⁸Ebû Nu'aym, Ebû Nu'aym Aḥmed b. 'Abdillâh b. Aḥmed el-İsbehânî (ö.430/1039), *Ma'rifetu's-Sahâbe* (nşr. 'Âdil b. Yûsuf el-'Azzâzi), I-VII, Riyâd 1419/1998, II, 772.

²⁶⁹el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 543.

söyler.²⁷⁰ Bu rivayette Allah Elçisi'nin vefatından sonra naşının bir süre bekletilmesinin Sakîfe toplantısıyla ilişkili olduğuna işaret edildiği anlaşılmaktadır. Ancak Hz. Peygamber'in teçhiz, cenaze namazı, defin yerinin belirlenmesi ve defninin de zaman aldığı ifade edilmelidir.

İbn Abbâs şöyle dedi: “Allah'ın yardımı ve fetih geldiği zaman”²⁷¹ ayeti indiğinde Resûlullah (sas) şöyle dedi: ‘Vefat haberim geldi.’ İbn Abbâs, Resûlullah'ın (sas) o yıl vefat ettiğini söylemiştir.²⁷²

Ayrıca vefat zamanıyla ilgili kaynaklarımızda şöyle bir rivayet geçer: Allah Elçisi (sas) Cerîr b. Abdullah el-Becelî'yi (ö. 51/671) Yemen'e Zü'l-Kelâ ve Zû Amr'a gönderdi. Zû Amr Yahudiydi, Cerîr'e “Şayet senin arkadaşın gerçek peygamberse bu gün ölmesi gerekir. Çünkü ben kitaplarımızda bu ayda bu gün yeryüzündeki son nebinin öleceği bilgisini bulmuştum” dedi. O günü kaydettiler. Bir süre sonra Hz. Peygamber'in vefat etmiş olduğu bilgisini getiren bir haberci ulaştı. Bunun üzerine Zü'l-Kelâ ve Zû Amr Müslüman oldular. Zü'l-Kelâ daha sonra Hz. Ömer'e elçi olarak gitti. Halife de onu gaza için Şam'a gönderdi. Kendisi Muâviye'nin yanında bulunuyorken Siffin Savaşın'da öldürüldü.²⁷³ Bu rivayetlerin efsanevî anlatımın bir parçası olması gerekir. Zira Allah Elçisi'nin vefatı gaybî bir haberdur ve Allah'ın Elçisi'ne (sas) bildirmiş olması dışında bilinebilmesi mümkün değildir.

2.1.3. Vefat Sırasında Yaşı

Hz. Peygamber'in vefat tarihiyle ilgili olduğu gibi vefatı sırasındaki yaşıyla ilgili olarak birbirinden farklı rivayetlerle karşılaşırız. Bu rivayetlerin, bir kısmında doğrudan bir yaş verilirken bir kısmında ise alternatif diğer rivayetler de zikredilir. Bunları şöyle sıralamak mümkündür:

- 1) Yaygın olan rivayetlerde Allah Elçisi'nin vefat sırasında 63 yaşında olduğu belirtilir.²⁷⁴ Allah Elçisi'nin (sas) elçilikten sonra Mekke'de on üç yıl ve Medine'de on yıl ikamet ettiği ve 63 yaşındayken vefat ettiği rivayet edilir.²⁷⁵

²⁷⁰İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 265.

²⁷¹Nasr 110/1.

²⁷²el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Esrâf*, I, 553.

²⁷³İbn Hâbib, *el-Muḥabber*, s. 75.

²⁷⁴İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 268; Hâlife b. Ḥayyât, *et-Târîḥ*, s. 94-95 [çev. s. 120-121]; el-Buḥârî, *es-Şâḥîḥ*, IV, 15, 184, 186 [çev. VII, 3332]; VI, 15 [çev. IX, 4152]; Muslim, *es-Şâḥîḥ*, IV, 1825 [çev. VII, 223]; et-Tirmizî, *es-Sunen*, V, 605, 606; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Esrâf*, I, 579; Ebû Hânîfe ed-

Hız. Peygamber'in kırk üç yaşıundayken vahiy aldığı, elçilik görevinden sonra Mekke'de on, Medine'de de on yıl ikamet ettiği ve vefat ettiğinde altmış üç yaşında olduğu da söylenir.²⁷⁶

Hârizmî'ye göre Hz. Peygamber vefat ettiği gün güneş, altı derece ikizler burcunda, ay 23 derece ikizler burcunda, Satürn 29 derece yay burcunda, Mars 11 derece balık burcunda, Venüs 18 derece yengeç burcunda, Merkür 28 derece ikizler burcunda, zirve 25 derece oğlak burcundaydı. O sırada 63 yaşındaydı.²⁷⁷

- 2) Onun vefat ettiğinde 60 yaşında olduğuna dair rivayetler de vardır.²⁷⁸ Yine Allah Elçisi'ne (sas) kırk yaşında peygamberliğin geldiği ve 60 yaşında vefat ettiği belirtilmiştir.²⁷⁹ Nitekim Mekke'de on ve Medine'de de on yıl vahiy almıştır.²⁸⁰ Bazı rivayetlerde ise bundan başka Mekke'de on yıl, Medine de on yıl yaşadığı kaydı vardır. Vefat ettiği sırada saç ve sakalındaki beyaz kıllar yirmiye geçmemektedir.²⁸¹ Onun vefatı sırasındaki yaşı zikredilmeden Mekke'de ve Medine'de onar yıl kaldığına dair başka rivayetler de vardır.²⁸² Mekke döneminin on yıl olarak zikredilmesinin sebebinin açık tebliğin başlamasından sonraki dönemin zikredilmesi olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bazı rivayetlerde vahyin başlangıcının esas alınarak Mekke'de on üç yıl kaldığı ifade edilir.²⁸³
- 3) Allah Elçisi'nin vefatı sırasında 62 yaşında olduğunu söyleyen raviler vardır.²⁸⁴ Efsanevî anlatımın bir parçası olarak Resûlullah (sas) vefat ettiği yıl Hz. Âişe'ye şöyle dedi: "Cebrail, Kur'ân'ı bana her yıl bir kez tekrarladı. Bu yıl ise Kur'ân'ı iki kez tekrarladı. Hiçbir peygamber yok ki kendisinden önce gelen peygamber kardeşinin yaşadığı ömrünün yarısını yaşamış olmasın. İsa b. Meryem 125 yıl yaşadı. İşte 62. yıldayız." Resûlullah (sas) yılın yarısında vefat etti."²⁸⁵ Bir rivayette benzer bir kıyaslama peygamberlik süresi için yapılmıştır: Resûlullah

Dîneverî, Ebû Hanîfe Ahmed b. Dâvûd ed-Dîneverî (ö.282/895), *el-Ahbâr'ut-Tıvâl* (nşr. 'Abdulmun'im 'Âmir), I, el-Ğahire 1960, s. 74; et-Ğaberî, *et-Târîh*, III, 214-215, 216.

²⁷⁵Muslim, *es-Şahîh*, IV, 1826 [çev. VII, 324]; et-Ğaberî, *et-Târîh*, III, 215, 215-216.

²⁷⁶et-Ğaberî, *et-Târîh*, III, 215.

²⁷⁷el-Ya'kûbî, *et-Târîh*, I, 150.

²⁷⁸İbn Sa'd, *et-Ğabağât*, II, 268; Halife b. Hayyât, *et-Târîh*, s. 95 [çev. s. 121]; et-Ğaberî, *et-Târîh*, III, 216.

²⁷⁹İbn Sa'd, *et-Ğabağât*, II, 268.

²⁸⁰et-Ğaberî, *et-Târîh*, III, 216.

²⁸¹İbn Sa'd, *et-Ğabağât*, II, 268.

²⁸²el-Buğârî, *es-Şahîh*, VI, 15.

²⁸³el-Buğârî, *es-Şahîh*, VI, 15; Muslim, *es-Şahîh*, IV, 1826, 1827; et-Tirmizî, *es-Sunen*, V, 605,

²⁸⁴Halife b. Hayyât, *et-Târîh*, s. 96 [çev. s. 121].

²⁸⁵İbn Sa'd, *et-Ğabağât*, II, 175.

(sas) kızına “Ey Fâtıma! Hiçbir peygamber yok ki, kendisinden sonra gelen (peygamber) onun yaşının yarısını yaşamasın. İbn Meryem kırk yıl (peygamberlik) için gönderildi, ben ise yirmi yıl (peygamberlik) için gönderildim.” dedi.²⁸⁶ Bu rivayetlere ihtiyat kaydıyla yaklaşmak gerekir. Öte yandan tarihî bilgimiz söz konusu kıyasamanın doğru olmadığı yönündedir. Bu rivayetlerin kesin olduğunu söylemek mümkün değildir. Elimizdeki birçok rivayete göre Allah Elçisi'nin yaşı ve vefat tarihi hakkında kesin bir şey söylenemiyorken hakkında çok daha az bilgi bulunan Hz. İsa hakkında bir tespit bulunmak çok daha zordur.

4) İbnü'l-Kelbî İbn Abbas'dan rivayetle Hz. Peygamber'in vefat ettiğinde 62 buçuk yaşında olduğunu nakleder.²⁸⁷

5) Hz. Peygamber'in vefat ettiğinde 65 yaşında olduğuna dair rivayetler de vardır.²⁸⁸ Hatta bir rivayette 65 yaşında vefat ettiğine dair şöyle bir diyalog geçmektedir: Benî Hâşim'in mevlası Ammâr'dan İbn Abbas'a “Resûlullah (sas) vefat ettiğinde kaç yaşındaydı?” diye sordu. “Senin gibi birisinin bunu bilemeyeceğini düşünmezdim.” dedi. “Bunu başkalarına sordum; bana farklı bilgiler verdiler.” deyince, “Hesaplayabilir misin?” diye sordu. Ammâr “Evet!” dedi. “Peygamber (sas) olarak gönderilişi için kırkı tut. On beş sene Mekke'de korku içerisinde mücadelesi ve on yılı Medine'deki hicreti.”²⁸⁹

Allah Elçisi'in (sas) sahih görüşe göre 63 yaşındayken vefat ettiğini, ancak 65, 60 ya da başka bir yaşta vefat ettiğinin söylendiğinin ifade edildiği rivayetler de vardır.²⁹⁰

Dîneverî, İran Meliki Şireveyh'in babası Ebreveyz'in öldürülmesini anlatırken, bu yılda Hz. Peygamber'in vefat ettiğini ve Hz. Ebû Bekir'in halife olduğunu belirtmiştir.²⁹¹

Hz. Peygamberin vefatı sırasındaki yaşıyla ilgili farklı rivayetlerin bulunmasında bir gariplik yoktur. Çünkü onun yaşadığı dönemde insanların doğum ve vefat tarihlerine ilişkin kesin kayıtlar bulunmadığı gibi Hicaz bölgesinde kullanılan standart bir takvim de yoktu.

²⁸⁶İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 268.

²⁸⁷İbn Hâbib, *el-Muḥabber*, s. 12.

²⁸⁸İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 269; Halife b. Hâyyât, *et-Târîh*, s. 95 [çev. s. 121]; et-Tirmizî, *es-Sünen*, V, 592; et-Taberî, *et-Târîh*, III, 216.

²⁸⁹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 269; Muslim, *es-Şaḥîh*, IV, 1827. [çev. VII, 226].

²⁹⁰İbn Cemmâ'a, *el-Muḥtaşaru'l-Kebîr*, s. 144.

²⁹¹Ebû Hânîfe ed-Dîneverî, *el-Aḥbâru't-Tivâl*, s. 103.

Hız. Peygamber'in yaşı olarak zikredilen sürenin kamerî takvime göre hesap edildiğini, şemsî takvime göre ise 61 yaşındayken vefat ettiğinin unutulmaması gerekir.

Bazı rivayetlere göre Resûlullah (sas), Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer de altmış üç yaşında vefat etti.²⁹² Bu rivayetlerin adı geçen sahabîlerin Hz. Peygamber'e benzetilme ve onunla özdeşleştirilme düşüncesiyle bu şekilde anıldıklarını söylemek mümkündür.

Taberî, Hz. Peygamber'in vefat ettiği ayın Rebiülevvel,²⁹³ vefat ettiği günün Pazartesi olduğu hususunda ihtilaf olmadığını söyler. Ancak hangi pazartesi gününde vefat ettiği hakkında ihtilaf vardır.²⁹⁴ İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilir: Resûlullah (sas) Pazartesi günü doğdu, Pazartesi günü peygamber oldu, hakemliği sırasında Hacerülesved'i Pazartesi günü kaldırıp yerine koydu, Mekke'den Medine'ye Pazartesi günü hicret etti, Medine'ye Pazartesi günü ulaştı ve Pazartesi günü vefat etti.²⁹⁵ Bütün bu tarihlerin aynı gün meydana geldiği kabulü, bazı günlere kültürde verilen değerle ilişkili olmalıdır.

İbn Kuteybe'nin el-Mearif adlı eserinde zikrettiği çarşamba günü kanaatini istisna edersek, Resûlullah (sas)'ın pazartesi günü vefat ettiği üzerinde ittifak etmişlerdir.

Hız. Peygamberin vefatıyla ilgili kaynaklarda yer alan rivayetler arasında, onun pazartesi vefat etmesi dışında tarihlendirme açısından bir ittifak bulunmadığı görülür. Hz. Peygamberin doğumu konusunda bile birbiriyle çelişen az sayıda isnadlı haber bulunduğu düşünüldüğünde, vefat hakkında ihtilafli haberlerin sayısının yüksek olması oldukça dikkat çekicidir. Oysa Hz. Peygamber'in vefatı sırasında zaten nesi²⁹⁶ uygulaması sona erdiği için tarihlendirmelerde hilal meselesinden kaynaklanabilecek 1 – 2 günlük farklar dışında bir sorun olmaması gerekirdi. Bu durum, Hz. Peygamber'in Rebiülevvel'de doğup Medine'ye yine bir Rebiülevvel ayında gelmesi, vefatının Rebiülevvel'de ve bir pazartesi gününde olması nedeniyle bunların hepsi zaman içerisinde birleştirilerek 12 Rebiülevvel şeklinde ifade edilmiş; sonrasında da Veda Haccı üzerinden yapılan hesaplamalarda bunun tutmadığı görülünce yeni arayışlara girilmiş olmasıyla alakalı olabilir.²⁹⁷

²⁹²Muslim, *es-Şahîh*, IV, 1825. Ayrıca bk. et-Tirmizî, *es-Sünen*, V, 605

²⁹³et-Taberî, *et-Târîh*, III, 217.

²⁹⁴et-Taberî, *et-Târîh*, III, 199-200.

²⁹⁵et-Taberî, *et-Târîh*, III, 217.

²⁹⁶ Araplar'ın zamanla haram ayların yerlerini değiştirmek veya haccın sabit bir mevsimde yapılmasını sağlamak amacıyla yaptıkları uygulamanın adıdır. Fayda, Mustafa "Nesi", *DİA*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nesi> (08.08.2019)

²⁹⁷ Apaydın, Mehmet, *Siyer Kronolojisi*, KURAMER Yayınları, İstanbul 2018, s.698.

Hepsi “Rebiülevvel ayında” demiş olmakla birlikte ancak onlar yahut da çoğunluk Rabi’u’l-Evvel’in onikinci günü demişlerdir. Fakat Resûlullah (sas)’ın o ayın ikinci, onüçüncü, gününde yahut ondördüncü gününde ya da onbeşinci gününde vefat etmiş olduğundan başkası sahih değildir. Çünkü Vedâ Haccında Arafat vakfesi cuma günü idi. Vakfe günü de Zülhicce'nin 9. günüdür. Zülhicce bu durumda perşembe günü başlamış olur. Muharrem ayı ise ya cuma yahut cumartesi günü başlamış demektir. Eğer cuma günü başlamış ise Safer ayı ya cumartesi günü yahut pazar günü başlamış olur. Eğer cumartesi günü başlamışsa Rabi(ülevvel) ya pazar yahut pazartesi günü başlamış demektir. Bu hesaba göre durum nasıl dönmüş olursa olsun hiçbir şekilde Rabiülevvel'in 12. günü pazartesi gününe rastlamaz. Aynı zamanda el-Kutebi (İbn Kuteybe)'nin dediği gibi çarşambaya da gelmez. Taberi de İbnü'l-Kelbî ve Ebû Mihnef'den onun Rabiülevvel'in ikinci gününde vefat ettiğini zikretmiştir.

Bu görüş her ne kadar cumhurun kanaatinden farklı ise de eğer ondan önceki üç ayın hepsi de 29 gün ise uzak bir ihtimal değildir. Bunu iyice düşünelim. Çünkü bu sahih bir husustur.

Bununla birlikte el-Harizmî'ye ait bir görüşe göre onun Rabiülevvel'in ilk günü vefat ettiği ifade edilmektedir. Bu da Taberi'nin el-Kelbî ve Ebû Mihnef'den zikrettiklerine kıyas bakımından daha yakındır.²⁹⁸

2.1.4. Vefat Ettiği Yıl Meydana Gelen Bazı Gelişmeler

Hiz. Peygamber'in vefat ettiği yıl meydana gelen bazı özel gelişmeler üzerinde durulur. Örneğin bir rivayete göre Cebrail (as) daha önceleri yılda Kur'ân'ı Hz. Peygamber'le bir kez tekrarlardı. Vefat ettiği yıl Kur'ân'ı iki kez tekrarladı. Hz. Peygamber “Bizim Kur'ân okuyuşumuzun bu son okuyuş olduğunu umuyorum.” demiştir. Resûlullah (sas) Ramazan ayının son on gününde itikâfa çekilirdi. Vefat ettiği yıl yirmi gün itikâfa çekildi.²⁹⁹

²⁹⁸es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 577-578.

²⁹⁹İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 174-175; el-Buhârî, *eş-Şahîh*, VI, 186 [çev. XI, 5093].

2.2.TECHİZ VE TEKFİN

Hız. Peygamber'in cenazesinin hazırlanmasında herkes pay sahibi olmak istiyordu. Ensâr, "Bizim hakkımız var! Kendisi kız kardeşimizin oğludur.³⁰⁰ Bizim İslâm'da bir konumumuz var." diyerek Ebû Bekir'den müsaade istediler. Hız. Ebû Bekir onlara, "Her topluluk kendi ölüsünü yıkamada başkalarından daha önceliklidir. Ali ve Abbas'tan talepte bulunun. Onların istediklerinin dışında yanlarına hiçbir kimse girmesin." dedi.³⁰¹ Başka bir rivayette ise Hız. Ebû Bekir'in "Çağrılanın dışında kimse girmesin." dediği rivayet edilir.³⁰²

Resûlullah (sas) kefenlenirken güzel kokular sürüldü.³⁰³ Hız. Ali'nin yanında misk vardı. Vefat ettiğinde onunla kokulandırılmasını vasiyet etti.³⁰⁴ Fakat başka bir rivayette Muhammed b. Ali'ye "Resûlullah'a (sas) koku sürüldü mü?" diye sorulduğu, onun "Bilmiyorum" dediği ifade edilir.³⁰⁵

2.2.1. Cenazenin Yıkanması

Hız. Peygamber vefat ettiği hastalığı sırasında kendisini yıkama işini Hız. Ali'ye vasiyet ettiği söylenir. Hız. Ali'nin anlattığına göre Resûlullah öldüğünde Gars kuyusundan yedi kırba su ile yıkanmasıhususunda vasiyette de bulundu.³⁰⁶

Resûlullah (sas) üzerinde gömleği bulunduğu vaziyette üç kez su ve sidr ile yıkandı. Sa'd b. Hayseme'ye ait olan Gars isminde bir kuyunun suyu ile yıkandı. Resûlullah (sas) bu kuyudan su içerdi. Onu eliyle yıkama işini Hız. Ali üstlendi. Hız. Abbas üzerine su döküyordu. Fadl b. Abbas da bakımını yapıyor ve "Beni rahatlat, beni rahatlat! Kalbimi parçaladın!" diyordu.³⁰⁷

Hız. Ali'nin daha önce hiç ölü yıkamadığını söylediği, bunun üzerine Allah'ın Elçisi ona "Hazırlanacaksın." veya "Başaracaksın." dediği ifade edilir. Hız. Ali sonrasında o günü anlatırken "Hız. Peygamber'i yıkadım. Elime aldığım her uzuv bana uydu." demiştir.³⁰⁸ Ancak Hız. Ali'nin daha önce herhangi bir cenaze yıkamamış olması

³⁰⁰ Hız. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib'in annesi Hazrec kabilesinden olduğu için kendilerini hak sahibi görüyorlardı.

³⁰¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 242.

³⁰² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 242.

³⁰³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 251.

³⁰⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 251.

³⁰⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 251.

³⁰⁶ İbn Mâce, *es-Sunen*, II, 451 [çev. IV, 300].

³⁰⁷ el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 570.

³⁰⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 244.

doğru olmamalıdır. (Hz. Ali daha önce Hz. Peygamber'in emriyle babası Ebû Talib'in cenazesini yıkamıştır (İbn İshak, Sire, s. 291; İbn Habîb, el-Muhabber, s. 322).Ebû Ca'fer "Resûlullah'ın (sas) avret yerlerini yıkama işini Ali üstlendi." demiştir.³⁰⁹

Resûlullah'ın (sas) naşının yıkanma ve kefenlenme işini Ali, Abbas, Fadl b. Abbas, Kusem b. Abbas, Üsâme b. Zeyd ve Resûlullah'ın (sas) mevlası Şukrân'ın üstlendiği de rivayet edilir. Hazrec'ten olan Evs b. Havlî, Hz. Ali'ye (as) "Bize de Resûlullah'ın (sas) vefat işleriyle ilgili bir pay ayır!" dedi. O Bedir savaşına katılanlardandı. Hz. Ali'nin izin vermesi üzerine içeri girdi ve Resûlullah'ın cenazesinin (sas) yıkanmasına iştirak etti. Hz. Ali Resûlullah'ı (sas) göğsüne dayadı. Abbas, Fadl ve Kusem onu çeviriyordu. Üsâme ve Şukrân da üzerine su döküyorlardı. Ali onu göğsüne dayayarak yıkıyordu. Resûlullah'ın (sas) üzerinde bulunan gömleğiyle onu ovalıyordu. Ovalamasının ardından elini Resûlullah'a (sas) sürmüyordu. Onu yıkarken 'Anam babam sana feda olsun, diri olarak da ölü olarak da temizsin!' diyordu.³¹⁰ Hz. Ali, Resûlullah'ı yıkadığı zaman, ölüde aranan (idrar, gâita gibi) şeyleri aradığını, fakat bulamadığını belirtir.³¹¹

Resûlullah'ı (sas) Ali ve Fadl'ın yıkadığı, Sâlih yani Şukrân'ın da onlara yardım ettiği rivayet edilir.³¹² Başka bir rivayette ise Resûlullah'ı (sas) Ali ve Fadl'ın yıkadığı, Üsâme'nin ise onlara su verdiği ifade edilir.³¹³ Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'i yıkadığı, Fadl ve Üsâme'nin onu koruduğu gelen rivayetler arasındadır.³¹⁴ Başka bir rivayete göre Resûlullah (sas) yıkanırken Hz. Abbas oturuyordu. Fadl onu kucaklamış, Hz. Ali üzerinde bir gömlek olduğu halde onu yıkıyor, Üsâme ise onlara yardımcı oluyordu.³¹⁵ Bir rivayette ise Resûlullah'ı (sas) Abbas, Ali ve Fadl yıkadılar. Abbas onlara örtü tutuyordu.³¹⁶ Bir rivayette bu gruba Sâlih de eklenmiştir.³¹⁷

Yukarıda zikrettiğimiz rivayetlerde isimleri geçen kişileri bir arada zikreden bir rivayete göre Hz. Peygamber'i Hz. Ali, Fadl, Üsâme b. Zeyd ve Şukrân yıkadılar. Avret

³⁰⁹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 244.

³¹⁰el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 569; et-Taberî, *et-Târîh*, III, 211-212.

³¹¹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 244;İbn Mâce, *es-Sunen*, II, 450 [çev. IV, 209]; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 571; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 592-593.

³¹²el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 570.

³¹³ Bk. İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 241; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 571; el-Ya'kûbî, *et-Târîh*, I, 150.

³¹⁴İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 241.

³¹⁵İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 241.

³¹⁶İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 241.

³¹⁷İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 241, 242.

yerini yıkama işini Hz. Ali üstlendi. Fadl Hz. Peygamber'i kucaklayarak Hz. Ali'ye yardım ediyordu. Abbas, Üsâme b. Zeyd ve Şukrân ise su döküyorlardı.³¹⁸

Bir rivayette Hz. Âişe'den şöyle nakledilir: Eğer başta aklıma gelseydi, Hz. Peygamber'i hanımlarından başkasının yıkamasını istemezdim. Resûlullah (sas) vefat ettiğinde Ashâbı onun yıkanması hususunda ihtilafa düştü. Bazıları, "Elbiseleri üzerinde olduğu halde yıkayın." dediler. Onlar bunu tartışırken kendilerini bir uyku aldı. Her birinin başı göğsüne düşecek şekilde uykuya daldı. Kim olduğu bilinmeyen biri, "Onu elbiseleri üzerinde olduğu halde yıkayın." dedi.³¹⁹

Mâlik b. Enes'ten nakledildiğine göre Hz. Peygamber'i yıkayacakları sırada gömleğini çıkarmak istediler. Bunun üzerine şöyle bir ses işittiler: "Gömleği çıkarmayın." Bunun üzerine gömleği çıkarmadan onu yıkadılar.³²⁰ Bu sesin ev tarafından³²¹ veya içeriden³²² geldiği nakledilir. Söz konusu olan bir elçi olduğuna göre söz konusu sesin mucizevî bir tezahür olarak görülmesi ya da görülmeyen manevî varlıklarla ilişkilendirilmesi kaçınılmazdır. Onun Hızır olduğu da söylenmiştir.³²³ Ancak bütün bunların bilgiye dayanmadığını, sübjektif yorumlar olduğunu söylemek icap eder.

Resûlullah (sas) vefat edince Hz. Ali kalkıp kapıyı çeki. Hz. Abbas yanında Abdülmuttaliboğulları olduğu halde gelip kapıda durdular. Ali, "Anam babam sana feda olsun! Sağken de, vefat ettikten sonra da güzelsin!" diyordu. Bu arada daha önce hiç koklamadıkları güzel bir koku yayıldı. Hz. Abbas Hz. Ali'ye, "Kadınlar gibi ağlamayı bırak! Arkadaşımızla ilgilenin." dedi. Hz. Ali, "Fadl'ı benim yanıma gönderin." dedi. Bu sırada Ensâr, "Allah adına sizden Hz. Peygamber'den payımızı istiyoruz." dediler. Onlardan Evs b. Havlî adında biri elinde bir testiyle içeri alındı. Onu Hz. Ali yıkadı. Gömleğin altına elini sokarak yıkıyordu. Fadl elbiseyi tutuyordu. Ensârî ise suyu taşıyordu. Ali'nin elinde bir bez vardı. Resûlullah'ın (sas) üzerinde gömlek olduğu halde elini içine sokuyordu.³²⁴

³¹⁸İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 242.

³¹⁹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 240; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 569-570; Ebû Dâvûd, Suleymân b. el-Eş'aş b. İshâk b. Beşîr el-'Ezdî es-Sicistânî (ö.275/889), *es-Sunen* (nşr. Şu'ayb el-'Arnavût, Muhammed Kâmil Karabellî), I-VII, 1430/2009, V, 60; et-Taberî, *et-Târîh*, III, 212; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 593; İbn Cemmâ'a, *el-Muhtaşaru'l-Kebîr*, s. 145-146.

³²⁰İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 240-241.

³²¹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 240; Sunen, V, 60-Ebû Dâvûd, es.

³²²İbn Mâce, *es-Sunen*, II, 450 [çev. IV, 297].

³²³es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 581.

³²⁴İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 240-244.

Ali dedi ki: Resûlullah (sas) kendisini, benden başka bir kimsenin yıkamamasını vasiyet ederek “Benim avret yerimi görecektir kimse mutlaka kör olur.” dedi. Üsâme ve Fadl perdenin arkasından gözleri bağlı olarak bana suyu verirdiler. Yıkamasını bitirene dek her uzva elimi attığımda sanki benimle beraber otuz kişi çeviriyordu.³²⁵

İbn Abbas’tan nakledilen rivayete göre Hz. Peygamber’i (sas) Ali ve Fadl yıkadılar. Abbas’ın yıkama sırasında hazır olmasını istediler; ancak reddederek, “Resûlullah (sas) bize korunmamızı emretmişti.” dedi.³²⁶

Resûlullah’ı (sas) Ali, Fadl b. Abbas yıkadı. Ali onu çeviriyordu. Kolları güçlü biriydi. Hz. Abbas ise kapıdaydı. “Yıkınmasında bulunmama engel olan şey, onu çıplak olarak görmemden utanacağını düşünmemdir.” dedi.³²⁷

Hz. Peygamber’i yıkayanlar Ali, Fadl, el-Abbas, Üsâme b. Zeyd ve Evs b. Havlî idi. Onlar mezarına da indiler.³²⁸

Hz. Peygamber’i (sas) Ali, Fadl, Üsâme b. Zeyd ve Şukrân yıkadılar. Ali onu göğsüne yasladı. (el-Abbas), Fadl ve (Kusem) onunla birlikte Resûlullah’ı (sas) çeviriyorlardı. Üsâme ve Şukrân ise su döküyorlardı. Gömleği üzerindeydi. Evs b. Havlî, “Ey Ali Allah adına ve Resûlullah’ın (sas) indindeki yerimiz adına beni içeri al.” dedi. Bunun üzerine Ali ona “İçeri gir!” dedi ve içeri girip oturdu.³²⁹

Hz. Peygamber (sas) üç defa su ve sidre³³⁰ yıkandı. Bir gömlek üzerideyken yıkandı. Sa’d b. Hayseme’nin Kubâ’da bulunan el-Gars denilen kuyusundan getirilen suyla yıkandı. Resûlullah (sas) o kuyudan su içerdi. Ali, yıkama işini üstlendi. Abbas su döküyordu. Fadl onu kucaklamış, “Yardım et! Yardım et! Kollarım koptu. Üzerime bir şeyin indirildiğini hissediyorum.” diyordu. Bunu iki kez söyledi.³³¹

2.2.2. Cenazenin Keflenmesi

Kaynaklarda Hz. Peygamber’in teçhiz ve tekfiniyle ilgili bazı rivayetler yer almaktadır. Bir rivayete göre Resûlullah (sas) şöyle demiştir: “Beni yıkadığınızda, bu sedirimin üzerine bırakıp kabrin kenarında biraz yalnız bırakın. Çünkü üzerimde ilk

³²⁵İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 242.

³²⁶İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 243.

³²⁷İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 243.

³²⁸İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 243.

³²⁹İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 243; es-Suheyli, *er-Ravdu’l-Unf*, VII, 592-593; İbn Hâzım, *Cevâmi’u’s-Sîre*, s. 211.

³³⁰ Sedir ağacı, dağ selvisi, hünnap, çiğde.

³³¹İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 244.

namaz kılan dostum Cebrail olacak, sonra Mikail, sonra da İsrâfil namaz kılacaklardır. Daha sonra grup grup gelip salât ve selâm getirin. Tezkiye ederek bana eziyet etmeyin. Ehl-i beytimden olan erkekler cenaze namazı kılmaya başlasın! Sonra ehl-i beytimden olan kadınlar, akabinde de siz cenaze namazını kılın. Orada bulunmayan ashabıma da selam söyleyin.”³³²

Bir diğer rivayet ise daha kapsamlıdır. Abdullah b. Mes‘ûd’un anlattığına göre Hz. Peygamber, ölümünden bir ay önce kendi ölümünden bahsetti. Ayrılık vakti gelince onları müminlerin annesi Hz. Âişe’nin evinde topladı. Onlara iyi olduğunu göstermeye çalıştı. Konuşmasında şöyle dedi: “Hoş geldiniz! Allah selam ile sizi var etsin. Allah’ın rahmeti üzerinize olsun. Allah sizi muhafaza etsin. Allah size yardım etsin. Allah size bol rızık ihsan etsin. Allah sizi yüceltsin. Allah sizi muvaffak etsin. Allah sizi kollayıp korusun. Allah amellerinizi kabul etsin. Size Allah’a boyun eğmeyi, takva üzere bulunmayı öğütler ve sizi Allah’a emanet ederim. Benden sonra Allah’ın size sahiplik etmesini Allah’tan dilerim. Sakın benden sonra Allah’ın kullarına ve sahip olacağınız yerlerde kimseye zulmetmeyin. Hiç kimseye kibir ve büyüklük taslamayın. Çünkü Allah bana ve size *“İşte ahiret yurdu! Onu yeryüzünde böbürlenmek ve bozgunculuk yapmak istemeyenlere veririz. Sonuç sakınanlarındır.”*³³³ve *“Kibirlenenler için cehennemde bir yer yok mudur?”*³³⁴ diyor.” Ona, “Ey Allah’ın Resûlü ecelin ne zaman?” dediler. “Ayrılık yaklaştı. Allah’a dönüş yakınlaştı Cennetü’l-me’vâ’ya, Sidretü’l-müntehâ’ya Refiku’l-A‘lâ’ya, dolu bardağı içmeye, mutluluğa, güzel yaşama dönüş yaklaştı.” dedi. “Ey Allah’ın Resûlü! Seni kim yıkasın?” dediler. O, “Ailemden en yakın adamlar ve onlardan sonra gelenler.” dedi. Ona, “Ey Allah’ın Resûlü! Seni ne ile kefenleyelim?” dediler. Hz. Peygamber, “Dilerseniz beni üstümdeki elbiseyle, dilerseniz Mısır elbiseleriyle veya Yemen hırkasıyla.” dedi. “Ey Allah’ın Resûlü namazını kim kıldırısın?” dediler. Bu arada ağlamaya başladılar. O da ağladı Resûlullah (sas) “Sakin olun. Allah size rahmet etsin. Peygamberinizden dolayı Allah sizi mükâfatlandırısın. Siz beni yıkadıktan sonra şu sedirimin üzerine ve bu evimin içindeki kabrimin kenarına koyun. Sonra bir saat kadar dışarı çıkın ve beni yalnız bırakın. Çünkü benim namazımı ilk kılacak olan sevdiğim varlık ve dostum Cebrail’dir. Sonra Mikâîl, sonra İsrâfil, sonra da Azrâîl yardımcıları ile beraber tüm melekler namazımı

³³² el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 564.

³³³ Kasas 28/83.

³³⁴ Zümer 39/60.

kılacaklardır. Sonra siz de grup grup içeri girip namazımı kılın ve güzel selamla selamlayın. Bana ağıtlarla, üstünüzü başınızı yırtarak ve bağırarak eziyet etmeyin. Evvela ailemin erkekleri, sonra kadınları namazımı kılınsınlar. Sonra siz kılın. Benden şu anda burada bulunmayan Ashâbıma selâmlarımı söyleyin. Benden sonra bu günden kıyamete kadar benim dinime girenlere ve bana uyanlara, selâmlarımı söyleyin.” dedi. Ona, “Ey Allah’ın Resûlü! Seni kim kabrine indirsin?” dediler. Resûlullah (sas) “Benim ailem ve onlarla beraber görmeyeceğiniz çokça melek beraber indirecek.” dedi.³³⁵

Yukarıdaki rivayetler, Hz. Peygamber’in vefatından sonra ortaya çıkan sorunlara ve tartışmalara cevaplar verdiğini ifade etmek üzere sonradan kurgulanmış gibidir. Zira Allah Elçisi (sas) bütün bu cevapları vermiş olsaydı, daha sonra ortaya çıkan tartışmaların bir anlamı olmazdı.

Hz. Peygamber’in nasıl yıkandığı ve hangi tür kumaş ya da elbiseyle kefenlendiği hususu sonraki dönemlerde de fikhî açıdan önem arz ettiğinden kaynaklarda bu konuda birçok rivayet yer almıştır. Ayrıntılar özellikle fikhî hükümlere kaynaklık etmesi açısından önemlidir. Rivayetlerde zikredilen kumaş isimleri dokundukları yere, kumaşın mamul edildiği ipliğin cinsine, kumaşın kalınlığına veya rengine göre verilmiştir. Örtüsü ve kefeniyle ilgili rivayetleri verirsek ne kadar geniş bir literatüre sahip olduğumuz anlaşılır.

- 1) (Yemen işi) çizgili bir abayla örtüldü.³³⁶
- 2) Bir hulle ve bir gömlekle kefenlendi.³³⁷
- 3) Bir çizgili hulle ve bir gömlekle kefenlendi.³³⁸
- 4) İki kırmızı bürdeyle kefenlendi.³³⁹
- 5) Gömlek olmadan iki kırmızı elbiseyle kefenlendi.³⁴⁰
- 6) Kırmızı bir hulle ve Mısır işi bir elbise (Kubtıyye)³⁴¹ ile kefenlendi.³⁴²
- 7) Giydiği Negrân işi kırmızı bir hulle ve bir gömlekle kefenlendi.³⁴³
- 8) Mısır işi bir elbise (Kubtıyye) ve çizgili hulleyle kefenlendi.³⁴⁴

³³⁵İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 224.

³³⁶İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 231.

³³⁷İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 249.

³³⁸İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 250.

³³⁹İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 250.

³⁴⁰İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 250.

³⁴¹ Kubtıyye, Mısır’da üretilen, ince beyaz elbisedir.

³⁴²İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 249.

³⁴³İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 250.

³⁴⁴İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 249.

- 9) Mu‘âz’ın Yemen’den getirdiği Sehûl işi iki elbiseyle kefenlendi.³⁴⁵
- 10) İki dikişsiz çarşaf ve Negrân abasıyla kefenlendi.³⁴⁶
- 11) Üç Necran kumaşıyla kefenlendi.³⁴⁷
- 12) Hibre elbisesi ve bir gömlekle kefenlendi.³⁴⁸
- 13) Üç elbiseyle kefenlendi.³⁴⁹
- 14) Üç beyaz elbiseyle kefenlendi.³⁵⁰
- 15) Sehûl işi üç beyaz elbiseyle kefenlendi. İçinde gömlek ve sarık yoktu.³⁵¹
- 16) Sehûl işi üç elbiseyle kefenlendi.³⁵²
- 17) Sehûl işi üç beyaz elbiseyle kefenlendi.³⁵³
- 18) Üç sehûlî/Yemen’den getirilmiş her biri tek parça olan elbise ile kefenlendi.³⁵⁴
- 19) Yemen işi üç yumuşak ve ince elbiseyle kefenlendi.³⁵⁵
- 20) Yemen işi üç beyaz elbiseyle kefenlendi.³⁵⁶
- 21) Üç beyaz kalın elbiseyle kefenlendi.³⁵⁷
- 22) Suhâr işi iki elbise ve bir çizgili elbiseyle kefenlendi.³⁵⁸
- 23) İki beyaz, biri çizgili olmak üzere üç elbiseyle kefenlendi.³⁵⁹
- 24) Üç elbiseyle kefenlendi biri çizgili bürdeydi.³⁶⁰
- 25) Üç elbiseyle kefenlendi: Bunlardan ikisi suhârî elbisesi, diğeri ise hibre elbisesiydi.
Bu elbiselerle iyice kefenlendi.³⁶¹
- 26) Biri çizgili abası olan üç elbiseyle kefenlendi.³⁶²
- 27) İki beyaz elbise ve bir kırmızı bürde ile kefenlendi.³⁶³

³⁴⁵İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 250. Bunun doğru olmadığı, zira Allah Elçisi (sas) vefat ettiğinde Muâz’ın Yemen’de olduğu ifade edilir (İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 250).

³⁴⁶İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 247.

³⁴⁷Ebû Dâvûd, *es-Sunen*, V, 67.

³⁴⁸el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 571.

³⁴⁹İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 246.

³⁵⁰İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 247.

³⁵¹İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 246, 247, 281-283. el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 571; İbn Hâzım, *Cevâmi‘u's-Sîre*, s. 211.

³⁵²İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 246; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 571.

³⁵³İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 246

³⁵⁴el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 571.

³⁵⁵İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 246; İbn Mâce, *es-Sunen*, II, 472 [çev. IV, 302].

³⁵⁶İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 245.

³⁵⁷İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 247.

³⁵⁸İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 248; et-Taberî, *et-Târîh*, III, 212.

³⁵⁹İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 247.

³⁶⁰İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 247.

³⁶¹İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 663; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 572; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 593.

³⁶²İbn Sa‘d, *et-Tabakât*, II, 248.

28) Biri çizgili olmak üzere üç elbiseyle kefenlendi.³⁶⁴

29) İçinde gömlek ve sarık olmayan Sehûl işi üç beyaz pamuk elbiseyle kefenlendi.³⁶⁵

30) Kalın Yemen işi izar, gömlek ve lifâfe olmak üzere üç elbiseyle kefenlendi.³⁶⁶

31) Yedi elbiseyle kefenlendi.³⁶⁷

Ayrıca Allah Elçisi'nin (sas) kefeniyle ilgili başka ayrıntılara da yer verilir. Hz. Âişe Resûlullah'ın (sas) kefeninde sarık olmadığını söyler.³⁶⁸ Başka bir rivayete göre Resûlullah (sas) önce bir çizgili hulleyle kefenlendi. Sonra çıkarıldı ve beyaz kefenle kefenlendi. Abdullah b. Ebî Bekir o hulleyi alarak “Bu, Resûlullah'ın (sas) cildine temas etti. Onunla kefenlenene kadar yanımda saklayacağım.” dedi. Bir süre yanında sakladı; sonra, “Eğer bunda bir hayır olsaydı Allah onunla Resûlü'nü (sas) kefenlerdi. Buna ihtiyacım yok!” dedi. İnsanlar onun ilkin öyle düşünüp sonra farklı düşünmesini garipsediler.³⁶⁹ Başka bir rivayette hüllenin kullanılmamasının tereddütten kaynaklandığı ifade edilir. Abdullah b. Ebî Bekir, hulleyi satıp parasını sadaka olarak dağıttı.³⁷⁰

Hz. Ebû Bekir ve Resûlullah'ın (sas) diğer ashâbı Abbas, Ali, Fadl b. Abbas ve diğer ailesiyle Resûlullah'ı (sas) baş başa bıraktılar. Teçhiz ve defin işleriyle onlar uğraştılar.³⁷¹ Hz. Peygamber'i Ali yıkadı, dört kişi kefenledi: Ali, el-Abbas, Fadl ve Şukrân.³⁷²

2.2.3. Cenaze Namazı

Hz. Peygamber'in vefatından sonra Müslümanların çözmeleri gereken konulardan biri cenaze namazının nasıl kılınacağıydı. Nitekim bize gelen bazı rivayetlerde bazıları “Onun cenaze namazını nasıl kılalım?” dediler. Diğerleri “Grup grup girip namaz kılalım.” dediler. Böylece bir kapıdan girip diğer kapıdan çıkıyorlardı. Kimse imamlık için öne geçemedi.³⁷³ Başka bir rivayete göre Resûlullah'ın (sas) naşı kefenlendikten

³⁶³İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 248.

³⁶⁴İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 248.

³⁶⁵İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 246.

³⁶⁶İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 248.

³⁶⁷İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 250; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 572.

³⁶⁸İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 251.

³⁶⁹İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 250; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 571.

³⁷⁰İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 245.

³⁷¹el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 570.

³⁷²İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 242.

³⁷³İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 252; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 574.

sonra Hz. Âişe'nin odasında bir sedirin üzerine kondu. İnsanlar grup grup eve girdiler. Erkekler, kadınlar ve çocuklar onun cenaze namazını kılıp çıktılar. Onlara kimse imamlık yapmadı.³⁷⁴ Zayıf isnada sahip bir hadiste bunu Hz. Peygamber'in vasiyet ettiği nakledilir.³⁷⁵

İmamlık yapan kimsenin olmaması, o sırada yönetimle ilgili ortaya çıkan kriz ve Hz. Ebû Bekir'in halife seçilmesinden Hâşimoğullarının hoşnut olmamaları da olabilir. İmamlığın Hâşimoğullarından biri tarafından yapılması, yeni seçilen halifeyi dikkate almadıkları anlamına gelebilir, bu durum işin başında bir yönetim krizine sebep olabilirdi.

Cenaze namazında cemaat yapılmaması konusunun hangi bağlamda gündeme geldiğine ilişkin bir rivayete göre Resûlullah (sas) divanın üzerine konulunca Hz. Ali, "Kimse imamlık yapmasın. O hayattayken de ölü iken de imamınızdır." dedi. İnsanlar bölük bölük içeri girip saflar halinde imamları olmadan tekbir getirerek namazlarını kıldılar. Hz. Ali ise Resûlullah'ın yanında duruyor ve "Allahın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun ey Allah'ın Resûlü! Allah'ım biz şahitlik ediyoruz ki, o kendisine ineni tebliğ etti. Ümmetine nasihat etti. Allah, dinini aziz kılıncaya ve kelimesi tamamlanıncaya kadar Allah yolunda cihad etti. Sadece ortağı olmayan Allah'a iman etti. Allah'ım! Bizi Allah tarafından ona indirilene tabi olanlardan eyle. Ondan sonra bizi dininde sabit olanlardan kıl. Bizi onunla bir araya getir." diyordu. İnsanlar da "Âmin! Âmin!" diyorlardı. Tüm erkekler namazlarını kıldıktan sonra kadınlar, sonra da çocuklar namaz kıldılar.³⁷⁶

Hz. Peygamber'in naşının bulunduğu odaya nasıl girdikleri hususunda nakledilen rivayetlerden birisine göre önce Muhacirler grup grup içeri girip namazlarını kıldılar ve çıktılar. Sonra Ensâr girdi. Onlar da aynı şekilde namazlarını kılıp çıktılar. Sonra Medineliler içeri girdi. Erkekler namazlarını kılıp bitirdikten sonra kadınlar girdiler. Kadınların bazıları yüksek sesle bağıışıp ağlaşmaya başladı. Bu arada evde gür bir ses duyuldu. Dağılıp sustular. Biri söyle diyordu: "Her ölenin ardında Allah var. Her musibetin yanında Allah var. Göçüp gidenin yerinde Allah var. Kazançlı olan sevap kazanandır. Kaybeden ise (sabrın) sevabını kaybedendir."³⁷⁷ Başka bir rivayete göre

³⁷⁴İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 251, 252; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 575; eş-Taberî, *et-Târîh*, III, 213.

³⁷⁵İbn Cemmâ'a, *el-Muhtaşaru'l-Kebîr*, s. 146-147. Ayrıca bk. es-Suheylî, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 594-595

³⁷⁶İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 253.

³⁷⁷İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 252.

insanlar gelip -imam olmaksızın- cemaat cemaat üzerine namaz kılıyorlardı. Önce erkekler, sonra kadınlar içeri girip namazlarını kıldılar.³⁷⁸

Daha farklı ayrıntılar ihtiva eden bir rivayete göre Resûlullah'ın (sas) naşı kefenlendikten sonra divanının üzerine kondu. Ebû Bekir ve Ömer içeri girip, “Ey Peygamber! Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun!” dediler. Onlarla beraber evin alabileceği kadar Ensâr ve Muhacirden bir grup insan da içeri girdi. Onlar da Ömer ve Ebû Bekir'in selam verdikleri gibi selam verdiler. Saf tuttular. Kendilerine imamlık yapan kimse yoktu. Ebû Bekir ve Ömer ön safta Resûlullah'ın (sas) önündeydiler. Resûlullah (sas) için şöyle dediler: “Allah'ım! Şehadet ederiz ki, kendisine indirileni tebliğ etti. Ümmetine nasihat etti. Allah, dinini aziz kılana ve kelimeleri tamamlanıncaya kadar Allah yolunda cihad etti. Ortağı olmayan sadece O'na iman etti. Ey Allah'ımız! Bizi onunla indirilen söze tabi olanlardan eyle. O bizi, biz de onu tanıyana kadar, bizi onunla bir araya getir. O müminlere karşı hoşgörüşlü ve merhametliydi. Asla iman karşılığında bir bedel istemiyoruz ve imanı bir değer karşılığında satmayız.” dediler. Oradakiler “Âmin! Âmin!” dediler. Sonra erkeklerin tümü namazlarını kılana dek namaz kılanlar çıkıyor; namaz kılmak için başkaları içeri giriyorlardı. Ardından kadınlar, sonra çocuklar içeri girip namaz kıldı. Namaz kılma işi bitince defnedileceği kabrin yeri hususunda birbirleriyle konuşmaya başladılar.³⁷⁹

Abdullah b. Abbas'tan nakledildiğine göre Hz. Peygamber'e ilk namaz kılan Abbas b. Abdülmuttalib ve Benî Hâşim'dir. Onlar çıktıktan sonra Muhacirler ve Ensâr girdi. Onlardan sonra diğer insanlar grup grup içeri girdi. Ardından çocuklar, daha sonra kadınlar içeri girip namaz kıldılar.³⁸⁰ Namaz kılma işi bitince Hz. Ömer, “Cenazeyi sahiplerine bırakın!” diye seslendi.³⁸¹

2.3.DEFİN

Hz. Peygamber'in nereye defnedileceği, kabrinin nasıl kazıldığı ve nasıl defnedildiği hususunda birçok rivayette bilgi verilmiştir.

³⁷⁸İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 252.

³⁷⁹İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 253.

³⁸⁰İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 253, 254.

³⁸¹İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 254.

2.3.1. Kabri

Öncelikle Ashâb, Hz. Peygamber'in defnedileceği yer hususunda aralarında müzakere yaptılar. Bir rivayete göre önce Allah Elçisi'nin (sas) Mescid-i Nebevî'ye gömmeye karar verdiler. Bunun üzerine Hz. Âişe dedi ki: Resûlullah (sas) başını kucağıma koyduğu sırada "Allah peygamberlerinin mezarlarını mescid edinen kavimlere kahretsin." dedi. Hz. Peygamber'i Âişe'nin evinde ruhunu teslim ettiği yerde defnetme hususunda görüş birliğine vardılar.³⁸² Başka rivayete göre itiraz Hz. Ebû Bekir'den gelmiştir. Hz. Ebû Bekir, "Resûlullah (sas) nereye defnedilecek?" diye sordu. İçlerinden biri, "Minberin yanında.", başka biri "İnsanlara imamlık yapıp namaz kıldığı yerde." dedi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, "Ruhunun alındığı yerde defnedilmeli!" dedi. Bunun üzerine yatak bir kenara çekildi, sonra altı kazıldı.³⁸³ Onun Bakî'a defnedilmesi hususunda da konuşulduğu ifade edilir.³⁸⁴

Mâlik b. Enes, Hz. Peygamber'in "Hiçbir peygamber vefat ettiği yerin dışında bir yerde defnedilmiş değildir." dediğini nakleder.³⁸⁵ Öte yandan benzer bir rivayetin Hz. Ebû Bekir tarafından aktarıldığı da söylenir. İbn Abbas'tan nakledilen rivayete göre Salı günü kefenlenme işi bitince Resûlullah'ın (sas) naşı kendi evinde bir divanın üzerine kondu. Müslümanlar defni hususunda ihtilafa düşmüşlerdi. Biri "Onu mescidinde defnedin." dedi. Başka biri "Onu Bakî'de Ashâbının yanına defnedin." dedi. Ebû Bekir "Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini duydum: "Hiç bir peygamber yok ki, vefat ettiği yerde gömülmesin." dedi. Bunun üzerine Resûlullah'ın (sas) üzerinde vefat ettiği yatağı kaldırılarak altı kazıldı.³⁸⁶ Bir rivayette Resûlullah'ın (sas) şöyle dediği nakledilir: "Hiç bir peygamber yok ki, mutlaka vefat ettiği yerde defnedilmiş olmasın."³⁸⁷ Resûlullah'ın (sas) "Cesetler, ruhların kabz olundukları yerde defnolunur." dediği de nakledilir.³⁸⁸ Başka rivayetlerde Hz. Ebû Bekir, "Onu, Allah'ın ruhunu aldığı yerde defnedin." dedi. Yatak kaldırıldı ve altına defnedildi.³⁸⁹

³⁸²İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 212; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 551; et-Taberî, *et-Târîh*, III, 214.

³⁸³İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 254.

³⁸⁴Mâlik b. Enes, *el-Muvaţta'* (nşr. Muhammed Muştafâ el-'A'zamî), II, 323; İbn Cemmâ'a, *el-Muhtaşaru'l-Kebîr*, s. 147.

³⁸⁵Mâlik b. Enes, *el-Muvaţta'* (nşr. Muhammed Muştafâ el-'A'zamî), II, 323.

³⁸⁶Mâlik b. Enes, *el-Muvaţta'* (nşr. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, Mahmûd Hâlıl), I, 383; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 255; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 573, 574

³⁸⁷İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 255.

³⁸⁸İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 255.

³⁸⁹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 254, 255.

Saîd b. el-Müseyyeb Hz. Âişe'nin gördüğü bir rüyanın Hz. Peygamber'in vefatıyla ilişkilendirilerek yorumlandığını göstermektedir. Buna göre Hz. Âişe Hz. Ebû Bekir'e, "Rüyamda sanki üç ayın odama düştüğünü gördüm." dedi. Hz. Ebû Bekir ona, "Hayırdır inşallah!" dedi. Ravi, insanların, Resûlullah (sas) vefat edip Âişe'nin evine defnedildikten sonra Hz. Ebû Bekir'in ona, "Bu, rüyanda gördüğün aylardan biridir ve en hayırlılarıdır." dediğini konuştuklarını duyduğunu söyler.³⁹⁰

Allah Elçisi (sas) Hz. Âişe'nin evine defnedildikten sonra ev iki kısma bölündü. Bir bölümünde Resûlullah'ın (sas) kabri vardı. Diğer bölümde Âişe yaşıyordu. İki bölüm arasında bir duvar vardı. Âişe, günlük kıyafetiyle mezarın bulunduğu yere geçerdi. Hz. Ömer oraya defnedilince, Hz. Âişe (hicaba uygun bir şekilde) dış kıyafetini giymeden oraya girmez oldu.³⁹¹

Hz. Peygamber'in defnedileceği yere karar verildikten sonra mezarının hangi usule göre açılacağı konusu konuşuldu. Anlaşıldığına göre Mekkelilerle Medineliler farklı usullerde mezar hazırlıyorlardı. Mekkeliler mezarı düz bir şekilde kazıyorlar, Medineliler ise lahit şeklinde kazıyorlardı. Muhacirler, "Mekke ehlinin yaptığı gibi mezarı yarın." dediler. Ensâr ise "Memleketimizde kazdığımız gibi lahit şeklinde kazın." dediler. İhtilafa düşünce ise "Allah'ım! Peygamber'in için uygun olanı seç. Ebû Ubeyde'ye (ö. 18/639) ve Ebû Talha'ya (ö. 34/654-55) haber gönderin. Hangisi önce gelirse işi o yapsın." dediler. Bunun üzerine ilk gelen Ebû Talha oldu ve "Allah'ın Peygamber'ine uygun olanı seçtiğini umuyorum. O lahiti gördüğünde onu beğenirdi." dedi.³⁹² İki kişiyi davet etme formülünün Hz. Ömer tarafından önerildiği de söylenir.³⁹³

Sonraki dönemlerde ölü defni bağlamında bu konunun konuşulduğunu gösteren bazı rivayetlere sahibiz. Cerîr b. Abdullah'tan nakledilen bir rivayete göre Allah Elçisi (sas) "Lahit bizim, yarık ise başkalarınındır." demiştir. Ravilerden Vekî'nin naklettiği rivayette "Yarık, ehl-i kitabındır.", Fadl b. Dükeyn'in naklettiği rivayette ise Allah Elçisi'nin "Yarık başkalarınındır." dediği ifade edilir.³⁹⁴

³⁹⁰İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 256.

³⁹¹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 256.

³⁹²İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 260. Ayrıca bk. İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 257, 258, 260; İbn Mâce, *es-Sunen*, II, 502, 550 [çev. IV, 505-506]; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 573; et-Taberî, *et-Târîh*, III, 213; es-Suheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 593-594.

³⁹³İbn Mâce, *es-Sunen*, II, 503 [çev. IV, 413].

³⁹⁴İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 257. Ayrıca bk. İbn Mâce, *es-Sunen*, II, 501; Ebû Dâvûd, *es-Sunen*, V, 117; et-Tirmizî, *es-Sunen*, III, 354; en-Nesâ'î, *es-Sunenu's-Suğrâ*, IV, 80

Hız. Peygamber'e lahit kazıldı ve mezarına kerpiçten dikmeler dikildi.³⁹⁵ Resûlullah'ın (sas), Hız. Ebû Bekir'in ve Hız. Ömer'in mezarlarının üçü de lahit, kerpiçten, kibleye karşı ve düz kazılmıştır.³⁹⁶

Mezarın nasıl yapılacağı hususu geleneksel ve fikhî boyutu olan bir konudur. Bu sebeple Allah Elçisi'nin mezarının nasıl hazırlandığı daha sonraki dönemlerde de söz konusu edilmiştir. Bundan dolayı bu konuda hem hadis hem de siyer kitaplarında birçok rivayet yer almaktadır. Hız. Peygamber'in mezar şekli sonraki dönemlerde de örnek alınmıştır. Yıllar sonra vefat eden Sa'd b. Ebî Vakkâs'a (ö. 55/675) "Sana tahtadan sanduka yapıp seni içinde mi defnedelim?" dediler. "Hayır! Resûlullah'a (sas) lahit yapıldığı gibi bana da lahit yapın." dedi.³⁹⁷

2.3.2. Defni

Hız. Peygamber'in mezarı hazırlandıktan sonra cenazenin defni aile bireyleri tarafından yerine getirildi. Hız. Peygamber'i kabre indiren Abdülmuttaliboğullarıdır.³⁹⁸ Zira Arap örfüne göre vefat eden kişinin teçhiz, tekfini ve defni akrabalarının hakkıdır. Bununla birlikte mezara inen kişilerin isimleri hususunda farklılıklarla karşılaşılıyor. Burada söz konusu olan az sayıdaki insanın ismi etrafında ihtilaflar mevcuttur. el-Vâkıdî "Sabit olan Resûlullah'ın (sas) kabrine Ali b. Ebî Tâlib, Fadl, Üsâme ve Şukrân'ın indiğidir." der.³⁹⁹ Bu konudaki rivayetlerden bir kısmı şöyledir:

- 1) Mezara inenler Hız. Abbas, Fadl b. Abbas, Kusem b. Abbas, Hız. Ali ve Şukrân'dı.⁴⁰⁰
- 2) Bir rivayette Abbas, Ali, Fadl ve Resûlullah'ın (sas) mevlası Sâlih'in adı zikredilir.⁴⁰¹
- 3) Başka rivayete göre Resûlullah'ın (sas) kabrine Ali, Fadl b. Abbas, Üsâme b. Zeyd ve Evs b. Havlî indi.⁴⁰² Bunlarda Kusem'in zikredilmediği

³⁹⁵İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 259.

³⁹⁶İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 259; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 575.

³⁹⁷İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 258; en-Nesâ'î, *es-Sunenu's-Şuğrâ*, IV, 80.

³⁹⁸İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 261.

³⁹⁹el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 577.

⁴⁰⁰İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 253.

⁴⁰¹İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 262.

⁴⁰²İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 262; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 577.

görülmektedir. Kusem'in o zaman yaşı küçüktü. Hatta oradakiler arasında yaşı en küçük olan kişiydi.⁴⁰³

- 4) Resûlullah'ın (sas) kabrine Ali, Fadl ve Üsâme b. Zeyd girdiler. Ensâr'dan İbn Havlî, "Biliyorsunuz ki, şehitlerin kabirlerine hep girerdim. Resûlullah (sas) ise şehitlerin en faziletlisidir." dedi. Bunun üzerine onu da yanlarına aldılar.⁴⁰⁴
- 5) Bir rivayete göre Resûlullah'ın (sas) kabrine inenler Ali, Fadl ve Üsâme b. Zeyd idi. Bazıları mezara inenlerin Sâlih, Şukrân ve Evs b. Havlî olduğunu da söylerler.⁴⁰⁵
- 6) Ali b. Hüseyin, "Mezara inenler kaç kişiydiler?" sorusuna. "Ali b. Ebî Tâlib, Fadl b. el-Abbas ve Evs b. Havlî." şeklinde cevap vermiştir.⁴⁰⁶ Başka rivayette de Hz. Peygamber'in üç kişi tarafından kabre indirildiği ifade edilir.⁴⁰⁷
- 7) Resûlullah'ın (sas) kabrine inenler Ali, Fadl ve Şukrân'dı.⁴⁰⁸
- 8) Bir rivayete göre Resûlullah'ın (sas) kabrine dört kişi girdi.⁴⁰⁹
- 9) Resûlullah'ın (sas) kabrine Ali b. Ebî Tâlib (as), Fadl b. Abbas ve Üsâme b. Zeyd indi. Bazıları konuştu. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf indi.⁴¹⁰

Mezar kazıldıktan sonra zeminine kırmızı bir kadife kumaş serildi.⁴¹¹ Çünkü toprak yumuşak veya nemliydi.⁴¹² Bunun Hz. Peygamber'e has bir uygulama olduğu ifade edilir.⁴¹³ Şukrân'ın Resûlullah'a (sas) ait olan bir elbise/sergiyi de kabrin içine atıp "Bunu ondan sonra başkası giymesin." dediği nakledilir.⁴¹⁴ Bu kumaş, Resûlullah'ın (sas) önceden giydiği kırmızı bir kadife parçasıydı.⁴¹⁵ Resûlullah'ın (sas) "Lahdimde

⁴⁰³İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 264.

⁴⁰⁴İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 262.

⁴⁰⁵İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 262. Ayrıca bk. İbn Hâzım, *Cevâmi'u's-Sîre*, s. 211

⁴⁰⁶İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 263.

⁴⁰⁷İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 266.

⁴⁰⁸İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 262.

⁴⁰⁹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 261.

⁴¹⁰el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 576. Ayrıca bk. İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 262.

⁴¹¹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 261; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 575, 576; Muslim, *es-Sahîh*, II, 665 [çev. III, 147]; et-Tirmizî, *es-Sünen*, III, 356; en-Nesâ'î, *es-Sünen*'s-Şuğrâ, IV, 81; el-Ya'kûbî, *et-Târîh*, I, 150; İbn Hâzım, *Cevâmi'u's-Sîre*, s. 211.

⁴¹²İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 260.

⁴¹³İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 260.

⁴¹⁴İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 261; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 576; et-Taberî, *et-Târîh*, III, 213-214. Ayrıca bk. et-Tirmizî, *es-Sünen*, III, 356.

⁴¹⁵İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 261.

bana bir kadife serin. Şüphesiz toprak peygamberlerin cesetlerine musallat olmaz.” dediği⁴¹⁶ nakledilmişse de bunu destekleyen anlatımlar pek yoktur.

Kaynaklarda yer alan rivayetlerden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber’in mezarından son ayrılan kişinin kim olduğu hususu polemik konusu yapılmıştır. Muğîre b. Şu‘be’nin şöyle dediği nakledilir: “Hz. Peygamber’i en son görenlerdenim. Resûlullah (sas) defnedildikten ve Ali çıktuktan sonra yüzüğümü mezara attım ve “Ey Ebû Hasan! Yüzüğüm!” dedim. Ali bana, “İn yüzüğünü al.” dedi. İnip yüzüğümü kerpicin üzerine koyarak çıktım.⁴¹⁷ Başka bir rivayette şöyle bir ayrıntı da bulunmaktadır: Resûlullah (sas) lahite konunca Muğîre b. Şu‘be “Resûlullah’ın (sas) ayakları tarafında bir şeyler kaldı. Onu düzeltmeniz!” dedi. Ona “İn düzelt.” dediler. İnip Resûlullah’ın (sas) ayaklarını mesh etti; sonra “Bana toprak atın.” dedi. Topuklarına yetişinceye kadar ona toprak attılar.” Sonra çıktı ve “Hz. Peygamber’e son anda en yakın olan kişiyim.” demeye başladı.⁴¹⁸ Resûlullah’ın (sas) kabrinin tesviyesi bitince Muğîre’nin, “Haydi çıkın bakayım! Kapıyı örteceğim. Kuşkusuz sizden, Resûlullah’ın (sas) yanına en son gelen benim.” dediği, bunun üzerine. “İnan ki, eğer hedefin bu ise bunu elde ettin.” dedikleri de nakledilir.⁴¹⁹ Ancak Hz. Ali’nin Muğîre’nin planını anladığı ve buna izin vermediği de nakledilir. Buna göre Muğîre b. Şu‘be Hz. Peygamber’i gömenler çıktıktan sonra kendisi insan diye yüzüğünü Resûlullah’ın (sas) kabrine attı. Ali ona, “Resûlullah’ın (sas) kabrine indi desinler diye yüzüğünü attın değil mi? Nefsim yed-i kudretinde olan Allah’a and olsun ki, kesinlikle inmeyeceksin.” diyerek ona engel oldu.⁴²⁰ Başka bir rivayette Hz. Ali’nin, “İnsanlar Resûlullah’ın (sas) kabrine indiğini ve yüzüğünün onun kabrinde olduğunu konuşmayacaklar.” diyerek mezara inip yüzüğü gördüğü yerden alıp ona verdiği anlatılır.⁴²¹ Başka bir rivayete göre Hz. Ali ona “Sen kabre inebilmek için yüzüğünü bilerek içine attın. Böylece kabre en son inen kişinin, en son onunla beraber olan kişinin kendin olduğunu söylebileceksin.” Bunun üzerine Kusem b. Abbas inip Muğîre’nin yüzüğünü çıkardı. Böylece Kusem Resûlullah’ın (sas) kabrinde bulunan son kişi oldu.⁴²²

⁴¹⁶İbn Sa‘d, *eş-Tabakât*, II, 261.

⁴¹⁷İbn Sa‘d, *eş-Tabakât*, II, 263; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 578. Ayrıca bk. İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 664.

⁴¹⁸İbn Sa‘d, *eş-Tabakât*, II, 263; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 578.

⁴¹⁹İbn Sa‘d, *eş-Tabakât*, II, 263.

⁴²⁰İbn Sa‘d, *eş-Tabakât*, II, 264.

⁴²¹İbn Sa‘d, *eş-Tabakât*, II, 264.

⁴²²el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 577.

Muğîre'nin Hz. Peygamber'in (sas) yanından ayrılan son kişi olduğunu yalanlayan kişilerden bir Abdullah b. Abbas'tır. İbn Abbas, "Vallahi yalan söylüyor. Hz. Peygamber'i görenlerin en sonuncusu, Kusem b. el-Abbas'tır. Kabre girenlerin en küçüğüydü ve en son çıkan kendisiydi." dedi.⁴²³ Benzer sözler Hz. Ali'den de nakledilmiştir.⁴²⁴

Muhammed b. İshâk "Resûlullah'la (sas) en son beraber olan kişi Temmâm b. Abbas b. Abdülmuttalib'tir. O kabre inip Muğîre b. Şu'be'nin yüzüğünü çıkardı." demektedir.⁴²⁵

Mezar kapatıldıktan sonra üstü tümsek şeklinde yükseltildi.⁴²⁶ Resûlullah'ın (sas) kabrinin yerden yüksekliği bir karıştı.⁴²⁷ Benzer uygulama, daha sonra Allah Elçisi'nin (sas) yanına defnedilen Hz. Ebû Bekir'in ve Hz. Ömer'in mezarları için de yapıldı.⁴²⁸ Mezarları hörgüç şeklindeydi.⁴²⁹ Anlaşıldığı kadarıyla mezarların üstü kırmızı kumla örtülmüştü.⁴³⁰

Hz. Peygamber'in defni tamamlandıktan sonra mezarına su serpildi.⁴³¹ ez-Zühri şöyle dedi: "Resûlullah (sas) vefat ettiği zaman baş tarafının sağ yanından kabrine su serpildi. Bilâl suyu serpti. Kabrin üstünü düzeltti. Daha sonra da üzerine çakıl bıraktı."⁴³²

Hz. Âişe rüyasında gökten bir yıldızın aşağıya doğru indiğini ve nihayet evine düştüğünü gördü. Sonra başka bir tanesinin aşağıya doğru inerek evine düştüğünü, daha sonra başka bir tanesinin aşağıya doğru inerek evine düştüğünü gördü. Bunu Ebû

⁴²³İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 264. Ayrıca bk.İbn 'Abdilberr, Ebû 'Omer Yûsuf b. 'Abdillâh b. Muḥammed b. 'Abdilberr en-Nemerî (ö.463/1071), *el-İstî'âb fî Ma'rîfeti'l-'Aşhâb* (nşr. 'Alî Muḥammed el-Becâvî), I-IV, Beyrut 1413/1992, III, 1304; es-Suheylî, *er-Ravdu'l-Unf*, VII, 600;İbnul-Esîr, Ebû'l-Ḥâsen 'Alî b. Ebî'l-Kerem Muḥammed b. Muḥammed eş-Şeybânî el-Cezerî (ö.630/1233), *'Usdu'l-Gâbe fî Ma'rîfeti's-Şahâbe* (nşr. 'Alî Muḥammed Mu'avvîd, 'Âdil Aḥmed 'Abdulmevcûd), I-VIII, 1415/1994, IV, 373.

⁴²⁴Bk. İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 664-665; el-Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 577; et-Ṭaberî, *et-Târîḫ*, III, 214-215;İbn Ebu'l-Ḥadîd, 'Abdulḥamîd b. Hibetullâh b. Muḥammed b. el-Ḥuseyn (ö. 656/1258), *Şerḫ Nehcu'l-Belâğa* (nşr. Muḥammed 'Abd el-Kerîm en-Nemerî), I-XX, Beyrut 1418/1998, I, 4544.

⁴²⁵el-Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 578.

⁴²⁶İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 267; el-Buḥârî, *eş-Şahîḫ*, II, 103 [çev. III, 1313].

⁴²⁷İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 267.

⁴²⁸İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 266.

⁴²⁹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 267.

⁴³⁰İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 267; Ebû Dâvûd, *es-Sunen*, V, 126.

⁴³¹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 266.

⁴³²İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 306. el-Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 576.

Bekir'e anlattı. Bunun üzerine Ebû Bekir, "Rüyan doğruysa senin odana yeryüzünün en hayırlı üç kişisi defnedilecektir." dedi.⁴³³

2.3.3. Defin Zamanı

Hız. Peygamber'in vefat ve defin günüyle ilgili genellikle uyumlu malumata sahibiz. Yaygın kanaat Allah Elçisi'nin (sas) Salı'yı Çarşamba'ya bağlayan akşam defnedildiği yönündedir. Kamerî takvime göre akşam gündüzden önce geldiği için Çarşamba günü defnedildiği ifadesi, üç gün bekletildiği anlamına gelmez. Nitekim bazı rivayetlerde Resûlullah (sas) Pazartesi günü vefat etti, Çarşamba günü,⁴³⁴ Çarşamba akşamı,⁴³⁵ Çarşamba günü güneş [batmaya] meylettiği ve rengi değiştiği zaman⁴³⁶ defnedildi denirken, bazı rivayetlerde Pazartesi güneş batmak üzereyken vefat ettiği, Salı günü,⁴³⁷ Salı günü güneş batarken,⁴³⁸ Salı gecesi veya Salı günü⁴³⁹ defnedildiği ifade edilmektedir. İkrime Resûlullah'ın (sas) Pazartesi günü vefat ettiğini, o gün ve gece ile ertesi gün kaldığını ve gece defnedildiğini söyler.⁴⁴⁰ Hz. Âişe'nin şöyle dediği rivayet edilir: "Salı gecesi küreklerin sesini seherde duyana kadar Resûlullah'ın (sas) gömüldüğünden haberimiz olmadı."⁴⁴¹ ez-Zührî'nin rivayet ettiğine göre Resûlullah (sas) gece defnedildi. Ensâr'ın Benî Ganm kabilesinin yaşlıları, "Salı gecesi geç vakitlerde kürek seslerini duyduk." dediler.⁴⁴²

Yukarıdaki farklılıklar, ravilerin anlatmak istediklerini kendi bilgileri ve tasvirleriyle anlatmasından kaynaklanmaktadır. Arada çok uzun bir zaman olmamakla birlikte bu süreyle ilgili siyasî okumanın neticesi olarak polemik yapıldığı bilinmektedir.

Resûlullah (sas) vefatından sonra bir gün ve bir gece bırakıldı. Gömleğinin rengi değişmeye ve parmağı bükülmeye başlamıştı.⁴⁴³ Esasında bu bekleyişin, ihtilaflar sebebiyle Allah Elçisi'nin (sas) defnedilememesi değil, vefatından emin olma amacı

⁴³³el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 572-573.

⁴³⁴İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 238, 272-274; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 568.

⁴³⁵İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 252; et-Taberî, *et-Târîh*, III, 217; İbn Hâzım, *Cevâmi'u's-Sîre*, s. 211.

⁴³⁶el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 568.

⁴³⁷İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 238.

⁴³⁸İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 265. Ayrıca bk. İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 253.

⁴³⁹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 266.

⁴⁴⁰İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 238.

⁴⁴¹İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 265.

⁴⁴²İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 265.

⁴⁴³İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 239.

taşıdığı anlaşılmaktadır. Zira Allah Elçisi'nin hastalığı sırasında baygınlık geçirmesi, vefatından emin olmak için inceleme yapmayı ve beklemeyi gerektirmiştir. Hz. Ebû Bekir'in ilk geldiğinde nefesini dinlemesi bunlardandır. el-Kâsım b. Muhammed'in "Resûlullah (sas), tırnakları yeşillenip kendinde ölüm izleri belirene dek defnedilmedi." dediği nakledilir.⁴⁴⁴

2.4. HZ. PEYGAMBER'İN HASTALIĞINA VE VEFATINA TEPKİLER

Arap kültüründe ölüye ağıt ve üzüntüsünü belli etmek oldukça önemlidir. Cahiliye döneminde ölünün yakınları ağıtçılar tutarak insanları galeyana getirirlerdi. İslâm, ağıt amacıyla abartılı tavırları yasaklamıştır. Hz. Peygamber'in yaşadığı toplumda da vefat eden için yapılacak olan son görev olarak bakılıyordu. Her ne kadar genel durum bu olsa da vefat eden Peygamberimiz olunca insanlar hem ona sevgi ve saygısından hem de böyle davranmanın ayrıcalık olduğunu düşündüğünden bu konuya önem veriyorlardı. Nitekim Bir rivayette şöyle geçmektedir: Bir gün Ali başını örtmüş ve hüzünlü bir şekilde geldi. Ebû Bekir ona, "Hüzünlü olduğumu görüyorum." dedi. Ali, "Seni hüzünlendirmeyen şey beni hüzünlendiriyor!" dedi. Ebû Bekir ona, "Bakın ne diyor! Allah için size soruyorum. Resûlullah'ın (sas) vefatında benden daha hüzünlü bir kimse var mıydı?" dedi.⁴⁴⁵

Hz. Peygamber'in vefatı büyük bir hadiseydi. İnsanların üzülmeleri ve bu üzüntülerini ifade etmesi anlaşılabilir bir durum. Ashâb'tan bazıları ise bunu soğukkanlılıkla karşıladılar. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Abbas onlardandı.⁴⁴⁶

Hz. Peygamber için üzülenlerin başında kızı Fâtıma'yı zikretmek gerekir. Kuşkusuz Allah Elçisi'nin vefatına en fazla üzülenlerden biri, hayattaki tek çocuğu olan Hz. Fâtıma idi. Hz. Fâtıma babasına oldukça düşküdü. Bu durumun onu etkilemesi pek tabiidir. Allah Elçisi'nin hastalığı ve vefatı onu kadar etkilemiştir ki rivayetlerde Fâtıma'nın Resûlullah'tan (sas) sonra gülmediğini sadece ağzının bir tarafını büktüğü zikredilmektedir.⁴⁴⁷ Enes b. Mâlik'ten gelen rivayette ise şöyle geçer: "Resûlullah'ın (sas) hastalığı ağırlaşınca Fâtıma onu göğsüne basıp şöyle dedi: 'Vay çektiğin

⁴⁴⁴İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 239.

⁴⁴⁵İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 271.

⁴⁴⁶İbn Cemmâ'a, *el-Muhtaşaru'l-Kebîr*, s. 144-145.

⁴⁴⁷İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 218, 271.

sıkıntılardan dolayı başıma gelenler ey babacığım!’ Resûlullah (sas) de, ‘Bu günden sonra babana artık sıkıntı yoktur.’ dedi.”⁴⁴⁸

Bir diğer rivayette ise Fâtıma’nın hastalığına tepkisi şöyle geçer: “Resûlullah’ın (sas) ölüm hastalığı şiddetlenince, Fâtıma ağlayarak şöyle diyordu: ‘Anam babam sana feda olsun, Allah’a yemin ederim ki sen şu beyitte ifade edilen gibisin:

Hatırına bulutlardan yağmur istenen bembeyazdır.

Yetimlerin dayanağı dul kadınların sığınağıdır.’

Bunun üzerine Resûlullah (sas) ayıldı “Bu amcam Ebû Tâlib’in sözüdür.” dedi ve şu ayeti okudu: ‘*Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim gerisin geriye dönerse, Allah’a hiçbir zarar veremez. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.*”⁴⁴⁹

Hz. Peygamber (sas) vefat edeceği sırada Fâtıma (as) ağladı. Hz. Peygamber ona, “Kızım! Ağlama! Ölürsem, “*İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râci’ûn! (Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah’a aidiz ve şüphesiz O’na döneceğiz.)*”⁴⁵⁰ de. Bu sözler her insanın türlü türlü musibetini telafi eder.” dedi. Fâtıma, “Ey Allah’ın Resûlü senden de mi?” dedi. Resûlullah (sas), “Evet, benden de!” dedi.⁴⁵¹ Resûlullah (sas) defnedildiğinde Fâtıma, “Ey Enes! Resûlullah’ın üzerine toprak atmaya gönlünüz razı oldu mu?” diyerek tepkisini göstermiştir.⁴⁵²

Hz. Peygamber için üzülenlerden bir diğeri ise Hz. Âişe idi. İbn Ebû Müleyke Hz. Âişe’nin Resûlullah’ın (sas) mezarı üzerine uzandığını hatta bir gün rüyasında Resûlullah’ın (sas) kabirden çıktığını gördü. Bunun üzerine, “Vallahi, gördüğüm rüya bir imtihandan başka bir şey değildir. Kesinlikle bana görünmek için kabirden çıkmaz.” deyip böyle yapmayı terk ettiği rivayet edilir.⁴⁵³

Resûlullah’ın (sas) Ashâb’ından bir adamın gözü kör oldu. Arkadaşları onu ziyaret ettiler. “Gözlerimi onlarla Resûlullah’a (sas) bakmak için istiyordum. Resûlullah

⁴⁴⁸ İbn Mâce, *es-Sünen*, II, 552 [çev. IV, 508]; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 552.

⁴⁴⁹ el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 553.

⁴⁵⁰ Bakara 2/156.

⁴⁵¹ İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 271.

⁴⁵² İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 270.

⁴⁵³ İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 272.

(sas) vefat ettikten sonra gözlerimin Tebâle geyiklerinden bir geyiğin gözleri gibi olması beni mutlu etmez.” dedi.⁴⁵⁴

Hiz. Peygamber’in vefatına üzülenlerden biri de Ümmü Eymen’di. Ümmü Eymen’in ağladığı görülünce ona, “Resûlullah (sas) için mi ağlıyorsun?” denince “Onun dünyadan çıkıp kendisi için daha hayırlı olan bir yere gittiğini biliyorum. Ağlamam bundan değil; bilakis bize gökten gelen haberin kesilmesinden dolayı ağlıyorum.” dedi.⁴⁵⁵

Rivayete göre Allah Elçisi’nin vefatına en ciddi tepkiyi gösterenlerden biri Hiz. Ömer’di. Resûlullah’ın (sas) vefat ettiği duyulduğunda insanlar ağlaşmaya başladılar. Bunun üzerine Hiz. Ömer’in mescitte bir konuşma yaparak şöyle dediği rivayet edilir: “Hiç kimseden Muhammed’in öldüğünü duymak istemiyorum. O, Musa b. İmrân’ın çağrıldığı gibi çağrıldı. Kavminden kırk gün ayrı kalmıştı. Onun öldüğünü iddia eden bazılarının el ve ayaklarını keseceğini ümit ediyorum.”⁴⁵⁶ Hiz. Ömer ağzı köpürene dek konuşmasına devam etti. Hiz. Abbas, “İnsanlar yaşlandığı gibi Resûlullah (sas) da yaşlanır. Resûlullah (sas) vefat etmiştir. Arkadaşınızı gömün. Sizden biriniz bir kez ölür de Allah onu iki kez mi öldürür? O, bu konuda Allah’ın yanında daha azizdir. Sizin dediğiniz gibiyse, Allah’ın onu toprağın altından çıkarıp tekrar diriltmesi zor mudur? O, tutulacak yolu apaçık göstermeden ölmedi. Helali helal, haramı haram göstermiş. Evlenmiş, boşanmış, savaşmış ve barış yapmıştır. Vallahi, koyunları olan bir çobanın kendi koyunlarını dağ başlarında otlatması, otlaklarda dolaştırması, meralarda gezdirmesi ve su havuzlarını eliyle temizlemesi, Resûlullah’ın (sas) sizin aranızda olmasından daha çok eğitici değildir.”⁴⁵⁷

Başka bir rivayette ise olay şöyle anlatılmaktadır: Ebû Bekir mescide girdi. O sırada Ömer insanlarla konuşuyordu. Ebû Bekir Resûlullah’ın (sas) vefat ettiği Âişe’nin evine geldi. Onun yüzünü açtı. Yemen işi çizgili bir aba ile örtülüydü. Yüzüne baktı; sonra eğilip onu öptü ve “Anam babam sana feda olsun! Allah sana iki ölüm vermeyecektir. Bir daha ölmeyeceğin ölümü tattın.” dedi. Sonra Ebû Bekir insanların yanına mescide gitti. Ömer insanlarla konuşuyordu. Ebû Bekir, “Otur ey Ömer!” dedi.

⁴⁵⁴İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 272.

⁴⁵⁵İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 270; el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 567.

⁴⁵⁶İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 233.

⁴⁵⁷İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 233. Ayrıca bk. İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 655 [çev. IV, 401], 655-656 [çev. IV, 401-402]; İbn Sa’d, *et-Tabakât*, II, 235; el-Buḥârî, *es-Şaḥîḥ*, VI, 13 [çev. IX, 4141-4142]; el-Ya’kûbî, *et-Târîḥ*, I, 150; et-Ṭaberî, *et-Târîḥ*, III, 200-201, 202-203; es-Suheyli, *er-Ravḍu'l-Unf*, VII, 582-584.

Ömer oturmayı reddetti. Ebû Bekir iki veya üç kez oturmasını söyledi. Ömer oturmayı reddedince Ebû Bekir ayağa kalktı. Teşehhüd getirdikten sonra insanlar ona yönelerek Ömer'i terk ettiler. Ebû Bekir teşehhüdünü bitirince şöyle dedi: “Ey insanlar! Kim Muhammed’e tapıyor idiyse bilmiş olsun ki Muhammed ölmüştür. Kim de Allah’a tapıyor idiyse bilmiş olsun ki, Allah haydır, ölmez. Allah Teâlâ şöyle buyurdu: “*Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi, o ölür veya öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim gerisin geriye dönerse, Allah’a hiçbir zarar veremez. Allah şükredenleri mükâfatlandıracaktır.*”⁴⁵⁸ Ebû Bekir bu ayeti okur okumaz insanlar Resûlullah’ın (sas) vefat ettiğine inandı. İnsanların çoğu Ebû Bekir’den bu ayeti duyunca ayıldı. Hatta insanlar veya insanların çoğu bu ayeti Ebû Bekir’den aldılar. Öyle ki, insanlardan biri şöyle dedi: “Vallahi, sanki insanlar Ebû Bekir bu ayeti okuyana dek ayetin indiğini bilmiyorlardı.” Saîd b. el-Müseyyeb Ömer b. el-Hattâb’ın şöyle dediğini iddia etti: Vallahi, Ebû Bekir bu ayeti okur okumaz ayaktaydım; hemen yere çöktüm. O zaman Resûlullah’ın (sas) vefat ettiğine inandım.⁴⁵⁹

Hz. Ömer hilafeti döneminde İbn Abbas’a şöyle demiştir: “Ey İbn Abbas! Resûlullah (sas) vefat ettiği zaman beni söylediğim söze iten şeyin ne olduğunu biliyor musun? ‘*Sizi böylece vasat bir ümmet kıldık ki siz insanlara şahit olasınız ve Resûl de size şahit olsun!*’⁴⁶⁰ ayetini okuyordum. Resûlullah’ın (sas) ümetinin son ferdinin amelinde de şahit oluncaya kadar aralarında kalacağını sanıyordum. İşte bu, beni o sözü söylemeye itti.”⁴⁶¹

Hz. Ömer’in Allah Elçisi’nin (sas) vefatıyla ilgili tepkisini, onun ölümlü bir insan olduğunu bildiği halde söyleyebileceğine ihtimal vermeyenler bulunmaktadır. Ancak söz konusu tepkiyi onun Allah Elçisi’ne verdiği değeri ve vefatını duyma anındaki tepkisi olarak değerlendirdiğimizde beşerî tepkinin bir tezahürü olduğunu söyleyebiliriz. Hz. Ömer’in münafıklarla ilgili sarf ettiği sözlerden hareketle bir fitneye mani olmak üzere bu şekilde bir tepki göstermiş olabileceği ihtimali ise rivayetlerdeki kurgudan hareket edersek bize göre zayıftır.

⁴⁵⁸ Âl-i İmrân 3/144.

⁴⁵⁹İbn Sa’d, *eş-Tabakât*, II, 234.

⁴⁶⁰ Bakara 2/143.

⁴⁶¹el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 568.

SONUÇ

Hız. Muhammed'in (sas) hastalığı ve vefatı süreci, İslâm tarihinin önemli olaylarından biridir. Bu sebeple diğer önemli olaylarla karşılaştığımız gibi Allah Elçisi'nin vefatında da birbirinden farklı rivayetlerle karşılaşıyoruz. Bu hadisenin büyüklüğüyle paralel bir boyutu olduğunu söylemek yanlış olmaz. Rivayetler arasında farklılıklar olmakla birlikte anlatımın genel olarak uyumlu olduğu ifade edilmelidir. Bu çerçevede Allah Elçisi'nin Veda Haccı'ndan sonra Medine'ye döndüğü, birkaç ay sonra hastalandığı, hastalığı sürecinde yüksek ateş nöbetleri yaşadığı, hastalığı sürecinde ölümü andığı ve Müslümanlara nasihatlerde bulunduğu, yaklaşık iki haftalık bir hastalık sürecinden sonra vefat ettiği anlaşılmıştır.

İslâm toplumu için merkezi bir konuma sahip olan Allah Elçisi'nin vefatının Müslümanlar arasında bir şaşkınlık meydana getirdiği, ancak Müslümanların kısa sürede toparlandığı görülmektedir. Allah Elçisi'nin Bakî yerine vefat ettiği yere defnedilmesi, önemli bir karardır. Bu defin sürecinde Mescid-i Nebevî'nin de seçenek olarak konuşulduğu anlaşılmaktadır.

Hız. Peygamber'in mezar yerinin belirlenmesinden cenaze namazına kadar birçok konuda Müslümanların karşılaştıkları sorunları kendi imkânlarıyla çözmeleri kaçınılmazdı. Bir taraftan Allah Elçisi'nin (sas) yokluğunun oluşturduğu boşluk, diğer taraftan siyasî beklentiler kritik bir dönemden geçildiğini göstermektedir. Öte yandan Araplar arasında İslâm'ın hızlı yayılmasının getirdiği sorunlar ve bazı kişilerin peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkmaları, Allah Elçisi'nin (sas) vefatını daha kritik bir noktaya taşımıştır.

Hız. Peygamber'in vefatıyla ilgili rivayetleri incelediğimizde bazı rivayetlerin olayları anlattığını, ancak bir kısmının sonradan ilişkiler kurularak anlamlar inşa edildiğini söylemek mümkündür. Örneğin Hız. Peygamber daha önceki muhtelif konuşmalarında ölümü hatırlatmış olmasına rağmen son hastalık sürecinde yaptığı konuşmalar onun öleceğini bildiği şeklinde bir anlayışın rivayetlerde daha vurgulu bir şekilde yer almasına imkân vermiştir. Elbette Allah'ın Elçisi olarak bu konuda bir bilgiye sahip olması mümkün olabildiği gibi öleceğine ilişkin bir hisse de kapılmış olabilir. Ancak rivayetlerin bu ön kabulle okunmaması durumunda Hız. Peygamber'in

bu konuda kesin bir bilgiye sahip olmadığını, ancak bazı şeyler hissettiğini söylemek de mümkündür.

Resûlullah'ın (sas) Hz. Ebû Bekir'le arkadaşlığı ve muhabbeti bilinmektedir. Bazı rivayetlerde Allah Elçisi'nin onu halef olarak düşündüğünü ihsas ettirecek bir anlatım mevcuttur. Ancak Hz. Ebû Bekir'in halife seçilme süreci ve Ensâr'ın tutumu dikkate alındığında siyasî liderlik konusuna Allah Elçisi'nin yönlendirici bir müdahalede bulunmadığını söylemek gerekir.

Hz. Ömer'in Allah Elçisi'nin (sas) vefatını öğrendiğinde gösterdiği tepkiyi doğal görmek gerekir. Bu tepki onun Allah Elçisi'nin ölümlü bir insan olduğunu bilmediğini göstermez. Sevilen bir insanın kaybı bu türden tepkilere yol açabilir.

Özellikle Allah Elçisi'nin (sas) mezarının hazırlanış şekli, kefenlenmesi, kefen olarak kullanılan kumaşla ilgili tasvirler dikkat çekici olacak kadar ayrıntılı bir şekilde kaynaklarda yer almıştır. Bunun temel sebebinin söz konusu konuların aynı zamanda Müslümanların hayatlarında karşılığı ve uygulama alanı bulmasıdır.

BİBLİYOGRAFYA

- AQBULUT, Abdulwali *Hz. Peygamber'in Hastalığı ve Vefatı*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2012.
- AHMED B. HANBEL, Ebû 'Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (ö.241/856), *Musnedu 'Ahmed b. Hanbel* (nşr. Ahmed Ma'bed 'Abdulkerim), I-XIV, Beyrût 1432/2011.
- ARI, Mehmet Salih, "Sünnî ve Şîi Kaynaklarına Göre Hz. Ömer ve Kırtâs Olayı", *Uluslararası Hz. Ömer Sempozyumu*, 2018, cilt: II, s. 323-332.
- ARI, Mehmet Salih, "Üsâme b. Zeyd", *DİA*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/usame-b-zeyd> (12.07.2019).
- ARI, Mehmet Salih, *Hz. Muhammed (sas)'in Son Günleri*, Bilge Adamlar, Van 2013.
- APAYDIN, Mehmet, *Siyer Kronolojisi*, KURAMER Yayınları, İstanbul 2018.
- EL-BELÂZURÎ, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd (ö.279/893), *Ensâbu'l-Eşraf* (nşr. Muhammed Hamidullah), Mısır.
- EL-BEYHAQÎ, Ebû Bekir Ahmed b. el-Huseyn b. 'Alî el-Husevcerdî el-Hurâsânî (ö.458/1066), *Delâ'ilu'n-Nubuvve ve Ma'rifetu Ahvâli Şâhibi's-Şerî'a*, I-VII, Beyrut 1405H.
- EL-BUHÂRÎ, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrâhîm (ö.256/870), *Şâhihu'l-Buhârî = el-Câmi'u'l-Musnedu's-Şâhihu'l-Muhtaşar min 'Umûri Resûlillah ve Sunenihi ve 'Eyyâmihî* (nşr. Muhammed Zuheyr b. Nâsir en-Nâsir), I-IX, 1422/2001. [Türkçe çeviri: *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*, çev. Mehmed Sofuoğlu, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1987].
- ÇAKIN, Kamil "Fiten Rivayetlerinin Tabiatı", *Türkiye'de Dinler Tarihi'nin Kurumsallaşması Sürecinde* Prof. Dr. Abdurrahman Küçük, 2016, s. 251-270.
- ÇELEBÎ, İlyas "İslâm Kaynaklarında Fiten, Melâhim ve Herc İnançları", Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1993-1994, sayı: 11-12, s. 151-196.
- DEMİR, Abdulalim, "İmamiyye Şîası Hadis Kaynaklarına Göre Hz. Ömer'in Kırtâs Olayındaki Tavrı ve İlgili Rivayetlerin Tahlili", *Temel İslâm Bilimleri Araştırmaları*, 2018, s. 219-246.
- DEMİREL, Harun Reşit, "Hadis Edebiyatında Peygamber (S. A. V.)'in Son Günleri ve Kırtâs Olayı", *Turkish Studies*, 2018, cilt: XIII, sayı: 25, s. 161-177.

- DEMİREL, Harun Reşit “*Bazı Fiten, Melâhim ve Siyâsî Hadislerin Gaybî Haberler Açısından Değerlendirilmesi*”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2000, cilt: III, sayı: 3, s. 101-121.
- EBÛ DÂVÛD, Suleymân b. el-’Eş’âs b. İshâk b. Beşîr el-’Ezdî es-Sicistânî (ö.275/889), *es-Sunen* (nşr. Şu’ayb el-’Arnavût, Muhammed Kâmil Karabellî), I-VII, 1430/2009.
- EBÛ HANÎFE ED-DÎNEVERÎ, Ebû Hanîfe Aḥmed b. Dâvûd ed-Dîneverî (ö.282/895), *el-Aḥbâru't-Tıvâl* (nşr. ‘Abdulmun’im ‘Âmir), I, el-Kahire 1960.
- EBÛ NU’AYM, Ebû Nu’aym Aḥmed b. ‘Abdillâh b. Aḥmed el-İsbehânî (ö.430/1039), *Delâ’ilu'n-Nubuvve* (nşr. Muhammed Ravâs Kâal’acî, ‘Abdulberr ‘Abbas), I-II, Beyrut 1406/1986.
- EBÛ NU’AYM, Ebû Nu’aym Aḥmed b. ‘Abdillâh b. Aḥmed el-İsbehânî (ö.430/1039), *Ma’rifetu's-Şahâbe* (nşr. ‘Âdil b. Yûsuf el-’Azzâzî), I-VII, Riyâd 1419/1998.
- EBÛ NU’AYM, Ebû Nu’aym Aḥmed b. ‘Abdillâh b. Aḥmed el-İsbehânî (ö.430/1039), *eṭ-Ṭıbbu'n-Nebevî* (nşr. Mustafa Hızır Dönmez), I-II, 1427/2006.
- GÜNEŞ, Hüseyin, “Hz. Muhammed’in Vefatı”, *Siyer Araştırmaları Dergisi*, sayı: 5, Ocak-Haziran 2019, s. 83-104.
- EL-ḤÂKİM, Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. ‘Abdillâh b. Muhammed eḍ-Ḍabbî en-Nisâbûrî (ö.405/1015), *el-Mustedrek âle's-Şaḥîhayn* (nşr. Muştafâ ‘Abdulḳâdir ‘Atâ), I-IV, Beyrut 1411/1990.
- ERTÜRK, Mustafa *Metin Tenkidi (Gayb ve Fiten Hadisleri Örneği)*, 2. Basım, Fecr Yayınları, Ankara 2011.
- FAYDA, Mustafa, “*Nesi*”, *DİA*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nesi> (08.08.2019).
- HALÎFE B. HAYYÂT (240/854-55), *Târîh*, çev. Abdulhalik Bakır, [y.y., t.y)
- HAMİDULLAH, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları, İstanbul 2004.
- HANBEL B. İSHÂK, Ebû ‘Alî Hanbel b. İshâk b. Hanbel b. Hilâl b. Esed eş-Şeybânî (ö.273/887), *Cuz’u Hanbel* (nşr. Hişâm b. Muhammed), I, Riyâd 1419/1998.
- EL-ḤÂRİS B. EBÎ USÂME, Ebû Muhammed el-Ḥârîs b. Muhammed et-Temîmî el-Bağdâdî (ö.282/895), *Musnedu'l-Ḥârîs = Buḡyetu'l-Bâḥîs ‘an Zevâidi Musnedi'l-Ḥârîs* (nşr. Huseyn Aḥmed Şâlih el-Bâkirî), I-II, Medîne 1413/1992.

- HATİBOĞLU Mehmed Said, *Hz. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy (Gaybi Hadisler Meselesi)*, 6. Basım OTTO Yayınları, Ankara 2017.
- İBN 'ABDİLBERR, Ebû 'Omer Yûsuf b. 'Abdillâh b. Muḥammed b. 'Abdilberr en-Nemerî (ö.463/1071), *el-'İstî'âb fî Ma'rifeti'l-'Aşhâb* (nşr. 'Alî Muḥammed el-Becâvî), I-IV, Beyrut 1413/1992.
- İBN CEMMÂ 'A, Abdulaziz b. Muḥammed b. İbrâhîm el-Kinânî el-Miśrî (ö.767/1366), *el-Muḥtaşaru'l-Kebîr fî Sîreti'r-Resûl* (nşr. Sâmi Mekkî el-'Ânî), I, 'Ammân 1993.
- İBN EBU'L-ḤADÎD, 'Abdulḥamîd b. Hibetullâh b. Muḥammed b. el-Ḥuseyn (ö. 656/1258), *Şerḥ Nehcu'l-Belâğa* (nşr. Muḥammed 'Abd el-Kerîm en-Nemerî), I-XX, Beyrut 1418/1998.
- İBN ḤABÎB, Ebû Ca'fer Muḥammed b. Ḥabîb b. Umeyye el-Bağdâdî (ö.245/860), *el-Muḥabber* (nşr. Ilse Lichtenstadter), I, Beyrût.
- İBN ḤAZM, Ebû Muḥammed 'Alî b. Aḥmed el-Endelusî (ö.456/1064), *Cevâmi 'u's-Sîre*, I, Beyrut.
- İBN ḤİBBÂN, Ebû Ḥâtîm Muḥammed b. Ḥıbbân b. 'Aḥmed el-Bustî (ö.354/965), *es-Sîretu'n-Nebeviyye ve 'Âḥbâru'l-Ḥulefâ'* (nşr. 'Azîz Bey v.dğr.), I-II, Beyrût 1417/1996.
- İBN HİŞÂM, Ebû Muḥammed 'Abdumelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Ḥimyerî (ö.213/829), *es-Sîretu'n-Nebeviyye* (nşr. Muştafâ es-Saḳḳâ v.dğr.), I-II, Mıśır 1375/1955.
- İBN MÂCE, Ebû 'Abdillâh Muḥammed b. Yezîd el-Ḳazvînî (ö.273/887), *es-Sunen* (nşr. Şu'ayb el-'Arnavût, 'Âdil Murşid v.dğr.), I-V, 1430/2009 [Türkçe çeviri: *Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi*, çev. Haydar Hatipoğlu, Kahraman Yayınları, İstanbul 2012].
- İBN SA'D, Ebû 'Abdullâh Muḥammed b. Sa'd b. Menî' (ö.230/845), *Kitâbu't-Ṭabakâti'l-Kebîr* (nşr. 'Alî Muḥammed 'Omer), I-X, Ḳâhire 1421/2001.
- İBNU'L-EŞÎR, Ebû'l-Ḥasen 'Alî b. Eb'l-Kerem Muḥammed b. Muḥammed eş-Şeybânî el-Cezerî (ö.630/1233), *'Usdu'l-Ġâbe fî Ma'rifeti's-Şahâbe* (nşr. 'Alî Muḥammed Mu'avvıd, 'Âdil Aḥmed 'Abdulmevcûd), I-VIII, 1415/1994.
- MÂLİK B. ENES, Ebû 'Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-'Aşbahî el-Medenî (ö.179/796), *el-Muvaṭṭa'* (nşr. Muḥammed Muştafâ el-'A'zamî), I-VIII, Ebû Dabî 1425/2004.

- MÂLİK B. ENES, Ebû ‘Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-’Aşbahî el-Medenî (ö.179/796), *el-Muvaţta’-Rivâyetu Ebî Mus’ab ez-Zuhrî* (nşr. Beşşâr ‘Avvâd Ma’rûf, Maĥmûd Ĥalîl), I-II, 1412.
- EL-MECLÎSÎ, Muhammed Bakır b. Muhammed Taki b. Maksud Ali, *Bihâru’l-Envâri’l-Câmia li Dureri Ahbâri’l-Eimmeti’l-Athâr*, Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî 1403/1983.
- MUSLİM, Ebû'l-Ĥasan Muslim b. el-Ĥaccâc el-Ĥuşeyrî en-Nîsâbûrî (ö.261/875), *el-Musnedu's-Şahîhu'l-Muĥtaşar bi Nakli'l-'Adl 'ani'l-'Adl ilâ Resûlillâh* (nşr. Muĥammed Fuâd ‘Abdulbâkî), I-V, Beyrût [Türkçe çeviri: Sahîh-i Muslim ve Tercemesi, çev. Mehmed Sofuoĝlu, İrfan Yayımcılık, İstanbul 1988].
- EN-NESÂ’Î, Ebû ‘Abdirrahmân Aĥmed b. Şu‘ayb b. ‘Alî el-Ĥorâsânî (ö.303/916), *el-Muctebâ mine's-Sunen= es-Sunenu's-Şuĝrâ - en-Nesâî* (nşr. ‘Abdulfettâĥ Ebû Ğudde), I-IX (Fihrist Cildiyle Birlikte), Ĥaleb 1406/1986.
- ÖZ, Şaban, “Kırtâs Hadisesi Ve İlgili Rivayetlerin Tenkîdi –İbn Sa’d Özelinde–”, *Hikmet Yurdu*, 2009, cilt: II, sayı: 3, (1936 - 2008) Prof. Dr. Zahit Aksu Anısına, s. 275-286.
- PAÇACI, Mehmet “*Hadis’te Apokaliptisizm veya Fiten Edebiyatı*”, İslâmiyât, 1998, cilt: I, sayı: 1, s. 35-53.
- SHOEMAKER, Stephen J., *The Death of a Prophet*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2012.
- ES-SUHEYLÎ, Ebû'l-Ĥâsım ‘Abdurrahman b. ‘Abdullâh b. Aĥmed es-Suheyli (ö.581/1185), *er-Ravdu’l-Unf fi Şerĥi's-Sîreti'n-Nebeviyye* (nşr. ‘Ömer ‘Abdusselâm es-Selâmî), I-VII, Beyrut 1421/2000.
- ET-ṬABERÂNÎ, Ebû'l-Ĥâsım Suleymân b. Aĥmed b. Eyyûb eş-Şâmî (ö.360/971), *el-Mu‘cemu’l-'Evsat* (nşr. Târiĥ b. ‘İvağullâh b. Muĥammed, ‘Abdulmuĥsin b. İbrahim el-Ĥuseynî), I-X, Ĥâhire.
- ET-TİRMİZÎ, Ebû ‘İsâ Muĥammed b. ‘İsâ b. Sevre b. Mûsâ b. Ḍaĥĥâk (ö.279/893), *es-Sunen*, I-V, Mısır 1395/1975.
- ET-ṬABERÎ, Ebû Ca‘fer Muĥammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî (ö.310/923), *Târîĥu'r-Rusul ve'l-Mulûk, ve Şûlatu Târîĥ et-Ṭaberî*, I-XI, Beyrût 1387/1967.
- EL-YA‘ĤÛBÎ, Aĥmed b. İshâĥ b. Ca‘fer b. Vehb b. Vâđîĥ (ö.292/905'den sonra), *et-Ta'rîĥ*, I-II, ts.

YILMAZ, Hayati, “Reyhâne bint Şem‘ûn”, *DİA*,
<https://islamansiklopedisi.org.tr/reyhane-bint-semun> (13.07.2019).
EZ-ZÜHRÎ, Ebû Bekr Muhammed b. Müslim b. Ubeydillâh İbn Şihâb (ö. 124/742), *el-Megâzi'n-Nebeviyye*, Dârü'l-Fikr, Dımaşk 1401/1981.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Emine Demircan
Tez Adı	Hz. Peygamber'in Vefatı
Enstitü	Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları
Tez Türü	Yükseklisans
Tez Danışman(lar)ı	Prof. Dr. Âdem APAK
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni Kısıtlama	<input type="checkbox"/> Patent Kısıt (2 yıl) <input type="checkbox"/> Genel Kısıt (6 ay) <input checked="" type="checkbox"/> Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum.

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 22/07/2019

İmza :

